

Nuorten aikuisten käsityksiä vanhempiensa alkoholikontrollista

Irmeli Tamminen
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Porin yksikkö
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2013

Sisällys:

1 JOHDANTO	1
2 SUOMALAISTEN NUORTEN ALKOHOLIN SAATAVUUS JA KÄYTTÖ TUTKIMUKSEN KOHTEENA.....	4
2.1 Alkoholitutkimus	4
2.2 Nuorisotutkimus.....	8
2.3 Nuorten alkoholin saatavuus ja vanhempien kontrolli.....	11
2.4 Yhteenvetoa vanhempien päihdekasvatuksen käytännöistä aikaisemmassa tutkimuksessa ...	18
3 SOSIALISAATIO JA SOSIAALINEN KONTROLLI	21
3.1 Sosialisaatio	21
3.2 Alaikäisten alkoholikokeilut sosiaalisuuden- ja sosiaalisen kontrollin teorioiden näkökulmasta	24
3.2.1 Ryhmäsosialisaation teoria	24
3.2.2 Hurrelmanin sosiaalisuudenympäristöjen malli.....	26
3.2.3 Sosiaalisen kontrollin teoria.....	26
4 TUTKIMUSAINEISTO, MENETELMÄ JA ANALYYSI.....	29
4.1 Ryhmähaastatteluaineisto.....	31
4.1.1 Aineiston keruu ja haastattelut	31
4.1.2 Kerätty haastatteluaineisto	34
4.2 Menetelmänä sisällönanalyysi	36
4.2.1 Lähtökohtana teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	36
4.2.2 Sisällönanalyysin toteutus.....	37
4.2.3 Tutkimustehtävän tarkentaminen	38
5 NUORTEN JUOMINEN JA VANHEMPIEN VASTUU	39
5.1 Nuoren juomisen salliva vanhemmuus	41
5.1.1 Vanhemman salliva suhtautuminen nuoren juomiseen.....	41
5.1.2 Vanhemman ”puolisalliva” suhtautuminen nuoren juomiseen	44
5.2 Nuoren juomisen estävä vanhemmuus.....	54
5.2.1 Vanhemman puoliestävä suhtautuminen nuoren juomiseen	55
5.2.2 Vanhemman estävä suhtautuminen nuoren juomiseen	57
6 LOPUKSI.....	60
6.1 Yhteenvetoa	60
6.2 Pohdinta	64
Lähteet:.....	68
Liitteet	74

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

TAMMINEN, IRMELI: NUORTEN AIKUISTEN KÄSITYKSIÄ VANHEMPIENSA
ALKOHOLIKONTROLLISTA

Pro gradu -tutkielma, 73 s., 6 liitesivua

Sosiologia

Syyskuu 2013

Tutkielman aiheena ovat nuorten aikuisten käsitykset vanhempiensa alkoholikontrollista. Tutkielma etsii vastausta siihen, ovatko vanhemmat rajoittaneet nuorten alkoholikokeiluja ja minkälaisia päihdekasvatuskäytäntöjä vanhemmat ovat toteuttaneet.

Aineisto koostuu 57 nuoren seitsemästä ryhmähaastattelusta. Aineisto on kerätty Stakesin (THL) paikallisen alkoholipolitiikan, Pakka-hankkeen alkoholitutkimuksen tarpeisiin. Tutkielman analyysimenetelmänä on käytetty teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmää. Tutkielman viitekehystenä toimii Klaus Hurrellmanin sosialisatioympäristöjen malli. Judith Harrisin ryhmäsosialisaatioteoria tarjoaa kiinnostavan näkökulman nuorten vertaisverkostojen vaikutukseen sosialisatiossa. Travis Hirschin sosiaalisen kontrollin teoriaa sovelletaan vanhempien alkoholikontrollia tarkasteltaessa.

Vanhemmat osoittautuvat analyysin mukaan sallivaa, puolisolallivaa, puolisolävää ja estävää päihdekasvatusta toteuttaviksi vanhemmiksi. Vanhemmat välttelevät päihteiden käytön kontrolloivaa päihdekasvatusta. Osa vanhemmista mahdollistaa tietoisesti, osa tiedostamattaan teini-ikäisen nuoren alkoholin käytön. Puolet vanhemmista pyrkii löytämään puolisolallivia juomisen estäviä kasvatukseenkeinoja.

Nuorten päihdekasvatus on siirtynyt yhä enemmän nuorten vertaisverkostojen tehtäväksi. Nuoret aikuiset kertovat kaipaavansa avointa keskustelua päihteistä vanhempiensa kanssa sekä lapsina, nuorina että nuorina aikuisina. Vanhempien yleisimmät päihdekasvatuskäytännöt ovat puolisolalliva ja puolisolävä päihdekasvatuskäytäntö.

Avainsanat: alkoholi, alkoholin saatavuus, kontrolli, nuoret, päihdekasvatus, vanhemmuus

1 JOHDANTO

Johannes: Me juotiin sillon meijän faijan kaa tuol juhannuksena, just tommottiin, juhannus niin sillon menee vanhempien kaa

Asko: Sama meillä oli juhannus

Johannes: Mut ei siis mitään viikonloppusin

Asko: Välillä antaa saunaan kun menee, ni saunakaljan, ei kyl hirveen usein (haast. 7)

Tämä tutkielma kertoo siitä, mitä vastikään aikuistuneet nuoret kertovat vanhempiansa alkoholikontrollista. Yllä olevassa tutkielmani haastatteluaineistosta poimitussa keskustelussa 18 ikävuoden molemmin puolin olevat nuoret pitävät vanhempiansa kanssa tapahtuvaa juomistilannetta poikkeuksellisenä. Alkoholin välittäminen ja luovuttaminen vanhempien toimesta nuorille on sitä vastoin yleistä. Vanhemmat mahdollistavat alaikäisten lastensa alkoholikokeilut ja viikonloppujuomisen. Se tiedetään, että vanhemmat ostavat melko usein alkoholia yläkouluikäisille nuorille (Holmila & Raitasalo 2002, 79; Puusniekka 2011).

Lapset kasvavat ja sosiaalistuvat perheessä vanhempiansa esimerkin ja kasvatuksen myötä yhteiskunnan jäseniksi. Vanhemmat ovat ensisijaisessa vastuussa lapsistaan (LastSL 2 §). Vanhempien vastuu ja huolenpito ovat merkittäviä tekijöitä nuoren kokonaisvaltaisen kasvuprosessin onnistumiseksi. Vanhempien rooli on vahva myös päihdeasioissa. Vanhemman tulee saattaa nuori aikuisuuteen siten, että päihteet eivät kuulu kasvuikään eivätkä häiritse nuoren itsenäistymisen vaihetta.

Tutkimus on tärkeä siksi, että vanhempien onnistunutta tai vaihtoehtoisesti puutteellista päihdekasvatusta on tutkittu melko vähän. Tutkimusta nuorten kokemuksista, siitä miten he näkevät vanhempiansa heihin kohdistuneen alkoholi- ja päihdekasvatuksen, on myös vähän. Nuorten avoimen puheen avulla on mahdollista nostaa esiin uusia näkökulmia vanhempien toteuttamiin menettelytapoihin teini-ikäisten nuorten alkoholikokeiluissa.

Tämän päivän Suomessa puhutaan lasten omien vanhempien vastuusta ja roolista enemmän kuin esimerkiksi kaikkien aikuisten yhteisvastuusta tai koulun oppilashuoltoon ja nuorisotyöhön erityisesti palkattujen ammattilaisryhmien vastuusta. On ajateltu, että suomalaisessa perhekulttuurissa pitäisi keskustella päihteistä ja arvioida päihteiden käyttöä kriittisesti. Monissa puheenvuoroissa on todettu, että vanhemmuutta pitäisi korostaa ja tukea. Vanhemmissa ja heidän

mahdollisuuksissaan huolehtia lapsistaan on suuria eroja. Kansalaisten käsitykset ja toimintatavat ovat vaihtelevia, eivätkä esimerkiksi alkoholi- ja raittiustyölaki toteudu toivotulla tavalla. (Holmila & Raitasalo 2002, 79.)

Suomen laki määrittelee selkeästi alkoholin saatavuuden alaikäisiä koskien. Alkoholijuomien ostaminen ja välittäminen alle 18-vuotiaalle on laissa kielletty. Laki koskee myös nuoren omia vanhempia. (Onikki & Ranta 2003, 1733–1735.) Alkoholin käytön aloittamisen lykkääntyminen 18 tai edes 16 ikävuoteen vähentää olennaisesti alkoholista aiheutuvia haittoja ja ongelmia aikuisiässä (Pitkänen & Pulkkinen 2003, 12–29).

Vanhemmat vähättelevät lastensa alkoholin käyttöä tai eivät tiedä siitä (Holmila & Raitasalo 2002, 82). Valtaosa nuorista aloittaa humalakokeilut yläkouluiässä 13–15-vuotiaana (Puusniekka 2011; Ahlström & Metso & Tuovinen 2000, 34). Vanhemmat eivät tunne nuortensa elintapoja ja uskovat, että oma lapsi juo vähemmän kuin muut nuoren kaveripiirissä. Vanhemmilla on luonnollinen halu uskoa lapsestaan hyvää ja toivoa lapsensa parasta. Vanhempien ja nuorten välillä on sukupolviero, joka osaltaan estää avointa päihdekeskustelua. Vanhempien uskomus oman lapsen päihdekokeilujen vähäisyydestä vähentää vanhempien puuttumista ja kontrollia nuorten päihteiden käyttöön. Samalla vanhempien puuttumattomuus synnyttää nuorille viestin, että heitä ei voi myöskään kontrolloida. (Holmila & Raitasalo 2002, 82–85.)

Suomalaiset ovat kasvattaneet alkoholin kulutuslukuja tasaisesti viidenkymmenen vuoden ajan. Alkoholin kulutus oli 1960-luvun alussa sataprosenttiseksi alkoholiksi muutettuna asukasta kohden laskettuna alle neljä litraa vuodessa ja vuonna 2008 vastaava luku oli kolminkertaistunut 10,4 litraan asukasta kohden. Ainoastaan 1990-luvun lamavuosina ja 2010-luvun alussa alkoholin kulutuksessa on tapahtunut laskua. Vuonna 2012 asukasta kohden laskettu kulutus oli 9,6 litraa. (Österberg & Karlsson 2010, 13.) Aikaisemmassa tutkimus- ja mediakirjoittelussa on käsitelty yleisesti nuorten juomista pääosin ongelmakeskeisesti. Suomalaisten kasvavan alkoholinkulutuksen myötä nuorten juomisesta muodostui 1970-luvun alkuvuosina julkinen alkoholiongelma. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 14.)

Nuorten alkoholinkäyttö nähdään edelleen ongelmana, jonka estäminen koetaan ratkaistavan perinteisellä yksilöihin kohdistuvalla valistuksella. Yksilöihin kohdistettu alkoholikasvatus ja valistuskampanjointi on kansainvälisen tutkimustiedon mukaan todettu jo 70-luvulla vaikutukseltaan kuitenkin vähäiseksi (Bruun ym. 1975, 12–13). Sitä vastoin kansalliseen ja

kansainväliseen tutkimukseen ja näyttöön perustuvat alkoholin saatavuutta rajoittavat toimenpiteet on todistettu tehokkaiksi keinoiksi alkoholista aiheutuvien haittojen vähentämiseksi. (Babor ym. 2003, 264–266).

Alkoholin saatavuuden rajoittamiseen perustuvassa yhteisöpreventiivisessä paikallisen alkoholipolitiikan, Pakka-toimintamallin, tutkimus- ja kehittämistyössä keskeistä on ollut alkoholijuomien saatavuuden sääntely (Holmila, Warpenius, Warsell, Kesänen & Tamminen 2009, 5). Tutkielmani aineiston keruu tapahtui Pakka-toimintamallin tutkimus- ja kehittämisvaiheessa vuonna 2005, jolloin osallistuin alkoholin saatavuuden ehkäisyyn keskittyvään tutkimukseen ja kehittämistyöhön Pakka-hankkeessa. Työskentely alkoholipolitiikassa ja aikaisempi vuosikymmenten työkokemus kunnallisessa nuorisotyössä olivat osaltaan innostamassa tutkimusaiheeni valintaan.

Tutkimuksessani nuorten aikuisten kertomukset vanhempinsa alkoholikontrollista muodostavat kiinnostavan näkökulman yhteisöehtoisen alkoholipolitiikan alkoholin saatavuutta koskevaan kysymykseen. Alkoholin saatavuuden näkökulmasta nuoriin liittyvää tutkittua tietoa on olemassa kuitenkin suhteellisen niukasti. Esimerkiksi Nuorisotutkimusseuran vuonna 2007 ilmestyneen Nuoret ja alkoholi -julkaisun alkusanoissa kirjan kirjoittajat havaitsevat kirjoittaneensa ensimmäisen suomalaisen nuoret ja alkoholi -aiheisen teoksen, joka tarjoaa suurelle yleisölle tutkimukseen perustuvaa tietoa aiheesta. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 5.) Nuorten vanhemmat ovat pysytelleet hiljaa yleisjulkisuuden kasvatuskeskusteluissa. Nuorisotutkimuksessa on pyritty vastaamaan tutkijoiden aikaisemmin esittämään haasteeseen ja tutkittu 2000-luvulla muun muassa lähiyhteisön toimijoiden kuten perheiden, lasten ja vanhempien päihdekäyttäytymistä. (Hoikkala 1993, 49; Hoikkala & Hakkarainen 2000, 56.)

Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohde ja tutkimuksen fokus on vanhempien toteuttama alkoholikontrolli. Nuorten ryhmähaastattelut ovat keino kuulla nuorten käsityksiä ja nuorten kertomuksia omien vanhempiansa heihin kohdistamasta alkoholikontrollista ja huolenpidosta teini-iän päihdekokeiluissa. Kontrolloivatko vanhemmat lasten alkoholikokeiluja vai laiminlyövätkö tehtävän kiusallisena tai huomaavatko nuorten kokeiluvaihetta mahdollisesti lainkaan? Koska juominen käsitetään nuorten keskuudessa yhteisösidonnaisena, lähestytään aihetta sosialisoinnin ja sosiaalisen kontrollin teorioita tarkastelemalla. Tutkielmassani ei ole yhtä teoreettista lähtökohtaa, vaan sovellan erilaisia teoreettisia ja aikaisempaan tutkimukseen perustuvia tulkintakehyksiä. Tarkastelen vanhempien alkoholikontrollia siten kuin haastatellut nuoret ilmaisevat

tutkimusaiheesta ajatuksin ja kannanotoin. Sosialisaaion ja sosiaalisen kontrollin teorit auttavat osaltaan selittämään sitä prosessia, jonka kautta vanhemmuus muodostaa nuorten alkoholin käytössä tapoja ja tottumuksia.

Tutkielman johdantolukua seuraa luku kaksi, ”Suomalaisten nuorten alkoholin saatavuus ja käyttö tutkimuksen kohteena”, jossa taustoitetaan tutkielmaa ja esitellään aikaisempaa aiheeseen liittyvää alkoholi- ja nuorisotutkimusta sekä joitakin tutkimuksia, jotka liittyvät erityisen läheisesti tutkittavana olevaan aiheeseen. Luvussa kolme hahmotetaan tutkielman viitekehystä sosialisaaion ja sosiaalisen kontrollin teorioita tarkastelemalla sekä käydään läpi eri tapoja ymmärtää ja käsitteellistää alkoholin saatavuuden kontrollia. Luvussa neljä esitellään tutkimusaineisto, tutkimusmenetelmät ja analyysi. Luvussa viisi esitellään analyysin tuloksia ja havaintoja. Luku kuusi käsittelee johtopäätöksiä.

2 SUOMALAISTEN NUORTEN ALKOHOLIN SAATAVUUS JA KÄYTTÖ TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Tutkielmani lähdekirjallisuus koostuu alkoholi- ja nuorisotutkimuksesta ja siihen läheisesti liittyvän aihepiirin tieteellisistä julkaisuista. Alkoholitutkimus on kiinnostavaa, koska alkoholi ilmiönä on monitahoinen ja moni-ilmeinen (Falk 1983). Falkin mukaan alkoholipitoisten juomien nauttiminen, juomiseen ja juomistilanteisiin liittyvien ilmiöiden merkitysten erittelyn näkökulmat ja tutkittavan kohteen sisältämät erilaiset ambivalenssit tekevät aiheen selvittämisestä kiinnostavaa. Alkoholia on vaikeaa ja mahdotonta asettaa yhden ja ainoan tulkintakaavion puitteisiin tai pelkistää yhdeksi ilmiöksi. (Falk 1983, 127.)

2.1 Alkoholitutkimus

Kansallisesta alkoholitutkimuksesta ja erityisesti nuorten alkoholinkäyttöä käsittelevästä tutkimuksesta ovat vastanneet Nuorisotutkimusseura, Alkoholitutkimussäätiö sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alkoholitutkimusosasto sekä useat terveysjärjestöt. Tutkielmani aineisto on kerätty Stakesin (nykyään THL) Paikallisen alkoholipolitiikan, Pakka-hankkeen, hankeaikana vuonna 2005. Tästä syystä tutkielmani oleellisin tutkimuskirjallisuus liittyy läheisesti THL:n ja edellä mainittujen tutkimustahojen tieteellisiin tutkimuksiin ja tutkimusjulkaisuihin.

Alkoholi- ja nuorisotutkimusta on tehty maassamme systemaattisesti 1950-luvulta lähtien. Tutkimusmaailmassa on kuitenkin näkymättömiä raja-aitoja, kuten alkoholitutkimuksen ja nuorisotutkimuksen alojen välillä koetaan olleen. Nuorisotutkijat ovat paneutuneet nuoruuden, nuorisopolitiikan ja nuorisotyön tutkimiseen, kun samanaikaisesti alkoholi- ja terveystutkijat ovat uppoutuneet nuorten juomatapa- ja terveystutkimuksiin. Nuorten alkoholinkäytön ryhmädynamiikan, alakulttuureiden ja yhteiskunnallisten merkitysten tutkiminen on jäänyt vähemmälle huomiolle. Alkoholi- ja nuorisotutkimuksen välisen yhteistyön koetaan viime vuosiin asti olleen suhteellisen vähäistä. Tätä asiaa korjaamaan kirjoitettiin vuonna 2007 Nuoret ja alkoholi -kirja, jossa molemmat tutkimusalat on huomioitu melko laajasti. (Salasuo & Tigerstedt 2007, 6.) Nuoret ja alkoholi -julkaisu on monipuolinen katsaus viimeisimpiin alan tutkimuksiin ja tarjoaa tutkielmani kannalta tuoretta ja monipuolista tutkimustietoa niin alkoholi- kuin nuorisotutkimuksenkin alalta.

Nuorten alkoholinkäytön tutkimus on painottunut määrällisiin eli kvantitatiivisiin tutkimuksiin. Aikanaan eduskunnan taholla ilmaistu huoli nuorten ongelmajuomisesta käynnisti nuorten juomatapojen tutkimuksen 1970-luvulla. Tutkija Salme Ahlström-Laakso ryhtyi tuolloin selvittämään asiaa. Ahlströmin tutkimus seurasi edeltäjänsä tutkija Kettil Bruunin (1960) tapaa kartoittaa ja saada tietoja nuorison alkoholin käytöstä (Ahlström-Laakso 1973, 227).

Ahlström-Laakson tutkimuksessa otettiin askel kohti terveystutkimusta ennustettaessa, että ”alkoholin aiheuttamien terveydellisten haittojen osuus akuuttien vaikutusten rinnalla yhä kasvaa” (Ahlström-Laakso 1975, 80). Alkoholiaiheen osalta tätä tutkimusta voidaan pitää vuonna 1977 tutkija Matti Rimpelän aloitteesta käynnistyneen Nuorten terveystapatutkimuksen (NTTT) yhtenä alkulähteenä. Nuorten terveystapatutkimuksessa nuorten alkoholinkäyttö käännettiin ikään kuin terveyden kielelle. Alkoholinkäytöstä tuli ensisijaisesti terveyshuoli ja se koodattiin terveystottumukseksi muun muassa liikunnan, nukkumisen, syömisestä ja tupakanpolton lisäksi. (Ahlström 1982.)

Kouluterveyskysely käynnistettiin vuonna 1996 ja se pohjautuu NTTT:n kokemuksiin. Kouluterveyskyselyssä seurataan nuorten terveystottumuksien lisäksi heidän koulukokemuksiaan. Vastaajien määrä on parhaimmillaan ollut peräti 85 000. (Luopa, Pietikäinen, Jokela, 2006.) 1990-luvun alun taloudellinen lama vaikutti nuorten terveydestä kerättävän tiedon tarpeeseen. Informaatio-ohjauksen nimissä viranomaiset edellyttivät nopeaa tiedon tuottamista muun muassa nuorten elämän muutoksista (esim. Puuronen 2006). Nuorten terveystapatutkimus ja

kouluterveystutkimus ovat päihdetyön ja nuorisotyön toimijoiden ja tutkijoiden kannalta erinomainen lähdetietokanta ja ne soveltuvat erinomaisesti myös kvalitatiivisen tutkimuksen taustoittamiseen.

Tutkimustoiminnan rungon muodostavat näin ollen edelleen toistuvat kyselytutkimukset, joiden tuloksia välitetään ahkerasti sekä tieteellisille foorumeille että tiedotusvälineille. Tunnetuimmat kyselytutkimukset ovat edellä mainitut Nuorten terveystapatutkimus (NTTT), Eurooppalainen koululaistutkimus (ESPAD) ja Kouluterveyskysely. Maailman terveysjärjestön (WHO) koululaistutkimuksessa ollaan myös kiinnostuneita nuorten juomatavoista. Nämä tutkimukset perustuvat kvantitatiivisiin aineistoihin ja edustavat niin kutsuttua kansanterveysnäkökulmaa. Ennen näitä toistuvia tutkimuksia nuorten alkoholinkäyttöä tutkittiin satunnaisesti (Kestilä & Salasuo & Tigerstedt 2007, 9). Taustoitin tutkielmaani osittain myös näiden määrällisten tutkimusten avulla.

Alkoholin saatavuutta ja alkoholipolitiikkaa käsittelevän laadullisen tutkimuksen ja kansallisten kehittämistoimenpiteiden kirjallisuuslähteenä ja suunnan näyttäjänä Suomessa on ollut yhdysvaltalaisen Thomas Baborin ym. ”Alcohol No Ordinary Commodity. Research and Public Policy”. Kyseisestä julkaisusta on valmistunut suomenkielinen sosiaali- ja terveysministeriön (STM) toimittama Alkoholipolitiikan kuluttajaopas (2004). Kuluttajaoppaassa vanhempien osuutta nuorten alkoholin saatavuuden kysymyksessä ei juurikaan käsitellä, koska opas pitää sisällään pääosin yhteiskunnallisen toiminnan ja toimijoiden tehtävät alkoholin haittojen säätelyssä. Tästä syystä perheen ja vanhempien osuuden tarkasteleminen alkoholin saatavuuden kysymyksissä on tärkeää.

Vaikka juomatavat ovat maassamme muuttuneet oleellisesti viimeisten vuosikymmenten aikana, tästä huolimatta tutkimuksissa edelleen vedotaan kyselyaineistoihin ja puhutaan juomisen olevan luonteeltaan perinteistä, kansallista ja yhtenäistä (Tigerstedt & Törrönen 2005, 3). Nuorten juomatavat samaistetaan helposti yleiseen juomatyyliin ja samalla ylläpidetään näkemystä nuorten ongelmallisesta juomiskäyttäytymisestä ja jätetään nuorten oma ääni kuulematta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana yläkouluikäisten nuorten viikoittainen juominen on vähentynyt noin kymmenen prosenttia ja alkoholikokeiluiden aloitusikä on myöhentynyt (Puusniekka 2011).

Suomalaisten alkoholin kokonaiskulutus on vuodesta 2010 taittunut ja näyttää viime vuosina seuraavan hienoista laskevaa trendiä. Vuodesta 2011 vuoteen 2012 kulutus laski 0,8 litraa asukasta

kohden (10,4 litrasta 9,6 litraan). Kehitys on positiivinen ja oikeansuuntainen. Käännettä on tavoiteltu erityisesti alkoholiveroratkaisuin ja alkoholilain noudattamiseen tähtäävin toimenpitein. (Valvira & THL 2013.)

Nuorten hyvin alkanut raitistumiskehitys pysähtyi hetkeksi vuonna 2009, mutta on jatkanut edelleen vuoden 2010 jälkeen positiivista suuntaa. Tutkija Christoffer Tigerstedt (2010, 223) Yhteiskuntapolitiikka-lehden kirjoituksessa ”Nuo ennustamattomat nuoret” toteaa nuorten olevan eri maata alkoholinkäytössään. Nuoret ovat raitistuneet merkittävässä määrin, mistä esimerkkinä Tigerstedt mainitsee 14-vuotiaat pojat, joiden raitistuminen on lisääntynyt lähes puolella vajaan kymmenen vuoden aikana. Myönteiselle tulokselle ei ole tutkitusti vahvistettuja selityksiä. Aikuisten huoli tuntuu pysyneen edelleen juovissa nuorissa, ja raitistumisen syiden tutkiminen on jäänyt paitsioon. Tigerstedt heittää muutaman arvauksen raitistumiskehitykselle. Trendi voi johtua yhteiskunnan moraali-ilmaston muutoksesta, uusista vapaa-ajan harrastuksista, joihin alkoholi ei kuulu, humalan menetetyistä maineista nuorten keskuudessa tai jostain muusta syystä. Tigerstedt myös peräänkuuluttaa toimittajia ja tutkijoita etsimään uusia näkökulmia positiivisen muutoksen uutisointiin ja tutkimukseen, sen sijaan että tarkastellaan perinteisesti nuorten juomisen ongelmia ja vaalitaan julkista huolipuhetta. Tigerstedtin esiin nostama nuorten raitistumisnäkökulman huomioiminen tutkielmani nuorten haastatteluissa vanhempiensa alkoholikontrollin toteutumisesta, on syytä ottaa tuloksia pohdittaessa tarkasteluun.

Nuorten alkoholikäytön seuraamista ja tutkimista terveystapojen osalta on pidetty tärkeänä ja työ kouluterveystutkimuksessa jatkuu edelleen vuosittain. Terveystapoihin fokusoituva tutkimus on saanut myös kritiikkiä. Sen rinnalle on kaivattu laajempaa tutkimusta nuorten alkoholin ja päihteiden käytöstä. Pohdittaessa nuorten alkoholin käyttöä, tutkijoiden mielestä ei ollut riittävää, että nuorten moraalia valvotaan. Tutkija Tommi Hoikkala ehdotti, että nuorten toimia tulisi ymmärtää. Ymmärtämisellä Hoikkala ei tarkoittanut keinotekoista ja teeskenneltyä empatiaa, vaan älyllistä paneutumista asiaan (Hoikkala 1983a, 220).

Kvalitatiiviselle alkoholi- ja nuorisotutkimukselle on ollut yhteistä se, että ne analysoivat nuorten itse ilmaisemia tapoja jäsentää alkoholinkäyttönsä merkityksiä. Esimerkiksi Klaus Mäkelän ja Matti Virtasen (1987) tutkimus ”Mies- ja naispuolisten kauppapilaiden alkoholinkäyttöä kuvaava tutkimus” etsi toisistaan poikkeavia tapoja kuvata humalakokemuksia ja juomiseen liittyvää seurallisuutta. Tuoreempi esimerkki on Jaana Jaatisen (2000) tutkimus ”Viattomuuden tarinoita: Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina” sekä Niina Pietilän (2001) ”Tytöjen karnevalistinen humala”,

tulkintoja tyttöjen alkoholikulttuurista. Tutkija Jaana Lähteenmaan (2004) tutkimus ”Nuorisokulttuuri ja alkoholi 2000-luvun alun Suomessa: lievää käännettä humala- ja alkoholikeskeisyyteen ja sen tulkintaan” käsittelee kulttuurisia alkoholinkäytön kysymyksiä.

Ystävyys-suhteita ja suomalaista alkoholikäyttöä ovat tutkineet Törrönen & Maunu (2005, 266–281) mielenkiintoisella tavalla tarkastellen hyvin erilaisesta näkökulmasta. Humalan sijasta tutkimuksen tekijät kiinnittävät huomiota nuorten aikuisten juomatapoihin sisältyvään ”raskaaseen sosiaalisuuteen”, jossa vuorovaikutus on tahdikasta, ja pyrkimyksenä on vakiintuneiden ystävyys-suhteiden lujittaminen.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusasetelma on usein perustunut ajatukseen, jossa ilmiötä selitetään jonkin yksittäisen määrittäjän nojalla. Esimerkiksi nuorten juomista ja vanhempien kontrollia tarkasteltaessa selittäviksi tekijöiksi on valittu kyseessä olevan ryhmän edustama vahva kulttuurinen tausta, kuten sosiaaliryhmä, ammattiasema tai asuinalue. Juomisen tapojen ja ongelmien esiintyvyyden on katsottu vastaavan ryhmän kulttuurista ominaisuutta. Sosiaaliryhmän ja ryhmän toiminnan välillä on oletettu olevan vahva vastaavuus. (vrt. Norell & Törnqvist 1995, Lalander 1999, 17–29 ja Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985.) Tutkielmassani en kuitenkaan paneudu sosiaaliryhmän, ammattiaseman tai yhteiskunnallisen aseman käsittelemiseen. Tämä johtuu siitä, että tutkielman aineistoa kerätessä haastateltujen sosiaalisia taustoja, ammatti- ja koulutuspohjaa eikä yhteiskunnallista asemaa pidetty tutkimuksen kannalta oleellisena.

Ankkuroitumalla mielikuvaan ”suomalaisesta juomatavasta”, jätetään toissijaiseksi toimijoiden näkökulma ja sieltä nousevat merkityksenannot. Juomatapatutkimusten ylivoimainen enemmistö perustuu kansallisiin kyselyaineistoihin, joissa toimijan oma juomistilanteeseen liittyvä kokemus jää syrjään. Kyselyaineistoissa tulisi entistä paremmin analysoida juomisen merkityksiä, sosiaalisen kontrollin elementtejä tai alkoholipoliittisia ja normeihin sidottuja toimijoiden välittämiä ominaisuuksia. (Tigerstedt & Törrönen 2005, 7.)

2.2 Nuorisotutkimus

Nuorten alkoholinkäyttöä ei ole riittävästi tutkittu nuorten omien sosiaalisten maailmojen ilmaisuina eikä nuorten vertaisryhmissä tapahtuvana merkityksellisenä vuorovaikutuksena (Hoikkala & Hakkarainen 2000, 56). Nuorten alkoholinkäyttöä käsitteleviä kvalitatiivisia tutkimuksia on

edelleen vähän. Ville Pöysä (2013, 17) arvioi suomalaista nuorisotyön tutkimusta käsittelevässä tuoreessa selvityksessään, että nimenomaan nuoret aikuiset ovat jääneet nuorisotyössä ja sen tutkimuksessa katveeseen. Nuorisolain määritelmän mukaan nuori on alle 29-vuotias henkilö. Tutkielmani haastatellut nuoret olivat haastateltaessa nuoria aikuisia, joten tutkimukseni nuorten aikuisten kohderyhmä vastaa tältä osin tutkimushaasteeseen.

Lähes kaikki 2000-luvun vaihteen murrosikäisten vanhemmat kertovat puhuneensa päihteistä lapsilleen näiden ollessa yläasteiässä, ilmenee ”Asuinalue ja päihdehaitat” -tutkimuksesta. Enemmistö 2000-luvun vanhemmista on myös antanut lapsen itse arvioida alkoholin kokeiluajan sekä tarjonnut hänelle joskus lasillisen ja puolet vanhemmista ostanut nuoren juhliin jotain alkoholijuomaa. Vanhemmat, joilla oli matalampi koulutustaso, ovat vapaamielisempiä ostamaan nuorille alkoholia kuin korkeamman koulutusasteen suorittaneet vanhemmat. Lain mukainen alkoholin osto- ja käyttöikä on 18 vuotta. Alkoholin myyminen ja välittäminen alle 18 vuotta täyttäneelle on rikos. On kiinnostavaa, että lain rikkominen on yleistä ja hyväksyttyä. Vanhemmat eivät tunnu pitävän alkoholi-, raittiustyö-, lastensuojelu- ja rikoslakeja noudattamisen arvoisina tai sitten eivät tunne niiden olemassaoloa. (Holmila & Raitasalo 2002, 85–88)

Tutkielmani sivuaa nuorisotutkimusta ja nuorten vapaa-aikaa käsittelevää tutkimusta siten, miten alkoholinkäytön kokeiluista puhutaan nuorisotutkimuksissa. Alkoholinkäytön kokeilut johdattavat välittömästi puheen myös nuorten tilankäytön kysymyksiin, eli paikkoihin, joissa juodaan alkoholia. Nuorten vapaa-ajan tiloja ja ajankäyttöä kodin ulkopuolella ovat tutkineet muiden muassa Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen ja Sirpa Tani (2009, 51–52) selvittäessään ja kehittäessään tutkimuksissaan niin kutsuttua ”hengailun maantieteen” käsitettä. Hengailun maantieteessä ollaan kiinnostuneita niistä tiloista, joissa nuoret viettävät aikaa, tilan haltuunoton tavoista sekä siitä, miten muut tahot suhtautuvat nuorten hengailuun. Hengailulla tutkijat tarkoittavat nuorten sosiaalista yhdessäoloa ilman suunniteltua tekemistä ja tilan haltuunottoa yleensä vain olemalla. Nuoren itsenäistymisen vaiheessa lapsuudesta erottautumista ja aikuisuuteen siirtymistä harjoitellaan esimerkiksi alkoholinkäytön, juhlinnan ja seksuaalisten kokeilujen avulla. (Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 52.)

Tutkija Päivi Harinen (2005) kutsuu nuorten omia toiminnan ja olemisen areenoita ”neljänneksi tilaksi”. Nuorten muita tiloja ovat koti, koulu ja harrastustilat. Useat tutkijat (Harinen 2009, Kuusisto-Arponen & Tani 2009, Valentine 2004) ovat tunnistaneet nuorten tarpeen voida viettää aikaa vapaana aikuisten kontrollista. Nuorten hengailua tutkittaessa on havaittu käytänteitä, jotka

kyseenalaistavat nuorten oikeuden oleskella julkisissa tiloissa. Tämä on merkki valta-asetelmista, joita markkinatalous, kasvatusnormit ja institutionaaliset toimijat ovat yhdessä luoneet. Kaupunkitilan kontrolli on tiukentumassa. (Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 56.) Julkiset tilat antavat nuorille mahdollisuuden identiteettinsä rakentamiseen ja olemiseen ilman jatkuvaa aikuisten valvontaa ja kontrollia (Valentine 2004, 84). Valentinen mukaan vapaat tilat mahdollistavat nuorten irtioton vanhemmistaan. Osa vanhemmista kuljettaa lapsia ja nuoria alinomaa valvotusta institutionaalisesta aktiviteetista toiseen. Raija Raittila (2009, 44) korostaa tutkimuksessaan, että usein nämä aktiviteetit ovat aikuisten valitsemia ja suunnittelemlia, jolloin ne sisältävät aikuisten valmiita määrityksiä lapsille sopivasta toiminnasta.

Marko Raitanen (2001, 189) on Thomas Ziehen innoittamana tehnyt havainnon, että nuoret käyttävät vapaita tiloja ikään kuin puskurivyöhykkeenä koulun ja muiden instituutioiden välimaastossa. Vapaavyöhykkeitä tutkineet ovat tähdentäneet niiden itsenäistä luonnetta suhteessa perheeseen ja kouluun ja päätyneet siihen, että merkittävä osa sosiaalisista oppimisprosesseista tapahtuu vapaalla vyöhykkeellä vertaisryhmässä.

Vapaus on monitahoinen asia. Kulttuurisessa vapautumisessa toiminnan ja itsen tulkitsemisen mahdollisuudet laajenevat, kun sosiaaliset tilanteet samanaikaisesti monimutkaistuvat. Aikaisemmat sukupolvet kasvoivat kulttuuriin perheen vaikutuspiirissä. Tänä päivänä kulttuuri välittyy pääosin median kautta. Tiedotusvälineet tarjoavat toiminta- ja ajatusmalleja, joita on mahdoton sivuuttaa. Nuoret tuntevat kulttuurin, vaikka eivät ole sitä eläneet todeksi, koska kokemukset välittyvät jo varhaislapsuudessa median kautta. Nuorisotutkimuksen tehtävänä on selvittää kysymystä, missä nuorten sosiaalistuminen nykyisin tapahtuu; kotona, koulussa, vertaisryhmässä, mediassa? (Raitanen 2001, 190.)

Christiina Salmivalli (2005) vahvistaa, että vertaisten kanssa omaksutaan asenteita, taitoja ja tietoja, jotka vaikuttavat lasten ja nuorten välittömään sopeutumiseen ja hyvinvointiin sekä pitkälle heidän tulevaan elämäänsä ja valintoihinsa. Nuorten vapaa-ajan tutkimuksissa on ilmennyt, että lähes puolet 10–29-vuotiaista tapaa ystäviään päivittäin, suurin osa vähintään viikoittain. Alle 15-vuotiaista seitsemänkymmentä prosenttia tapaa ystäviään lähes päivittäin. (Salmivalli 2005, 15.) Nuorisobarometrissa 2009 havaittiin kuitenkin nuorten yhteisöllisyyden olevan löyhtymässä, ei niinkään ystävien määrän tai tapaamistahdin vähenemisenä, vaan yhteenkuuluvuuden tunteen heikentymisenä suhteessa ystäväpiiriin. Havaintoa voi halutessaan tulkita postmodernin yhteiskunnan ja nuorisokulttuurisen muutoksen kautta siten, että vaikka sosiaaliset tarpeet eivät

sinänsä ole muuttuneet, ajan viettäminen ystävien ja kavereiden kanssa on nuorten mielestä entistä tärkeämpää. Silti syntyvät yhteisöt ovat muuttumassa sosiaaliselta sitovuudeltaan löyhemmiksi. (Myllyniemi 2009, 88–92.)

Myllyniemen (2012, 85, 90) mukaan nuorten ja vanhempien päihteidenkäyttö on yhteydessä toisiinsa. Winter (2004) näkee, että raittiiden vanhempien lapset ovat muita useammin raittiita. Nuorisobarometrin mukaan lapsuuskodin perhemuodolla ei ole mainittavaa vaikutusta päihteidenkäyttöön. Humalajuominen on vähäistä täysin raittiissa kodeissa asuneille nuorille, mutta puolta yleisempää nuorille, jotka ovat kasvaneet usein juovien vanhempiensa kanssa. Vanhempien negatiiviset kokemukset lapsuudenkotinsa alkoholinkäytöstä ovat tiukentaneet kriittisyyttä ja kontrollia omien lasten alkoholinkäyttöön, jonka voidaan katsoa olevan merkki ylisukupolvisen haitallisen alkoholinkäytön käytön katkeamisen mahdollisuudesta. (Holmila & Raitasalo 2008, 305). Nuorten vapaa-aikatutkimuksesta ilmenee, että alkoholinkäytön yleistymisen ei yleisesti vaikeuttaisi lapsuutta (Myllyniemi 2009b, 113).

Nuorisokulttuurien muotoutumisesta voidaan puhua silloin, kun nuoriso uutena sukupolvena muodostaa uusia käytäntöjä. Uudistukset, jotka aiheuttavat usein suuriakin eroja eri sukupolvien kasvuoloissa, toteuttavat esifiguratiivisen mallin. Esifiguratiivisessa mallissa ei voida nojautua vanhaan haluttaessa kohdata tulevaisuutta. Aikuiset ja nuoret muokkaavat omat arvonsa. Nuorten arvojen muutos vaikuttaa myös vastavuoroisesti vanhempien sukupolvien arvoihin ja kulttuuriin uudistaen niitä jatkuvasti. (Raitanen 2001, 189.)

2.3 Nuorten alkoholin saatavuus ja vanhempien kontrolli

Tutkielmani aihetta tukevat Pakka-hankkeessa vuosina 2004–2007 ja sen jälkeisinä vuosina 2008–2010 tehdyt Stakesin alkoholitutkimukset. Nämä tutkimukset ovat: ”Alaikäisten alkoholihankintojen sietämätön helppous” (Karlsson, Raitasalo & Holmila 2007), ”Mieluummin kaverille kuin läheiselle. Solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisessä alaikäisille” (Simonen & Tigerstedt 2006) ja ”Viattomuuden tarinoita” (Jaatinen 2000).

Alaikäisten alkoholihankintojen sietämätön helppous -artikkelissa tutkijat Karlsson, Raitasalo & Holmila (2006) nostavat esiin nuorten vanhempien osallisuuden nuorten alkoholin helppossa saatavuudessa. Artikkelin pohjautuu kolmeen eri aineistoon; kaupoissa tehtyihin ikärajakontrollin

ostokokeisiin Hämeenlinnan seudulla vuosina 2004 ja 2006, pääkaupunkiseudulla vuonna 1999 toteutettuun postikyselyyn nuorten vanhempien kokemuksista alkoholijuomien hankinnassa ja vuosien 2000 ja 2004 kouluterveyskyselyiden alkoholin saatavuutta koskevien kysymysten vastauksiin.

Vanhemmat perustelevat alkoholin välittämistä omille lapsilleen monin eri tavoin. Pääkaupunkiseudulla vuonna 1999 tehdyn laajan postikyselyn mukaan vanhempien mielestä kontrolloiva ja määräävä kasvatustyyli ei ole hyvä tapa kasvattaa teini-ikäisiä alkoholin käyttöön. Vanhemmat myös tarjoavat kotona alkoholia teini-ikäisille lapsilleen ja perustelevat sitä sillä, että nuoret oppivat sivistyneen tavan juoda. Vanhemmat pelkäävät kodin ulkopuolella nuorille tarjottavien ja saatavissa olevien juomien sisältävän ylisuuria alkoholipitoisuuksia tai jopa myrkyllisiä aineosia. Tämä pelko perustelunaan vanhemmat ostavat nuorille muutaman alkoholijuoman nuorten lähtiessä ulos viettämään viikonloppua tai vapaa-aikaa. Vanhemmat uskovat, että nuoret juovat vain heiltä saamansa alkoholimäärän. (Holmila & Raitasalo 2002, 89–90.)

Pääkaupunkiseudulla tehdyn kyselyn mukaan vanhemmilla on omasta nuorestaan myös yleisesti parempi kuva kuin muista samanikäisistä nuorista. Tiedetään, että vanhemmat mielellään näkevät omat lapsensa mahdollisimman hyvinä ja uskovat oman nuorensa juovan vähemmän kuin muut samanikäiset nuoret. Vain yksi prosentti vanhemmista oli sitä mieltä, että oma nuori juo enemmän kuin muut samanikäiset. (Holmila & Raitasalo 2002, 83.) Humalajuomisesta vanhemmilla ja nuorilla oli myös eriävä käsitys. Kaksi kolmesta vanhemmasta arveli, että oma nuori ei ole ollut koskaan humalassa, sitä vastoin suurin osa nuorista vastasi juoneensa itsensä humalaan. Todennäköistä on se, että kyselytutkimuksissa nuoret jonkin verran liioittelevat omaa alkoholinkäyttöään tai eivät ainakaan kaunistele sitä, kuten aikuiset vastaavissa terveystutkimuksissa tekevät. Nuoret ilmoittavat alkoholin välittäjiksi kaverit, sisarukset ja omat vanhemmat. Aikuisten ja vanhempien vastauksista ilmenee kuitenkin aivan toinen kuva. Ainoastaan muutamat vanhemmat myöntävät välittäneensä alkoholia alaikäiselle lapselleen. Yhteistä vanhempien ja nuorten käsityksissä oli se, että molemmat ikäryhmät pitävät alkoholin välittämisen kiinnijäämisen riskiä pienenä, jos täysi-ikäinen henkilö ostaa alkoholin myymälästä ja välittää sen alle 18-vuotiaalle. (Karlsson, Raitasalo & Holmila 2007, 154.)

Karlsson ym. (2007) tulkitsevat alkoholin helpon saatavuuden yhteisössä sietämättömäksi tilanteeksi siksikin, että lainsäädäntö antaa kaikki mahdollisuudet estää alaikäisten alkoholin

saaminen ja juominen. Tutkijat päätyvät tulkitsemaan vallitsevaa tilannetta niin, että alaikäisille alkoholin myynnin ja välittämisen kieltäviä lakeja ei tarvitse noudattaa, kun riski jäädä kiinni tai joutua vastaamaan rikkomuksista on lähes olematon. Nuoret saavat suhteellisen helposti alkoholia ostamalla sitä itse kaupoista sekä vanhempien ja kavereiden välittämänä. Vanhemmilla tuntuu olevan ylioptimistinen käsitys nuoristaan ja luottamus nuorten päihteettömään vapaa-ajan viettoon kodin ulkopuolella. Mahdollista on myös se, että tietoisuus alaikäisille alkoholin välittämisen laittomuudesta on puutteellista, koska nuorten alkoholinkäytöstä on muodostunut nuorten keskuudessa julkinen ja viikonloppuisin toistuva tapahtuma kaupunkien ja taajamien keskustoissa. (Karlsson ym. 2007.)

Aikaisempi tutkimus haastaa vertaamaan aineistoni tuloksia jo ennalta tutkittuun ja tiedettyyn. Tutkielmani aineistossa nuoret aikuiset pohtivat vanhempiensa alkoholikontrollia ja alkoholinkäyttöön liittyviä tapahtumia, joita he ovat kokeneet aloitellessaan alkoholin kokeilua teini-iässä ja jatkaessaan sitä aikuisvuosiin asti. Tutkielmani aineistosta on löydettävissä edellä kuvattuun artikkeliin liittyviä yhteneviä, täydentäviä ja selittäviä tekijöitä. Aikaisemmin tehdyt alkoholitutkimukset näyttävät vahvistavan käsitystä maassamme vallitsevasta liberaalista alkoholipolitiikasta ja paikallisyhteisön julkilausumattomista normeista ja käytännöistä, joilla alaikäisten juominen sallitaan. Toisaalta on olemassa yhteisöllisiä merkkejä muutoshalusta, jossa alkoholihaittojen estämiseksi toivotaan tehokkaampaa alkoholilainsäädännön noudattamista. On kiinnostavaa tutkia, minkälaisia päihdekasvattajia nuorten vanhemmat ovat nuorten mielestä. Ovatko vanhemmat onnistuneet vaikeassa tehtävässään vai vältelleet vastuuta. Aikaisempi tutkimus ohjaa tutkielmani taustoittamisen lisäksi tuloksien tulkintaa.

Alaikäisten alkoholinkäyttöä säätelevistä laeista keskeisimpiä ovat alkoholilaki, nuorisolaki, lastensuojelulaki, poliisilaki ja järjestyslaki (Liite 2). Puhuttaessa lasten ja nuorten päihteidenkäytöstä ja sen ennaltaehkäisystä, yhteisön on syytä tuntea edellä mainittujen lakien suomat oikeudet ja velvoitteet toimia. Lait eivät kaikilta osin kohdistu ensisijaisesti nuoriin ja heidän vanhempiinsa, mutta lait tukevat yhteisön toimintaa sekä epävirallisen että virallisen sosiaalisen kontrollin osalta.

Alaikäisten alkoholin saantiin suhtaudutaan edelleen ristiriitaisesti. Laki ja asenteet painottavat alaikäisten suojaamista alkoholilta. Suomen laki kieltää alkoholin myynnin ja anniskelun alle 18-vuotiaille. Kielto koskee paitsi varsinaisia alkoholijuomien myyjiä myös tuotteiden myymistä

eteenpäin. Alkoholin välittäminen alaikäisille on lainvastaista. (Alkoholilaki 8.12.1994/1143; Karlsson, Raitasalo & Holmila 2007, 305–310).

Suomessa ollaan melko lainkuuliaisia. On kuitenkin lakeja, joiden noudattamisella ei koeta olevan väliä. Tästä esimerkkinä on alkoholilaki. Ikärajoista säättävän lain toimeenpano ja valvonta toteutuvat heikosti. Ikärajat vuotavat ja alkoholinkäyttö aloitetaan paljon ennen laillisen ostoiän, 18 ikävuotta, saavuttamista. (Luopa, Räsänen & Jokela 2004.) Alkoholilain noudattamista odotetaan erityisesti alkoholielinkeinolta ja nuorten vanhemmilta (Karlsson ym. 2007, 306).

Nuorten alkoholin saatavuuden ja välittämisen ennalta estämisen avaintoimijoita ovat alkoholin myyjät ja anniskelijat mutta myös nuorten vanhemmat, täysi-ikäiset sisarukset ja kaverit. Nuorten vanhempien ja muiden aikuisten asennoitumista leimaa epävarmuus ja epäjohtonmukaisuus. Ikärajoja saatetaan pitää hyvinä, mutta silti alkoholia voidaan ostaa omille lapsille, sisaruksille ja nuoremmille kavereille. Nuorten näkökulmasta tilanne saattaa olla hämäävä: miksi laki on olemassa, kun sitä ei valvota? (Karlsson ym. 2007, 149.)

Pakka-hankkeessa tehdyn tutkimuksen mukaan enemmistö 15–17-vuotiaista oli käyttänyt alkoholia. Nuorista 21 prosenttia ilmoitti olevansa raittiita. Samoilla alueilla toteutetun kouluterveyskyselyn mukaan tämänikäisistä nuorista 27 % ilmoitti olevansa raittiita. Sen sijaan 40 % 15–17-vuotiaiden lasten vanhemmista arveli, ettei oma lapsi käytä koskaan alkoholia. Nuoret ilmoittavat itse hankkivansa juomansa alkoholin kavereiltaan, vanhemmiltaan, sisaruksiltaan tai tuntemattomilta, eli jonkun välittämänä. (Karlsson ym. 2007, 153–156.)

Vanhempien lisäksi nuorten elämää määräävät ikätovereiden näkemykset ja asenteet. Nuorten keskinäinen yhteys ja sen synnyttämät paineet ja merkitykset ovat erityisen vahvoja (Jaatinen 2002, 101). Nuorten käsityksiä toisten samanikäisten juomatavoista leimaa joukkoharhaksi kutsuttu ilmiö: enemmistö nuorista luulee muiden nuorten käyttävän alkoholia enemmän kuin he itse. Alaikäisten alkoholihankintojen sääntely tulee varmasti aina olemaan hankalaa, aikuisten arkiseen vastuullisuuteen pohjaavaa huolenpitoa.

Nuoret ja alkoholi -julkaisussa on tutkielmani aihetta sivuava Stakesin ryhmähaastatteluaineistosta aiemmin ilmestynyt Jenni Simosen ja Christoffer Tigerstedtin tutkimusartikkeli ”Mieluummin kavereille kuin läheiselle, solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisessä alaikäisille” (Simonen & Tigerstedt 2006, 239–249). Tutkielmani käsittelee saman ryhmähaastatteluaineiston

pohjalta nuoria ja heidän vanhempiaan ja erityisesti vanhempien toteuttamaa alkoholikontrollia, siten kuin haastatellut nuoret siitä aineistossa puhuvat. Simosen & Tigerstedtin tutkimus käsittelee nuorten aikuisten alkoholin välittämistä alaikäisille sisaruksilleen ja kaveripiirin nuorille sekä siinä vallitsevia käytäntöjä ja yhteisössä luotuja toimintatapoja ja niitä selittäviä tekijöitä.

”Mieluummin kaverille kuin läheiselle” -tutkimus osoittaa, että aikuiset nuoret, nuorten sisarukset ja alaikäisten omat vanhemmat välittävät alkoholia ja ovat alaikäisten pääasiallinen alkoholin saantikanava. Vanhempia sekä nuoria aikuisia syyllistetään yhteiskunnan taholta peräänkuuluttamalla aikuisten ja vanhempien vastuuta. Aikaisempi tutkimus osoittaa myös sen, että vanhemmat useimmin vaikenevat alkoholin välittämistä koskevaa alkoholiaihetta käsiteltäessä. (Simonen & Tigerstedt 2006, 240.)

Simosen & Tigerstedtin (2006) tutkimuksessa nuoret aikuiset perustelevat alkoholin välittämistä alaikäisille kavereilleen ja omille sisaruksilleen siten, että alkoholia välittämällä nuoremmat kaverit ja sisarukset pääsevät mukaan nuorten vertaisryhmään. Solidaarisuus näyttelee vahvaa roolia alkoholin välittämisen perusteluna, samoin kuin lähestyvä täysi-ikäisyys antaa vapauden välittää alkoholia alaikäiselle. Alkoholin välittäjät perustelevat toimintaansa muun muassa sillä, että he rajaavat välittämänsä alkoholin määrän mahdollisimman pieneksi. Tämän kuvitellaan estävän alaikäisen humalajuominen. Nuoret aikuiset kokevat, että toimintatapa on kulttuurinen ja siirtyy automaattisesti täysikäisille nuorille, jotka tekevät ikään kuin palveluksen seuraaville ikäluokille, kuten heitä vanhemmat nuoret ovat tehneet heille heidän ollessaan vielä alaikäisiä. Perheen nuoremmille sisaruksille välittämisessä on lisäksi nuorten itse luomat erityissäännöt. Nuorempia sisaruksia pidetään yleisesti järkevinä ja halutaan taata, että he pääsevät sosiaalisiin vertaisverkostoihin. Alkoholia välitetään rajatusti ja kontrolloidaan juomista sekä ohjeistetaan sisaruksia alkoholin käytön vaaroista.

On kiinnostavaa tutkia nuoria aikuisia ja kuulla, mitä he kertovat vanhempiensa toiminnasta ja motiiveista välittää alkoholia tai pidäytyä siitä. Mielenkiintoista on myös tutkia sitä, minkälaisesta vanhemmuudesta nuoret puhuvat puhuessaan omien vanhempiensa alkoholikontrollista ja suhtautumisesta alaikäisten alkoholin käyttöön. Simosen & Tigerstedtin tutkimus toimii erinomaisena vertailukohtana perheissä toteutetun alkoholikontrollin käytäntöjen ja normien tarkasteluun.

Nuorelle merkityksellisiä ympäristöjä ovat perhe, koulu ja toveripiiri. Nuorten merkityks maailma rakentuu monimutkaisessa vuorovaikutuksessa heidän sosiaalisten ympäristöjensä kanssa. Jaana Jaatisen (2002, 16) mukaan nuorten puheessa vahvistuu käsitys, että vanhemmat ovat edelleen keskeisessä roolissa heidän elämänvalinnoissaan. Vanhempien merkitys korostuu vahvasti myös nuorten alkoholikokeiluissa ja alkoholin käytössä. Ellei nuorella ole merkityksellistä suhdetta aikuiseseen ja omaan vanhempaansa, nuori jää väistämättä kaveripiiriin antamien merkitysten varaan ja tämä korostuu erityisesti päihdekysymyksissä. Nuoret perustelevat päihteiden käyttöään keskinäisenä tapana olla yhdessä ja luoda merkityksiä ja arvostuksia. Nuorten positio päihteiden käytössä eroaa aikuisista ratkaisevasti. Useat nuoret ovat vielä lapsia kokeillessaan ensikertoja päihteitä. Lasten ja nuorten sisäinen maailma on laadullisesti toinen, kuin aikuisten todellisuus.

Nuoret tavoittelevat kuitenkin osittain myös samoja asioita kuin aikuiset. Arjen rutiineista pyritään irtautumaan juhlinnan avulla ja juhlinnassa alkoholi on väline irrottautua arjesta. Juomisen ja juhlinnan mallit eivät synny tyhjästä, vaan ne ovat siinä kontekstissa, jossa nuoret elävät. Malleihin vaikuttavat aikuisten mallin lisäksi vahvasti mainonta, media ja kuluttaminen. Kulttuuriset mallit ovat maailmanlaajuisia. Juhlintaan liittyvä positiivisten mielikuvien ja merkitysten verkosto on niin vahva, että vanhempien neuvot ja kontrolli eivät kykene saamaan jalansijaa vallitsevaan valtakulttuuriin kovinkaan helposti. (Jaatinen 2000, 146.) Nuorten päihdekulttuuri kehittyy irrallaan aikuisten maailmasta, koska päihdeasioista on hankala keskustella omien vanhempien kanssa. Monet tärkeät päihteisiin liittyvät kysymykset jäävät vaille vastausta ja aikuisten tietämys ja tuki hyödyntämättä. Nuorten päihdekulttuurin ydinasia on erillisyys aikuisten maailmasta. Tässä erillisyys on ohittamaton tosiasia. (Jaatinen 2000, 93.)

Suomessa nuorten juhlinnan perusedellytys on ollut aikuisten pitäminen etäällä nuorten juhlista. Täten vallitseva kulttuurinen käytäntö on osaltaan vahvistanut edelleen päihdekulttuurin erillisyyttä aikuisten maailmasta. Toisaalta nuoret tiedostavat alkoholin käyttötilanteiden ja juhlinnan aiheuttaman turvattomuuden ja kaipaavat vanhempien puuttumista tilanteisiin, erityisesti silloin, kun tilanteet uhkaavat riistäytyä hallinnasta. (Jaatinen 2000, 147.)

Jaatisen (2000, 147) mukaan nuoret kohdistavat toiveita aikuisiin ja pitävät aikuisia mahdollisina päihteiden käyttöön vaikuttavina muutosagentteina. Nuoret eivät Jaatisen mukaan niinkään odota aikuisilta yksisuuntaisia ohjeita ja ratkaisuja, vaan ennen kaikkea laajempaa tukea ja aitoa läsnäoloa. Nuorten päihteiden käyttö ei ole vain nuorten asia, vaan erityisesti nuoria ympäröivien aikuisten asia. Koska vanhempien odotetaan ohjaavan ja kontrolloivan nuorten päihteiden käyttöä,

olisi järkevää välttää kaikenlaista vastakkainasettelua nuorten ja vanhempien välillä siksi, että vastakkainasettelu on toimimaton keino vähentää alaikäisten nuorten päihteiden kokeilua ja käyttöä. Nuoria tulisi kohdella tasa-arvoisesti kuulemalla heitä, mikäli heidän halutaan sosiaalistuvan yhteiskunnan käytäntöjen ja sovittujen normien toteuttamiseen. Nuoret sosiaalistuvat kulloinkin olemassa olevaan ympäristöön sen vallitsevien käytäntöjen ohjaamina.

Jaatisen tutkimus antaa toiveita löytää aineistostani vahvaa vanhemmuutta selittäviä tekijöitä sekä mahdollistaa ymmärtämään vanhemmuutta, jossa nuori on jäänyt seikkailemaan päihdekysymyksissään omin neuvoin. Jaatinen (2000, 2002) vahvistaa käsitystä, että vanhemmilla on edelleen erityinen paikka nuorten elämän tärkeissä valinnoissa. Nuoret luottavat edelleen ensisijaisesti omiin vanhempiinsa. Jaatisen tutkimukseen lähes vastakkaisen kannan tarjoaa Judith Harrisin (2000) ryhmäsosialisaation teoriakäsitys, jonka mukaan yksilön sosiaalistuminen tapahtuu pääosin vertaisverkostoissa. Harrisin mukaan ryhmien välinen prosessi on vaikuttavana tekijänä yksilön kasvuun ja muutokseen. Aikuiset yhdessä voivat Harrisin mukaan vaikuttaa nuorten vertaisryhmään ja estää ei-toivottua käyttäytymistä kuten päihdekokeiluja. Harris näkee vanhemmuuden mieluummin kollektiivisena käsitteenä kuin vuorovaikutustapahtumana lapsen ja aikuisen välillä. Suomalaiset nuoret viettävät runsaasti aikaa omissa vertaisryhmissään, joihin vanhempien valvonta ei ulotu. Vapaa-aikaa vietetään kauppakeskuksissa, kaduilla ja puistoissa. Julkisilla paikoilla kontrolloista vastaavat ensisijaisesti viranomaiset. Viranomaisten ja vanhempien yhteistyöstä nuorten ennaltaehkäisevän päihdetyön osalta on hyvin vähän kokemuksia. Yhteistyö alkaa usein vasta silloin, kun jotain on jo tapahtunut ja viranomaiset ottavat yhteyttä vanhempiin.

Nuoriin kohdistuvan rikosoikeudellisen tutkimuksen mukaan rikoksien kontrolloimista ja rankaisua on yhteiskunnassamme viime vuosien aikana lievennetty. Kontrollin laajemmasta tarkastelusta voidaan sen sijaan havaita tehostuneita kontrollitoimia, esimerkkinä julkisen tilan ja nuorten käyttäytymisen aiempaa tehokkaampi valvonta. Rikosten tilannetorjunnan mallissa pyritään vaikuttamaan kolmeen tekijään, joita ovat valvottoman tila, sopiva uhri ja motivoitunut tekijä. Nämä kolme tekijää huomioimalla etukäteen ja pyrkimällä ennalta estämään niiden rikokseen altistavia vaikuttimia, voivat myös vanhemmat estää nuoren päihdekokeiluja. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 351.)

Kriitikot näkevät tilannetorjuntamallin merkkina riskien ennakoinnin ja puuttumisen kulttuurin noususta suomalaisessa ajattelussa. Mallia on kritisoitu esimerkiksi pyrkimyksenä nuorten eristämiseen ja nähty se osoitukseksi siitä, että nuorten rötökset ollaan määrittelemässä

yhteiskunnan turvallisuusongelmaksi, kun aikaisemmin ne nähtiin yksilön sosiaalisina ongelmina. Lapsiväestöä on alettu hallinnoimaan sellaisilla toimenpiteillä, jotka aikaisemmin kohdistettiin vain ongelmalliseksi katsottuun vähemmistöön. Esimerkkinä tämän kaltaisesta toiminnasta voidaan pitää keskustelua nuorten kotiintuloajoista ja ulkona liikkumisen kielloista myöhään iltaisin ja yöaikaan. On myös nostettu esiin kysymys; onko panostaminen nuorten julkisten tilojen kontrolliin merkki siitä, että muita ennaltaehkäiseviä toimia ei haluta käyttää, tai on luovuttu hyvinvointiyhteiskunnan ennalta estävistä palveluista ja toimenpiteistä. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 351–352.)

2.4 Yhteenvetoa vanhempien päihdekasvatuksen käytännöistä aikaisemmassa tutkimuksessa

Edellisissä luvuissa esitellystä alkoholi- ja nuorisotutkimuksesta ilmenee, että nuorten vanhemmat uskovat ja toteuttavat yleisesti muutamia hyviksi kokemiaan kasvatuskäytäntöjä lastensa päihdekasvatuksessa. Näitä tapoja ovat *vapaa, suojeleva ja valistava* kasvatuskäytäntö sekä *aikuisen malli* kasvatusta ohjaavana tekijänä.

Suomalaiset vanhemmat kannattavat useimmin kasvatuskäytäntöjä, jotka voidaan määritellä runsaasti *vapauksia suoviksi tavoiksi kasvattaa*. Vanhemmat vierastavat kontrolloivaa ja määräävää kasvatustyyliä. Kontrolli koetaan vääränlaisena tapana ohjata nuorta päihteidenkäytössä. Vapauksia antavat vanhemmat mahdollistavat alaikäisen lapsensa valita itselleen sopivan ajankohdan kokeilla alkoholia. Vanhemmat tarjoavat pieniä määriä alkoholia alaikäisille lapsilleen sekä ostavat nuoren juhliin ja muihin tarpeisiin alkoholia. (Holmila & Raitasalo 2002, 89.)

Vapauksia tarjoava kasvatuskäytäntö näyttäytyy myös siten, että nuori saa viettää runsaasti aikaa vertaisryhmässä ”hengailleen”. Vanhemmat eivät pyri rajoittamaan nuoren menemisiä ja tulemisia. Vanhemmat siirtävät osin tiedostaen, osin tiedostamattaan, vastuuta lapsistaan ja nuoristaan julkisesta kontrollista vastaaville tahoille, kuten kaupan ja elinkeinon harjoittajille sekä vartiointiliikkeille ja poliisille. (Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 51; Valentine 2004, 84.)

Vanhemmat välttelevät tiukan kontrollin keinoja lastensa päihdekasvatuksessa. Sitä vastoin julkisissa tiloissa kokoontuviin nuorisoryhmiin kohdistuvasta yhteiskunnallisten toimijoiden vallankäytöstä on orastavia esimerkkejä aikaisemmassa tutkimuksessa. Valta-asetelmista, joissa markkinatalous, kasvatusermit ja yhteiskunnalliset toimijat yhdessä ovat rajanneet nuoret kontrollitoimillaan julkisen tilan ulkopuolelle, on kokemusta viime vuosilta. Nuorisoryhmien

aiheuttama melu ja häiriökäytös ovat tuottaneet nuorille kieltoja viettää aikaa kauppakeskuksissa, huoltoasemilla ja kaupunkikeskuksissa. (Kuusisto-Arponen & Tani 2009, 56; Valentine 2004, 84; Harinen 2005.) Vanhempien kasvatusvastuu on jakautumassa myös lähiyhteisölle ja yhteiskunnalle. Toisaalta kontrollitoimet voidaan tulkita niin, että julkinen taho työntää kasvatusvastuuta takaisin vanhemmille tiukentaessaan julkisten tilojen kontrollia.

Murrosikäisten nuorten sosiaalistuminen yhteiskuntaan tapahtuu Suomessa ja muissa pohjoismaissa nuorten omissa vertaisryhmissä, jossa yleisimmin alkoholin juonnin ensi kokeilut tehdään. Koska vanhemmat tukevat nuoren sosiaalisia valintoja, eivätkä kykene määrätietoisesti estämään nuorisokulttuurissa vallitsevia päihteidenkäyttöön liittyviä tapoja, varttuminen aikuisten kulttuuriin käytäntöihin, kuten päihteiden käyttöön, tapahtuu niin kutsutulla vapaalla vyöhykkeellä nuorten omissa vertaisryhmissä. (Raitanen 2001, 190.) Vapauksia suovat vanhemmat mitä ilmeisimmin ajattelevat, että muut vanhemmat toimivat samoin periaattein. Nuorille annetuista vapauksista on muodostunut yleinen kasvatuksessa vallitseva normi.

Vanhemmat *uskovat* ja *luottavat* nuoren selviytyvän itsenäisesti omin neuvoin päihteiden kokeiluvaiheesta. Vanhemmat kokevat epäkiitolliseksi käsitellä päihdeaihetta ja jättävät siksi päihdeasiat käsittelemättä kokonaan lastensa kanssa. Nuorille muodostuu käsitys, että aihe ei ole tärkeä. Tutkimuksien mukaan vanhemmilla tiedetään olevan omista lapsistaan yleisesti optimistinen tai jopa ylioptimistinen kuva. (Holmila & Raitasalo 2002, 83; Karlsson ym. 2007, 158.) Ylioptimistisuuden ja luottamuksen voidaan ajatella olevan yhteydessä vapaaseen kasvatusilmastoon ja vähintäänkin tukevan siinä vallitsevia kasvatuksen yleisiä käytänteitä.

Vanhempien kasvatuskäytäntöjä vahvistaa vallitseva kulttuurinen ilmapiiri ja lainsäädäntö sekä näihin liittyvät yleiset yhteiskunnalliset suuntaukset. Vertaisryhmäkeskeinen nuorisokulttuuri vankistaa asemaansa. Vanhempien kasvatuskäytännöt toimivat tehokkaimmin pienten lasten ohjaamisessa ja kasvatuksessa. Teini-ikäiset nuoret ovat vertaisryhmänsä vaikutuksille alttiita. Vanhempien ja perheiden merkitys vähenee murrosikäisen nuoren elämäntapavalinnoissa, mutta on edelleen merkityksellinen nuoren kokonaisidentiteetin muodostumisessa. (Raitanen 2001; Jaatinen 2000, 146.)

Vapauksia tarjoavan päihdekasvatuksen vastakkaista tapaa edustaa nuorta *suojeleva kasvatuskäytäntö*. Suojelevat vanhemmat järjestävät murrosikäiselle nuorelle päihteettömiä vapaa-ajanvieton vaihtoehtoja. Nuoren aika ohjelmoidaan koulun ohella harrastein ja erilaisin toiminnoin

niin täyteen, että vapaaseen oleskeluun vertaisryhmässä ei jää aikaa. (Raittila 2009, 44.) Nuorta suojeleva kasvatusta on turvallinen vaihtoehto välttää ennenaikaiset päihdekokeilut. Liiallinen suojeleminen ja eristämien sitä vastoin voi toimia itseään vastaan ja provosoida nuorta vastustamaan vanhempiensa kasvatuskäytäntöjä tai edesauttaa nuorta jättäytymään täysin vertaisryhmänsä ulkopuolelle.

Suojelevaa kasvatuskäytäntöä suosivat vanhemmat noudattavat joko tietoisesti tai tiedostamattaan nuoria suojelevia lakeja. Lait lastensuojelusta, yleisestä järjestyksestä, alkoholista ja nuorisotyöstä edellyttävät vanhemmilta ennalta ehkäiseviä toimia, jotka osaltaan edistävät alaikäisen lapsen kasvua päihteistä mahdollisimman lähelle täysi-ikäisyyttä. Edellä mainittujen lasta suojelevien lakien, erityisesti alkoholilain noudattaminen on yleisesti edelleen hyvin sattumanvaraista (Karlsson 2007, 158).

Vanhemmat uskovat *valistukseen ja keskusteluun* päihdekasvatusmuotona. Toteutuuko vanhempien valistava ja keskusteleva kasvatusta kodeissa, onkin toinen kysymys. Asuinalue ja päihdehaitat - tutkimuksen mukaan lähes kaikki 2000-luvun murrosikäisten vanhemmat kertovat kasvattaneensa nuoria puhumalla päihteistä lapsilleen näiden ollessa yläkouluikäisiä. (Holmila & Raitasalo 2000, 85). Toisaalta tiedetään, että päihteistä ei kyeta kotona puhumaan avoimesti ja tasa-arvoisesti, jolloin nuoret jäävät vaille asiallista tietoa ja ohjausta. Nuoret kokevat vanhempien puheen usein ylhäältä tulevana yksipuolisena tiedottamisena ja tasa-arvoinen keskustelu, jota nuoret kaipaavat, jää vähäiseksi. (Jaatinen 2000, 93.) Vuorovaikutteisen keskustelun puuttuminen vanhempien ja nuorten väliltä on omiaan siirtämään aiheen käsittelyn nuorten omiin vertaisryhmiin nuorten keskinäiseksi pohdiskeluksi.

Vanhempien antama *malli* on edelleen kasvatuskäytäntönä ehdoton. Vanhemmat tiedostavat antamansa mallin merkityksen ja osa vanhemmista tiedostaa oman päihteidenkäyttönsä vaikuttavan nuoren tulevaan päihdemyönteisyyteen tai -kielteisyyteen. Vanhemmat pitävät omaa alkoholin kohtuukäyttöä asiallisena käyttäytymisen mallina. Joissakin perheissä alkoholia ei käytetä lainkaan. Tiedetään, että täysin raittiiden perheiden lapset ovat useimmin raittiita ja humalajuominen on vähäistä raittiissa kodeissa kasvaneille nuorille. (Winter 2004.)

On myös perheitä, joissa alkoholia käytetään runsaasti. Runsaasti alkoholia juovat vanhemmat tiedostavat oman käyttönsä haitalliseksi lapsilleen, mutta eivät kykene muuttamaan päihteiden käyttöönsä ja antamaansa mallia. Viimeisimmän nuorisobarometrin mukaan nuorten vanhempien

päihteiden käytön malli vaikuttaa nuoren tekemiin elämäntapavalintoihin (Myllyniemi 2012). Lapsuutensa päihdeperheessä asuneiden vanhempien negatiiviset kokemukset lisäävät vanhempien kriittistä suhtautumista päihteisiin. Näiden vanhempien suhtautuminen ja kontrolli omien lapsien päihdekokeiluihin on joissakin tapauksissa tiukempaa kuin päihdevapaissa perheissä kasvaneiden vanhempien kontrolli. Osa vanhemmista haluaisi katkaista ylisukupolvisen alkoholin haittakäytön ja antaa raittiin vanhemmuuden mallin lapsilleen. (Holmila & Raitasalo 2008, 305.) Päihteiden helpon saatavuuden ja alaikäisille välittämisen malli siirtyy vanhemmilta lapsille kodin käytäntöjen myötä. Jos vanhemmat ovat välittäneet tai luovuttaneet alkoholia perheen esikoisille näiden ollessa alaikäisiä, siirtyy alkoholin välittämisen malli todennäköisesti edelleen perheen sisaruksien väliseksi käytännöksi ja mahdollisesti myöhemmin tulevassa vanhemmuudessa omille lapsille tapahtuvana luontaisena käytäntönä. (vrt. Simonen & Tigerstedt 2006.)

3 SOSIALISAATIO JA SOSIAALINEN KONTROLLI

3.1 Sosialisatio

Vanhempien kasvatuskäytännöt sosiaalistavat nuorta yhteiskuntaan. Nuorten aikuisten käsitykset omien vanhempiansa alkoholikontrollista tuottavat välillistä tietoa vanhempien kasvatuskäytännöistä ja siitä, miten nuoret niiden vaikutuksessa sosiaalistuvat yhteiskunnan käytänteisiin. Sosiaalisuutta, vuorovaikutteista kanssakäymistä ja yksilöiden yhteenliittymistä on käsitelty sosialisatiota ja sosiaalisuutta kuvaavissa lukuisissa sosiologisissa ja muissa sosiaalitieteenalan teorioissa. Tässä luvussa esittelen sosiaalisen kontrollin ja sosialisatian teorioita sosiologian, sosiaalipsykologian ja kasvatopsykologian näkökulmista. Tutkielmassani teoriaohjaava sisällönanalyysi nostaa esiin kytkentöjä, jotka eivät pohjaudu suoraan teoriaan, vaan aikaisempaan tutkimustietoon.

Émile Durkheimin mukaan sosialisatio tarkoittaa aikuisten vaikutusta siihen sukupolveen, joka ei ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä ja joka ei ole oikeutettu ikänsä vuoksi osallistumaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon (Himberg & Jauhiainen 1998, 11). Teollistuneissa yhteiskunnissa sosialisatio on monimuotoinen prosessi, johon perheen lisäksi osallistuvat koulu, nuorten vertaisryhmät ja joukkoviestintä. Tärkeimmät sosiaalistajat ovat vanhemmat, kaverit ja koulu. Nämä kolme tahoa vaikuttavat ratkaisevasti yksilön kieleen, minäkäsityksen muodostumiseen, sukupuolirooliin, arvoihin ja moraaliin. (Himberg & Jauhiainen 1998, 12.)

Nuorten kokemukset muodostuvat aina toisenlaisiksi verrattuna heitä edeltävän sukupolven, heidän vanhempiansa, kokemuksiin.

Durkheim viittaa ajatukseen, jossa yhteisö on enemmän kuin osiensa summa. Durkheimin mielestä yhteisö on pyhä, ja se asettuu yksittäisiä yksilöitä korkeammalle. Tällä Durkheim perustelee yksilön riippuvuutta ryhmästä ja motivaatiota toimia ryhmän sääntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Ryhmää kunnioitetaan ja hyväksytään ryhmässä vallitseva kollektiivinen järjestys. (Durkheim 1980, 192–193.)

Elämme alati muuttuvassa maailmassa, jossa informaatio- ja tietotekniikan kehittyminen ja globalisaatio vaikuttavat kansalaisiin ja kulttuureihin uusin tavoin. Lapset opettavat vanhemmilleen nyky-yhteiskunnassa tarvittavia taitoja. Osa vanhempien hallitsemista taidoista on vanhentuneita tai niillä ei ole juurikaan käyttöä. (Raitanen 2001, 189.)

Koulu on tärkeä osa suomalaisen nuoren kehitysympäristöä (Nurmi 1998, 272). Koulu on siis välttämätön tiedon siirtämisessä sukupolvelta toiselle. Perheen ja koulun ohella on noussut uusia sosiaalistajia. Voidaan puhua uudesta sosialisatiotyypistä. Ziehen (1991) mukaan nuorten maailmaa eivät enää muotoile perinne eivätkä vanhemmat, vaan joukkotiedotus, kulttuurituotanto ja kulttuuriset alaryhmät eli nuorisokulttuurit. Keskeiseksi erottautumisen ja itseilmaisun tavaksi muodostuu kulutusikäytyminen. (Raitanen 2001, 190.)

Tieto välittyy sukupolvelta toiselle eri tavoin kuin aikaisemmin. Tiedon siirtymän ilmiöstä Ziehe käyttää käsitettä eroosiokriisi, jonka vaikutukset näkyvät usealla elämänalueella. Perinteiset tavat eivät siirry sukupolvelta toiselle, vaan uusi sukupolvi on vapaa päättämään tavoistaan, asenteistaan ja tekemisistään. Internet ja media antavat nuorelle mahdollisuuden vertailla omaa maailmankäsitystään ja asennettaan toisten asenteisiin. Traditioiden katkeamisen seurauksena nuoren tulee rakentaa oma identiteettinsä, koska sitä ei enää peritä omilta vanhemmilta. Identiteetin rakentuminen jatkuu läpi koko ihmisen elämän. Yksilön identiteetti voi välillä muuttua voimakkaastikin. Eroosiokriisi yhdessä yhteiskunnassa meneillään olevan teknistymisen ja rationaalistumisen kanssa aiheuttavat yksilöiden arvoissa muutoksia. Ziehen mukaan muutos on aiheuttanut uuden sosialisatiotyypityksen, jolle on tunnusomaista abstraktien asioiden, kuten tunteet ja ajatukset, korostuminen. (Takala, 1992,43; Ziehe 1991.)

Primaarisosialisaatio on yksilön lapsuusvaiheeseen ajoittuva sosialisointivaihe. Tässä vaiheessa yksilöstä kehittyy yhteiskunnan jäsen. Sekundaarisosialisaation piiriin lasketaan kaikki

primaarisosialisaatiota seuraavat tapahtumasarjat, joissa yksilö kasvaa yhteiskunnan objektiivisen maailman muille sektoreille. Primaarisosialisaatio on tärkeämpi vaihe kuin sekundaarisosialisaatio. Kun yksilö syntyy objektiiviseen yhteiskuntarakenteeseen, hän kohtaa sosiaalistamisestaan huolehtivat merkitykselliset toiset. Yksilö ei voi valita merkityksellisiä toisia, joten he esittäytyvät yksilölle objektiivisena todellisuutena. Primaarisosialisaatiossa opitaan kognitiiviset asiat ja samanaikaisesti siinä on läsnä vahva emotionaalinen lataus. Merkityksellisiä toisia emme voi valita, jokaisella on ne vanhemmat, jotka kohtalo on suonut. Tämä asia vaikuttaa ja siitä seuraa se, että vaikka lapsi ei olekaan ainoastaan sosialisaation passiivinen kohde, niin vanhemmat määrittelevät pitkälle elämisen säännöt. (Berger & Luckmann, 1998, 149–153.)

Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskeinen taito on toisen asemaan asettuminen eli roolinottaminen. Sosiaalinen roolinotto tapahtuu sosiaalisen järjestelmän perspektiivin tasolla ja se saavutetaan noin 12 vuoden iässä. Sosiaaliset konventiot (sovinnaissäännöt) ymmärretään välttämättömiksi, koska kaikki yhteisön jäsenet käsittävät ne riippumatta asemastaan, roolistaan tai kokemuksistaan. Valta ja vastuu toisista ihmisistä kasvavat vähitellen iän myötä. Niiden avulla on mahdollista käyttää itsenäistä moraalista arvostelukykä. Moraalinen arviointikyky näyttää kehittyvän varsin pitkän aikaa, elämän viidennelle vuosikymmenelle asti. Tämän voidaan katsoa osaltaan selittävän sitä epävarmuutta, jota vanhemmat kokevat lapsiensa päihdekasvatuksessa. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 105.)

Sosialisaatio on sarja tapahtumia, prosessi, jonka aikana opitaan tiedot, säännöt, asenteet ja käsitteet, jotka auttavat toimimista yhteiskunnassa. Voidaan puhua myös kulttuurin siirrosta sukupolvelta toiselle. Kulttuurin siirrossa on kaksi tapaa. Vanhemmat siirtävät tietoa yksisuuntaisesti lapsilleen, toinen tapa on uudempi ja korostaa vuorovaikusta kulttuurin siirrossa sukupolvelta toiselle. Lapsi on aktiivinen, sosiaalistuminen tapahtuu yksilön ja sosialisaatioagenttien välisenä vuorovaikutuksena. Ensimmäisessä tavassa on kyse siirrosta ja omaksumisesta, jälkimmäisessä on kyse taitojen kehittymisestä ja niiden moninaisuudesta. Jälkimmäinen vastaa paremmin sosialisaatiota koko elämän kestävässä prosessina. Muutama sata vuotta sitten yhteiskunnassa oli kaksi sosiaalistajaa, koti ja kirkko. Koti opetti ammatin ja kirkko moraalin. Myöhemmin sosiaalistajia on tullut lisää, esimerkiksi päiväkotit, koulu ym. (Helkama ym. 1998, 82–83.)

Eurooppalaisessa tutkimuksessa selvitettiin alakoulu- ja yläkouluikäisten erilaisia yhteisösidoksia tiedustelemalla, paljonko lapset ja nuoret saavat vapauksia viettää aikaa perheen ulkopuolella kaveripiirissä, ja miten paljon vanhemmat rajoittavat lastensa vapautta. Nuoret jaettiin kahteen ryhmään, traditionaaliseen perheorientoituneeseen kulttuuriin ja vertaisryhmäorientoituneeseen kulttuuriin. Suomi lukeutuu muiden pohjoismaiden kanssa vertaisryhmäorientoituneeseen kulttuuriin kuuluvaksi maaksi. Pohjoismaissa vain noin 10 prosenttia lapsista ja nuorista viettää vapaa-aikaa perheen parissa ja vanhemmat rajoittavat nuorten menemisiä harvoin. (Hoikkala & Suurpää 2005, 299–300.)

Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan teini-iässä tutustutaan päihteisiin ja yleensäkin elämäntyyliin, jossa otetaan paljon riskejä. Suurin osa suomalaisista nuorista kokeilee päihteitä ennen täysi-ikäisyyttä. Joillakin nuorista päihdekokeilu pysähtyy yhteen kertaan, osalla nuorista kokeilut johtavat siihen, että päihteet kuuluvat säännöllisenä osana vapaa-ajan viettoon. Ympäristötekijät, kuten vanhempien, ikätovereiden, kavereiden, sisarusten, seurustelukumppaneiden ja median malli vaikuttavat nuorten valintoihin, asenteisiin ja käyttäytymiseen. Nuoret oppivat normeja läheisten ihmissuhteiden avulla ja reagoivat niihin eri tavoin. He omaksuvat käyttäytymismalleja ja vaikuttavat edelleen toisten vertaistensa käyttäytymiseen. (Engels 1998, 7.)

3.2 Alaikäisten alkoholikokeilut sosialisointi- ja sosiaalisen kontrollin teorioiden näkökulmasta

3.2.1 Ryhmäsosialisointi teoria

Harris on esittänyt vuonna 1995 niin kutsutun ryhmäsosialisointiteorian. Harrisin mukaan vertaiset ovat hyvin keskeisiä vaikuttajia nuoren elämässä. Ryhmäsosialisointiteoria olettaa, että vertaisryhmä on lähes merkittävin konteksti, jossa lapsen sosialisointi ja persoonallisuuden kehitys tapahtuu. Kahdenvälisiä vuorovaikutussuhteita merkittävämpi sosiaalistaja on Harrisin mukaan ryhmäprosesseissa tapahtuva yhteiskunnan normien ja kulttuuristen tapojen omaksuminen. Nuoren persoonallisuutta muokkaavat vahvasti vertaisryhmät. Harrisin mukaan persoonallisuus koostuu geneettisestä eli peritystä osatekijästä, joka seuraa yksilöä kaikkialle, sekä kontekstisidonnaisista osatekijöistä. Kodin ulkopuolinen sosialisointi on Harrisin mukaan ryhmäprosessi, ei niinkään kahdenkeskisten vuorovaikutussuhteiden tulosta. (Harris 1995, 460–487.)

Kulttuuri välittyy nuorten vertaisryhmälle aikuisten muodostaman vertaistyhmän välityksellä ja muista informaation lähteistä, kuten median kautta. Harris korostaa vanhempien merkitystä ja tärkeyttä erityisesti vanhemman ja lapsen tunnesiteiden osalta, mutta on samalla sitä mieltä, että vanhempien ohella kaikki lapsen ympäristön merkittävät aikuiset yhdessä muodostavat sosialisatiota tukevan ryhmän. Näin esimerkiksi aikuiset yhdessä voivat vaikuttaa nuorten vertaisryhmään ja estää ei-toivottua käyttäytymistä kuten päihdekokeiluja. Kulttuuri välittyy aikuisten vertaisryhmiltä nuorten vertaisryhmille. Harrisin teoriaa voidaan tulkita niin kutsutun ”kollektiivisen vanhemmuuden” puolestapuhujaksi. Yhteiskunnassa toimiminen on ryhmäsosialisatioteorian mukaan vahvasti vertaisryhmässä tapahtuneen prosessin tulosta. (Harris 1995, 460–487.)

Nuoruusiän muutokset näkyvät myös nuorten ihmissuhteissa. Ystävyysuhteiden merkityksen kasvaessa suhteet vanhempiin etääntyvät. Tämä kuvaa nuoruusiässä vahvistuvaa tarvetta itsenäisyyteen. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181.) Sosialisatio on kehitysprosessi, jonka edetessä yksilö omaksuu yhteiskunnassa vallitsevat arvot, normit ja erilaiset käyttäytymismallit ja siten oppii täyttämään sosiaalisen ympäristönsä vaatimukset. Nuori kasvaa ympäröivään todellisuuteen sisäistettyään sen pelisäännöt. Sosialisatiossa on oleellista se, että lapsella on aikuinen, johon hän voi samaistua. Aikuinen, jonka asenteet, käyttäytymisen ja arvomaailman lapsi voi omaksua itselleen. Sisäinen kontrolli kehittyy vähitellen. Lapsi kykenee aikaa myöden kontrolloimaan omaa käyttäytymistään ja riippuvuus vanhemman auktoriteetista katoaa. Sosiaalinen käyttäytyminen riippuu vallitsevasta kulttuurista ja sen säännöistä. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003, 85.)

Sosiaalisen maailman rakennusaineet saadaan lapsuuden kasvuympäristössä. Varhaiset ihmissuhteet vaikuttavat paljon siihen, miten yksilö aikuisena kohtaa toisia ihmisiä ja millaisen käsityksen hän saa sosiaalisesta maailmasta. Nuoren tulee erottautua vähitellen vanhemmistaan, harjoitella parisuhdetaitoja ja valmistautua työelämään. Tämän päivän nuoret sosiaalistuvat maailmaan, jonka perustana ovat kaupunki, kulttuuri ja kansainvälisyys. Perinteiset perheen traditiot ja normistot ovat muuttuneet sopimuksenvaraisiksi. Vanhemmuus on osin täydentynyt eri alojen asiantuntijoilla. Myös erilaiset itsensä löytämiseen liittyvät pyrkimykset korostuvat. Sähköinen media ja kulutuskulttuuri ovat korvanneet naapuriyhteisön ihmiset ja lähisukulaiset. Vapaa-aikaa vietetään kuluttamalla aikaa kauppa- ja viihdekeskuksissa erilaisten valmiiksi tuotettujen harrasteiden parissa. Tästä käytetään myös nimitystä konsumeristinen sosialisatio, jossa kulutus on hyödyksi taloudelle. Nuorisokulttuurit ja vapaa-ajan harrastukset, perheen ja koulun lisäksi, laajentavat nuorten mahdollisuuksia nähdä ja tulkita elämäänsä. (Aaltonen ym. 2003, 85–86.)

3.2.2 Hurrelmanin socialisaationympäristöjen malli

Sosiologi Klaus Hurrelmannin (1988) malli socialisaatioympäristöistä ja niiden välisistä suhteista toimii jäsentävänä kehyksenä selvittäessä yksilön sosiaalistumista yhteiskuntaan ja sen sääntöihin, kuten alkoholinkäytön kulttuuriin. Hurrelmannin mallissa socialisaation tulos käsitteellistetään persoonallisuuden kehitykseksi. Persoonallisuus kehittyy välittömässä vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja ekologisen ympäristön kanssa. Persoonallisuuden kehitystä Hurrelmann kuvaa rakenteella, joka koostuu asenteista, motiiveista, ominaisuuksista ja toiminnan tasosta. Socialisaatiossa motiivi ohjaa joko heikkoon tai vahvaan suoriutumistarpeeseen, ominaisuudet ohjaavat tarkkaan tai suurpiirteiseen persoonallisuuteen, asenteet demokraattiseen tai autoritaariseen persoonaan ja toimintavalmius sujuvaan tai kankeaan toimintaan. Hurrelmann on kuvannut sosiaaliympäristöt koostuviksi kolmesta tahosta. Pienryhmät ja epäviralliset sosiaaliset verkostot kuten perhe, suku ja toveriryhmä ovat välittömin vaikuttaja socialisaatioympäristössä. Viralliset sosiaaliagentit kuten päiväkotit ja koulut ovat seuraava vaikuttaja sosiaalistajina epävirallisen sosiaalisen verkoston rinnalla sosiaaliympäristömallissa. Kolmas taho ovat sosiaaliset organisaatiot kuten kaupat, pankit, tuotantolaitokset, terveyskeskukset, joukkotiedotus ja sähköinen viestintä. Yhteiskunnassa vallitseva poliittinen, sosiaalinen, teknologinen ja kulttuurinen rakenne ovat ylinnä Hurrelmannin mallissa. (Helkama, ym. 1998, 84–85.)

Hurrelmanin socialisaationympäristöjen malli (1988) yhdessä Harrisin kehittämän ryhmäsosialisaatioteorian (1995) sekä alla esiteltävän Hirshin (1969) sosiaalisen kontrollin teorian kanssa toimivat tutkielmani teoriaohjaavina malleina. Nuorten vanhempien toteuttama alkoholikontrolli on vain osa nuorten päihdekasvatuksen sosiaalistamisprosessia. Nuoret sosiaalistuvat yhteiskuntaan varttuessaan täysi-ikäisiksi ja vielä useita vuosia sen jälkeen. Tasapainoinen sosiaalinen ympäristö ja ryhmäsosialisaatiossa tapahtuneet yksilöä tukevat ja ohjaavat päihdekasvatuksen toimenpiteet ovat selittäviä tekijöitä yhteiskunnassamme tapahtuviin muutoksiin. (Liite 3/1)

3.2.3 Sosiaalisen kontrollin teoria

Nuorten alle 18-vuotiaiden alkoholin käyttö on Suomen lain mukaan kielletty. Alkoholilain noudattamisen tulisi koskea erityisesti myös nuorten vanhempia. Sosiaalisen kontrollin teoria ohjaa tarkastelua siitä, miten vanhemmat toimivat lastensa alkoholikokeiluissa ja välittävätkö he alkoholia

lapsilleen. Sosiaalisen kontrollin teoria kuuluu kriminologian tieteenalaan ja tutkii rikollisuutta sosiaalisena ilmiönä.

Sosiaalisen kontrolliteorian klassikko on amerikkalainen kriminologi Travis Hirschi. Hän käsittelee sosiaalista kontrollia tutkimuksessaan (1969) ”Causes of Delinquency”. Hirschi määritteli teoksessaan neljä kanavaa tai tapaa, joilla sosiaalinen kontrolli vaikuttaa yksilöiden luontaista ei-toivottua tai rikollista käyttäytymistä vähentävästi. 1. Tunnepohjaiset siteet muihin ihmisiin, joiden reaktioista välitämme, vähentävät ei-toivottua käyttäytymistä ja rikoksia (attachment). 2. Motivoitunut sitoutuminen konventionaalisiin instituutioihin ja valintoihin vähentää ei-toivottua käyttäytymistä (commitment). 3. Ajan käyttäminen laillisiin toimintoihin ja harrastuksiin vie aikaa rikollisilta toiminnoilta (involvement). 4. Lain noudattamista suosivat uskomukset toimivat sosiaalisen kontrollin kanavana sitomalla ihmisiä normeihin (belief). Sosiaalisen kontrollin teorian ymmärtämiseksi sosiaalinen kontrolli on syytä jakaa viralliseen (formaalinen) ja epäviralliseen (informaalinen) kontrolliin. Virallinen kontrolli on esimerkiksi poliisin suorittama valvonta tai opettajan välitunnilla toteuttama järjestyssääntöjen valvonta ja ylipäättään ne toimet, joilla pyritään valvomaan virallisten normien toimeenpanoa. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 166.)

Epävirallisen lähiyhteisön kontrollin tiedetään toimivan monin verroin tehokkaammin rikollisuuden estämiseksi kuin virallisten kontrolli- ja rankaisutoimenpiteiden. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 166.) Sosiaalisen kontrollin teorian käsitteleminen verrattuna muihin viimeaikaisiin kansainvälisiin ja kansallisiin alkoholin saatavuuden ja kontrollin tieteellisiin tutkimustuloksiin avaa mahdollisuuksia ymmärtää maassamme vallitsevaa liberaalia alkoholikulttuuria ehkä entistä laajemmin.

Alkoholin välittämistä ja laitonta myyntiä alaikäisille ei yleisen käsityksen mukaan pidetä suurena rikoksena vaan pikemminkin normin rikkomuksena. Sosiaalisen kontrollin teoria liittyy aiheeseeni oleellisesti siinä, miten epävirallinen ja virallinen alkoholikontrolli toimii, miten nuorten vertaisryhmät ja vanhemmat jakavat epävirallista vastuuta yhteisössä ja miten virallinen kontrolli vastaa yhteisön päihdekysymyksiin. Kriminologiset teoriat voidaan jakaa yksilö-, prosessi-, rakenne- ja tilannekeskeisiin teorioihin. Prosessiteoria sisältää myös leimautumisteorian ja sosiaalisen oppimisen teorian, joiden avulla voidaan selittää ja ymmärtää joitakin yhteisössä tapahtuvia laittomuuksia ja normirikkeitä. (Kiehelä & Hakonen 1993, 23–24.) Tutkielmani sivuaa kriminologiaa ja sen sosiologista käsitteistöä. Tarkastelen tutkielmani aihetta sosiaalisen kontrollin teorian avulla lähinnä sosiaalisesta ja moraalisesta näkökulmasta käsin.

Kontrolliteoria kääntää kysymyksenasettelun ylösalaisin. Perinteisesti rikolliselta kysytään, miksi hän tekee rikoksen, mutta kontrolliteoria kysyy, miksi me muut emme tee rikoksia? Kontrolliteorian avulla on mahdollista löytää vastauksia siihen, mitkä keinot edesauttavat rikosten ennaltaehkäisyä. Hirschi on sitä mieltä, että jokaisella on alttius tehdä rikoksia, ellei yksilöä suojele niin kutsuttu epävirallinen lähikontrolli. Lähikontrollin merkitys korostuu normien ja arvojen sosiaalistamisessa. Tässä tehtävässä tärkeimmät tahot ovat perhe, koulu ja lähiyhteisö. Ihmisille, joilta puuttuu sidokset näihin epävirallista lähikontrollia ylläpitäviin tahoihin, syntyy paine poikkeaviin tekoihin. Epävirallinen eli informaalinen sosiaalinen kontrolli on epämääräisempi, mutta liittyy silti kaikkeen toimintaan. Jos nuori tekee rikoksen tai toimii ei-toivotulla tavalla, hänen ystävänsä paheksuvat toimintaa ja toteuttavat epävirallista sosiaalista kontrollia. Vanhempien harjoittama valvonta ja vanhemmilta saadut rangaistukset ovat epävirallista sosiaalista kontrollia. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 166.)

Voidaan johtaa päätelmä, että rikollisuuden syy löytyy siitä, ettei ole ollut tekijää, joka olisi ehkäissyt laittoman toiminnan. Tutkielmani kohteena olevien nuorten vanhempien päihdekasvatus, kuten myös lähiyhteisön toimijoiden yhdessä tekemät toimenpiteet, vastaavat pitkälti lasten ja nuorten laittomuuksia ja ei-toivottua käyttäytymistä ennalta ehkäisevää sosiaalista kontrollia. On kiinnostavaa nähdä, minkälaista sosiaalista kontrollia vanhemmuus pitää sisällään ja miten nuoret sen näkevät vaikuttavan omaan alkoholin saatavuuteen ja käyttöönsä. Kontrollin puutteella ei voida selittää rikollisuutta, mutta kiistatta sosiaalisella kontrollilla on erityinen merkitys laittoman toiminnan ja rikollisuuden alueella, koska kontrollin katoamisen tiedetään aikaansaavan huomattavaa rikollisuutta (Laine 1991, 63, 86–87.)

Sosiaalisen kontrollin teoria tarjoaa yhden näkökulman pohtia ja käsitellä viimeaikaisia kansainvälisiä ja kansallisia alkoholin saatavuuden kysymyksiä ja avartaa ymmärtämään maassamme vallitsevaa liberaalia alkoholikulttuuria. Sosiaalinen kontrolli voi toimia myös haitallisesti. Leimautumisteoria nostaa esiin ongelman, jossa on mahdollista saattaa yksittäinen nuori asemaan ja tilanteeseen, että nuoren aikaisemmin tekemä rikos leimaa hänet kaikissa tilanteissa yhä uudelleen rikolliseksi. Nuori voi saada jo varhain häirikön tai juopon leiman koulussa tai kotona. Tällöin nuori jatkaa hänelle asetetun roolin toteuttamista. Leimautumisteoria on paradoksaalinen, koska yritys estää ja kontrolloida rikollisuutta päinvastoin lisää sitä. Leimaaminen voi kohdistua myös johonkin ikäryhmään. Voidaan puhua esimerkiksi juovista nuorista tai

vastuuttomista vanhemmista. (Aaltonen ym. 2003, 317) En paneudu tutkielmassani kuitenkaan syvemmin leimautumisteoriaan.

Sosiaalisen oppimisen teoria liittyy sosiaalisen kontrollin ja leimautumisteorian lisäksi prosessiteoriaan. Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan rikollinen käyttäytyminen opitaan usein vuorovaikutuksessa läheisiin ihmisiin. Oppiminen tapahtuu intiimeissä pienryhmissä. Lait määritellään yhteisössä joko hyväksytyiksi tai ei-hyväksytyiksi. Lainvastaisiin tapoihin oppiminen tapahtuu yhteisössä, jossa lakeja ei pidetä hyväksytyinä. Henkilöstä kehittyy lainrikkoja, kun määritykset, jotka hyväksyvät lakien rikkomisen ylittävät ne määritykset, jotka eivät hyväksy lakien rikkomuksia. Henkilö voi toimia vastoin lakeja, koska hänellä on jatkuvasti yhteys lainvastaisesti toimiviin käyttäytymisen malleihin, mutta toisaalta myös siksi, että hänellä ei ole malleja lakeja noudattavista läheisistä henkilöistä. (Laine 1991, 76.) Alkoholin noudattaminen tai toisaalta välinpitämättömyys lain noudattamisesta ja nuorten oppiminen tiettyihin alkoholin käyttämisen itse määriteltäviin sääntöihin ja malleihin lähiyhteisössä linkittävät sosiaalisen oppimisen teorian osaksi tutkielmani teoreettista viitekehystä.

4 TUTKIMUSAINEISTO, MENETELMÄ JA ANALYYSI

Tutkimus tehdään aikaisemmin kerätystä vuonna 2005 Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen, Stakesin alkoholitutkijoiden kokoamasta laajasta ja suhteellisen rikkaasta ryhmähaastatteluaineistosta. Kyseisestä aineistosta on aikaisemmin ilmestynyt Jenni Simosen Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan sosiologian pro gradu -tutkielma vuonna 2007 sekä Jenni Simosen ja Christoffer Tigerstedtin yhdessä kirjoittama artikkeli ”Mieluummin kavereille kuin läheiselle. Solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisessä alaikäiselle” (Simonen & Tigerstedt 2007).

Tutkielmassani paneudun erityisesti aineistosta nousevaan nuorten aikuisten puheeseen siitä, miten juomisporukan ulkoiset tekijät, kuten ikärajat ja nuorten vanhemmat, ehkäisevät tai sallivat juomisen. Tutkimuskysymysten valintaa tukee se, että aikaisempi aineistosta tehty tutkimus on paneutunut erityisesti ryhmähaastattelun muihin aihealueisiin.

Tutkimusaineisto on koottu vuonna 2005 Stakesin johtaman Paikallisen alkoholipolitiikan, Pakka-hankkeen tutkimus- ja kehittämistarpeisiin vuosina 2004–2007. Pakka-hanke oli yksi kansallisen Alkoholiohjelman kärkihankkeita alkoholiohjelmakaudella 2004–2007. Alkoholipoliittinen

kehittämisen- ja tutkimustyö on jatkunut Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alkoholiohjelmatyössä vuosina 2008–2011 sekä edelleen valtakunnallisen Pakka-toimintamallin kehittäjäverkoston työssä (Alkoholiohjelma 2004–2007).

Aineiston keruussa käytettiin ryhmähaastattelumenetelmää, joka on aineistonkeruumuodoltaan aihepiiriin tarkasteluun hyvin sopiva. Pakka-projektissa koettiin tarve kartoittaa nuorten juomiseen liittyviä kysymyksiä laajemmalla joukolla, joten useamman nuoren haastattelemisen kerralla vaikutti hyödyllisemmältä kuin esimerkiksi yksilöhaastattelujen toteuttaminen (ks. esim. Krueger 1998, Morgan 1998). Ryhmähaastattelu valittiin myös siksi, että erityisesti haastateltavien mielipiteitä ja kulttuurisia jäsennyksiä tutkittaessa haastattelijan vaikutuksen tilanteeseen on yksilöhaastatteluissa katsottu olevan liian suuri (Sulkunen 1990, 265).

Toisaalta aineiston keruuta suunniteltaessa oli ilmennyt myös intressi nuorten oman äänen kuulemiseksi, jolloin aineistoa keränneet tutkijat eivät edes harkinneet esimerkiksi strukturoidun lomakekyselyn toteuttamista (Simonen 2007, 29). Lisäksi ryhmähaastattelujen etua lisäsi ajatus, että niiden avulla oli saatavissa tavallista rikkaampaa tietoa, koska siinä osallistujilla oli mahdollisuus tukea, rohkaista ja stimuloida toinen toistaan (Eskola & Suoranta 1998, 95–99) ja viedä haastattelua tutkijoille yllättäviin ja kiinnostaviin suuntiin.

Haastattelijat olivat valmisteluvaiheessa kiinnostuneita nimenomaisesti haastateltujen omista jäsennyksistä ja merkityksenannoista. Ihmisten välisen keskustelun kuunteleminen on nähty hyvänä tapana oppia ymmärtämään, miten ihmiset eri asioista ajattelevat ja miten he niihin suhtautuvat. (Simonen 2007, 29.) Ryhmähaastattelujen vahvuus on nähty myös siinä, että ne tarjoavat oivallisen tavan tutkia erilaisten keskusteluaiheiden elävyyttä luomalla dialogisen tilanteen, joka paljastaa ne prosessit, joiden kautta haastateltavat tulkitsevat ja uudelleen muokkaavat kulttuurisesti saatavilla olevia jäsennyksiä ja argumentteja omaan käyttöönsä (Törrönen 1999, 215). Ryhmähaastatteluaineisto soveltuu hyvin normien, ihanteiden ja kulttuuristen jäsennysten tutkimiseen (Sulkunen 1990, 265).

Haastattelussa haluttiin kuulla, minkälaisin jäsennyksin haastateltavat rakentavat kuvaa juomisestaan ja minkälaisia ihanteita ja sääntöjä he kohtaavat yhteisössä ja erityisesti vanhempiensa taholta päihteidenkäytön kysymyksissä. Tästä syystä tutkijat pyrkivät antamaan tilaa haastateltavien itse tuottamalle puheelle ja luomaan keskusteluun valmiiksi vain teemat, joihin he erityisesti toivoivat haastatteluiden keskittyvän. (Simonen 2007, 29.)

Tutkimusaineisto on Stakesin tutkimusryhmän toimenpitein aikaisemmin teemoiteltu seuraavasti: Teemakysymykset on jaoteltu kolmeen osaan: 1. juomistilanne 2. juomisen motiivit 3. juomisen säätely. Tutkimukseni paneutuu kohtaan 3. juomisen säätely ja siinä erityisesti ulkoiseen kontrolliin, jota nuorten vanhemmat edustavat nuorten puheessa. Analyysin tehtävänä on tiivistää, järjestää ja jäsentää teemahaastatteluaineisto jättämättä mitään olennaista pois. Tyypillisiä tapoja toimia edellä mainitun tavoitteen hyväksi on kaksi: *aineiston tematisointi ja tyypittely*. Tematisoinnissa aineisto pyritään ryhmittelemään teemoittain tai nostamaan tutkimusongelmaa valaisevista teemoista esiin mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi. Tyypittelyssä aineistosta konstruoidaan yleisempiä tyyppejä, jotka kuvaavat vastauksia laajemmin. (Eskola & Suoranta 1998, 175–186.)

Tutkijan on löydettävä tärkeimmät kohdat aineistostaan. Aineiston mielenkiintoisimpien kohtien esiin nostaminen tulee yleensä kysymykseen juuri laadullisen aineiston analyysissa. Liikkeelle lähdetään parhaimmista kohdista, etenemisessä ei toteuteta niinkään haastattelu järjestystä. (Eskola 2007, 173.) Tuomi ym. (2006, 77) toteavat, että teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn.

4.1 Ryhmähaastatteluaineisto

Aineistoni keruussa menetelmänä on käytetty ryhmähaastattelua (liite 1). Olen rajannut tutkimuskysymyksen ryhmähaastattelun teemaan II Juomistilanteiden ja ryhmän ulkoinen kontrolli; Teeman kysymyksenä: Miten eri toimijat kuten haastateltavien omat vanhemmat ehkäisevät tai yllyttävät juomista?

4.1.1 Aineiston keruu ja haastattelut

Nuorten aikuisten käsityksiä vanhempiensa alkoholikontrollista aineistona käytän seitsemää 17–23-vuotiaiden nuorten aikuisten ryhmähaastattelua. Haastattelut suoritettiin kahden henkilön vetäminä Etelä-Hämeen alueella loka-marraskuussa 2005 osana Stakesin Paikallinen alkoholipolitiikka (PAKKA) -hankkeen tutkimustoimintaa. Toimin aineiston keruun vaiheessa Pakka-hankkeen

koordinaattorina Etelä-Hämeen alueella. Tutkimusaineiston keruusta vastasivat Stakesin tutkimusavustaja Jenni Simonen ja erikoistutkija Christoffer Tigerstedt. Tutkimusavustaja seurasi haastattelutilanteessa keskustelua, kirjasi muistiinpanot, huolehti haastattelujen nauhoituksen teknisestä toteutuksesta sekä esitti tarkentavat lisäkysymykset tarpeen mukaan. Keskustelun etenemisestä ja teemoihin johdattelusta vastasi kokenut erikoistutkija.

Osallistuin tutkimuksen haastatteluaineiston keruuprosessin suunnitteluun ja valmisteluun. Toimin projektikoordinaattorina Pakka-hankkeessa ja mahdollistin asiantuntemukseni käytettäväksi tutkimuksen aineiston keruun käynnistämisvaiheessa ryhmähaastatteluaineiston keräämisessä. Tutkijat suunnittelivat pääosin aihealueet, joista haastatteluihin osallistuvien nuorten haluttiin keskustelemaan. Toimin haastateltujen rekrytoinnin organisoinnin alkuvaiheessa yhdessä tutkimusavustajan kanssa kartoittaen mahdollisia haastateltavia.

Tunsin runsaasti Hämeenlinnan seudun toimijoita, erityisesti nuorisotyön- ja opetustoimen henkilöstöä sekä eri viiteryhmissä tapaamiani nuoria ja nuoria aikuisia. Hyödynsimme Simosen kanssa verkostojani. Kartoitin haastateltavia ensi vaiheessa tapaamalla yhdyshenkilöitä sekä ottamalla yhteyttä sähköpostitse ja puhelinsoitin nuorten kanssa toimiviin ammattilaisiin sekä tuntemiini nuoriin aikuisiin. Kartoitus tuotti hyvän tuloksen ja saimme tutkimukseen kaavaillun seitsemän haastatteluryhmän yhdyshenkilöiden suostumukset lähteä mukaan tutkimukseen. Ryhmien yhdyshenkilöt keräsivät ympärilleen nuorista aikuisista koostuvan ryhmän. Ryhmien yhdyshenkilöt välittivät infokirjeen ryhmähaastatteluista alueensa muille haastatteluun osallistuville nuorille aikuisille. Infokirje sisälsi tiedot tutkimuksen tarkoituksesta, tekijästä, haastatteluun osallistuvien kriteereistä sekä avunpyynnön yhden haastatteluryhmän kokoamisesta. Haastateltavien kriteeriksi esitettiin tiettyyn ikähaarukkaan kuulumisen lisäksi vaade, jossa keskusteluun osallistujalta edellytettiin (edes jossain määrin) kokemusta alkoholiinkäyttötilanteista. Kaikilla nuorilla oli kokemusta alkoholin käytöstä, joten tämä vaade ei tuottanut vaikeuksia toteutuakseen.

Haastatteluryhmien kokoaminen vei runsaasti aikaa, sillä suuren joukon paikalle saaminen samanaikaisesti muodostui haasteelliseksi aikatauluongelmien vuoksi. Tutkimusaineiston keruussa ei lähtökohtaisesti oltu kiinnostuneita ryhmänäkökulmaan (esimerkiksi sosiaaliluokkaan) sidotuista juomisen ja siihen liittyvien ilmiöiden jäsennyksistä, siksi haastatteluryhmiä ei koottu vertailun periaatetta tukevaksi. Eri asia olisi ollut, jos aineiston analyysi lopputuloksenaan olisi tuottanut

kuvan eri ryhmien, esimerkiksi sukupuolten välisistä jäsennystapojen eroista. Ryhmänäkökulman sijasta oltiin kiinnostuneita juomisesta ja siihen liittyvistä merkitysmailmoista ylipäänsä.

17–23-vuotiaiden ikäryhmä valittiin tutkielman kohderyhmäksi, koska ensinnäkään tuoretta kotimaista tutkimusta nuorten aikuisten juomisesta ja sen sosiaalisista sidoksista eikä nuorten ja vanhempien välisistä suhteista alkoholin saatavuuteen ole ollut. Kiinnostava vertailukohta löytyy reilun kahdenkymmenen vuoden takaa. Vuonna 1987 toteutetussa Mäkelän ja Virtasen kauppaoppilaiden humalaa tarkastelevassa tutkimuksessa käytettiin lähes samoja kysymyksiä, mutta aineisto kerättiin yksilöhaastatteluja käyttäen. Tutkielman rajaamista valittuun kohderyhmään tutkijat Tigerstedt ja Simonen perustelivat toisekseen sillä, että haastateltavat olivat mielenkiintoisessa taitekohdassa, nuoruusvaiheen vastikään ohittaneina ja aikuisuuden kynnyksellä. Nuoret olivat tutkimushetkellä riittävän vanhoja, jotta he olivat ehtineet hahmottaa alkoholin käyttöön liittyvän lainsäädännön ja alkoholin saatavuuteen liittyvän epävirallisen kulttuurisen käytännön sekä omien vanhempiensa kasvatuskäytännöt alkoholiasioissa. Nuorille oli muodostunut käsityksiä ympäröivän kulttuurin ja kulttuurissa vallitsevista juomiseen liittyvistä merkityksistä (vrt. Mäkelä & Virtanen 1987, 90). Heitä tuntuvasti nuoremmat vasta opettelivat kulttuurin jäseniksi.

Monet alkoholin käyttöä ja juomatapoja käsittelevät laadulliset tutkimukset perustuvat ns. pienoiskulttuurin ajatukselle, jossa tutkittava ryhmä nähdään yhtenäisenä valtakulttuuriin verrattavissa olevana muodostelmana. Tämä Birminghamin koulukunnalle ominainen piirre on vaikuttanut suuresti aiheesta tehtyyn sosiologiseen tutkimukseen. Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan sitouduta tämänkaltaiseen ajatteluun. Haastateltuja ei ole valittu olettaen, että heidän jäsennyksensä juomiseen liittyvästä kanssakäymisestä ilmentäisivät rakenneyhtäläisesti ryhmäsidonnaista sosiaalisuutta (vrt. Törrönen & Maunu 2005).

Tässä tutkielmassa ryhmämuodostuksen näkökulma on toinen. Se nojautuu ajatukseen aikakaudellemme ominaisesta ryhmään kuulumisen ja ryhmiin samastumisen tavoista. Aikakauttamme sävyttävä yksilöllistyminen murentaa perinteisten luokka- ja sosiaalisten jakojen tai ryhmään kuulumisen mallien säilymistä. Ihmisen asuinpaikka, ikä tai sosiaalinen tausta eivät yksinomaan määritä hänen valintojaan; yksilö ei samassa määrin ankkuroidu ennalta määrättyyn yhteisöön. (Suurpää 1996, 58.) Tällaisia havaintoja on tehty erityisesti nuoria koskevilla tutkimuksissa. Leena Suurpään (1996) tutkimuksessa nuorten tuntui olevan vaikeaa määritellä porukoita yhdistävää tai sitovaa tekijää, johon porukan yhdessäolo perustuisi ja joka tekisi porukasta jengin. Ryhmittymiä ei Suurpään tekemien havaintojen perusteella tavallisesti yhdistänyt

yhteiset alueittaiset tai tyyllilliset tekijät, eivätkä ne liioin perustuneet yhteiseen ideologiseen taustaan.

Edellä kuvatut huomiot vahvistavat ajatusta, jonka mukaan ihmiset sitoutuvat ryhmiin monenlaisin taustoin ja erilaisin identiteetein, jolloin ryhmäsidonnaisten rakenneyhtäläisyyksien etsiminen voisi olla harhaanjohtavaa. Esitetyt näkökulmat huomioiden haastatteluryhmiä ei tässä tutkielmassa muodostettu tarkasti rajatuista ryhmistä, joita ennalta olisi määrittänyt tietty ominaisuus kuten koulutus tai luokka-asema. Pikemminkin ryhmät pyrittiin muodostamaan luonnollisista eli olemassa olevista ryhmistä lumipallomenetelmällä: kussakin ryhmässä tutkijat pyysivät yhtä osanottajista keräämään haastatteluun osallistuvan joukon omasta kaveripiiristään. Tärkeimpänä pidettiin sitä, että ryhmät muodostuvat todellisista tuttavaverkostoista, jolloin osallistujat keskenänsä kykenevät tuottamaan puhetta juomistilanteistaan ja juomiseen liitetystä erilaisista merkitysmailmoista. Näin ryhmäläisiä yhdisti tietty ikävaihe ja sama kaveripiiri. (Simonen 2007, 20.)

4.1.2 Kerätty haastatteluaineisto

Seitsemän ryhmähaastattelua toteutettiin vuonna 2005 suhteellisen tiiviillä aikataululla kahden kuukauden kuluessa. Ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä 57 keskustelijaa. Haastattelut järjestettiin 6–11 hengen ryhmissä, joissa kaikissa oli sekä miehiä että naisia. Naispuolisia osallistujia oli yhteensä 25 ja miespuolisia 32. Suurin osa (49/57) haastatteluihin osallistuneista oli 18–21-vuotiaita, vanhin osallistuja oli 23-vuotias. Yhdessä ryhmässä osallistujien joukossa oli myös muutama 17-vuotias. Haastattelut koostuivat "tavallisista" lukiossa, ammattikoulussa tai ammattikorkeakoulussa opiskelevista tai sieltä valmistuneista nuorista. (Simonen 2007, 20.)

Haastatteluista kuusi toteutettiin julkisissa rakennuksissa kuten kirjastossa, nuorisotalolla ja kouluissa. Haastattelupaikkana oli jokaisella kerralla häiriötön, yksityiseen käyttöön ennalta varattu tila. Yksi haastattelu järjestettiin keskusteluun osallistujan kutsusta hänen kotonaan. Haastattelutilanteet olivat vapaamuotoisia ja tunnelmaltaan miellyttäviä, ja niissä oli tarjolla virvokkeita ja pientä naposteltavaa. Jokainen haastattelu toteutettiin samalla kaavalla siten, että ensin kerrottiin haastattelujen tarkoituksesta ja teknisten välineiden käytöstä, sitten tutkijat esittelivät keskustelun teemat, jonka jälkeen keskustelu alkoi. Kukaan haastateltavista ei näyttänyt haastattelutilanteissa pistävän pahakseen nauhurin tai videokameran käyttöä. Haastattelijoiden mukaan vaikutti jopa siltä, että keskustelijat unohtivat videonauhurin olemassaolon, eikä merkkejä esiintymisjännityksestä esiintynyt. (em. 29–35.)

Suurimmassa osassa haastatteluista osallistujat puhuivat yllättävänkin avoimesti omasta juomisestaan ottaen huomioon, että toinen keskustelun ohjaajista edusti suurin piirtein heidän vanhempiensa ikäluokkaa. Vaikutti jopa siltä, että nämä nuoret aikuiset nimenomaisesti halusivat kertoa juomisestaan ja olivat aidosti ilahtuneita siitä, että heiltä tultiin asiasta paikan päälle kysymään. Osassa haastatteluista keskusteluun osallistujat näyttivät välillä unohtavan nauhurin ja videokameran käytön lisäksi myös keskustelun vetäjien olemassaolon. Tällöin nuoret puhuivat keskenään ja osoittivat puheensa pikemminkin toisilleen kuin tutkijoille. He kommentoivat toistensa näkemyksiä ja jatkoivat toistensa puheenvuoroja. Ja mikseipä puhe olisi ollut luontevaa, osallistuivathan haastateltavat keskusteluihin omasta tahdostaan. Palkaksi haastattelusta nuorille annettiin aterialahjakortit nuorison suosimaan ketjuravintolaan. (em., 29–35.)

Haastatteluissa pyrittiin siihen, että kaikki haastattelut etenivät suurin piirtein samassa teemarungon ohjaamassa järjestyksessä. Näin varmistuttiin siitä, että kaikissa haastatteluissa käytiin samat aiheet läpi. Keskustelua ohjaavat teemat käsittelivät tyypillisiä ja epätyypillisiä juomistilanteita, onnistuneita ja epäonnistuneita juomistilanteita, humalaa, juomisen säätelyä ja kontrollia sekä juomista nais-, mies- ja sekaporukassa. Haastatteluiden protokolla muodostui neljästä juomistilanteiden tyypillisyyttä ja epätyypillisyyttä sekä onnistumista ja epäonnistumista koskevasta pääkysymyksestä, joita täydennettiin tarkentavin lisäkysymyksin. Teemat kerrottiin osallistujille haastattelun aluksi, joten haastateltavat saivat tuntuman siitä, mistä haastatteluissa oli tarkoitus keskustella. Ennalta määrätystä teemoista huolimatta haastateltavat saivat mahdollisuuden myös itse tuoda tärkeitä katsomiaan aiheita keskusteluareenalle. Vain muutamassa haastattelussa keskustelu luisui pari kertaa aivan sivupoluille, jolloin haastattelijat hienovaraisesti johdattivat aiheen takaisin teemojen mukaiseksi. (em., 29–35.)

Koska keskusteluun osallistujat olivat tuttuja keskenään, he tuottivat alkuun päästyään ongelmitta puhetta omista juomistottumuksistaan. Puhe oli erityisen runsasta etenkin niissä ryhmissä, joissa osallistujat olivat läheisiä kavereita ja kanssakäymisessä lähes päivittäin. Vain kahdessa ryhmässä tuotettu puhe oli vähäisempää ja niissä keskustelua oli tiiviimmin ohjattava teemarungon mukaisin kysymyksin. Niukempaan puheen tuottoon vaikutti varmasti se, että näissä ryhmissä keskusteluun osallistujat eivät yhdessä muodostaneet luonnollista kaveriporukkaa, vaan ryhmän sisällä oli pienempiä kaveriryppäitä. (em., 29–35.)

Kaikki haastattelut sujuivat haastattelijoiden mielestä hyvin. Ne kestivät 40 minuutista kahteen tuntiin. Haastattelut nauhoitettiin ja videoitiin jäljempänä tapahtuvaa tekstiksi purkamista eli litterointia varten. Ryhmähaastattelutilanteissa keskustelun videointi katsotaan useimmiten olevan tarpeen puhujien tunnistamisen helpottamiseksi. Lisäksi videointi tallentaa haastatteluiden tunnelman ja ilmapiirin ja auttaa siten tilanteen jälkeistä mieleen palauttamista. (em., 29–35.)

Kunkin haastattelun jälkeen nauhoitettu keskustelu purettiin tekstiksi ja puhujat tarkennettiin videonauhalla. Kaikki tunnistetiedot poistettiin, kuten ihmisten ja paikkojen nimet tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Litteroitua tekstiä kertyi reilut 120 sivua (kirjasinkoolla 12, rivivälillä 1). Haastatteluaineisto muodostui rikkaaksi ja teemat saturoituivat haastattelujen edetessä. Aineiston keskustelevasta otteesta huolimatta aineistoa voisi muodoltaan kuvata kysymys-vastaus -tyyppiseksi. Tämä tarkoittaa, että keskustelijoille esitettiin teemoja, joihin he vastasivat, toisinaan pitkällisesti pohtien ja toisiaan kommentoiden, toisinaan lyhyen vakuuttavasti. Kertomukselliseen luonteeseen ei aineiston keruuvaiheessa erityisesti edes tähdätty. Kokonaisuudessaan aineisto muodostui värikkääksi kuvaukseksi nuorten juomisesta ja sen sosiaalisista elementeistä. Seitsemän ennalta suunnitellun haastattelun lisäksi aihetta lisäaineiston keruuseen ei ilmennyt. (em., 29–35.)

Huolimatta siitä, että tutkielmani aineisto on kerätty osana Stakesin Pakka-projektin tutkimustoimintaa, työ muodostaa projektista itsenäisen kokonaisuuden. Kerättyä ryhmähaastatteluaineistoa on muissa yhteyksissä hyödynnetty projektin tarpeisiin (ks. Simonen & Tigerstedt 2006).

4.2 Menetelmänä sisällönanalyysi

Tutkimuksen aineisto on kerätty kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tai asiaa. Analyysin tarkoitus on rakentaa sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Valitsin analyysini käsittelemiseen teoriaohjaavan sisällönanalyysin tavan. Tukeudun analyysissani Miles ja Hubermanin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113) laatimaan laadullisen aineiston analyysin kolmevaiheisen prosessimallin soveltamiseen. Avaan seuraavissa luvuissa analyysin työstämisen vaiheita.

4.2.1 Lähtökohtana teoriaohjaava sisällönanalyysi

Tämän tutkielman haastatteluaineiston analyysin tapaa kuvaa parhaiten teoriaohjaava sisällönanalyysi. Tuomi ja Sarajärvi (2009) ovat kuvanneet tätä menetelmää seuraavasti:

”analyysillä on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjautu suoraan teoriaan tai teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Kaikkiaan analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta sen merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan enemminkin uusia ajatuksia testaava.” (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysimuodot voidaan lohkoa aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan tai teorialähtöiseen analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113). Viitekehys pysyy kaikilta osin näissä kolmessa analyysimuodossa samanlaisena, mutta analyysi ja raportointivaiheet eroavat toisistaan. Teoriaohjaava analyysi etenee osin aineiston ehdoilla kuten aineistolähtöinen analyysi. Teoriaohjaavassa analyysissä käsitteet tuodaan valmiina, ilmiöstä ennakkoon tiedettyinä. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.)

Tutkielmassani käyttämä teoriaohjaava sisällönanalyysi ja sen eteneminen tapahtuu aineiston ehdoilla aineistolähtöisen analyysin kaltaisesti. Ero tulee siinä, että abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään aikaisemmin käsiteltyyn teorialähtöiseen ja teoreettisiin käsitteisiin, jotka ilmiöstä ovat olemassa. Lähtökohtaisesti toivoin, että aineistoni yllättäisi minut. Tutkimuksen analyysissä tavoittelen mahdollisimman objektiivista lähestymistapaa välttyäkseni omilta ennakkokäsityksiltä.

4.2.2 Sisällönanalyysin toteutus

Olen käynyt aineistoni läpi Miles & Hubermanin kolmevaiheisen prosessin avulla 1) aineiston pelkistäminen, 2) aineiston tyypittely ja 3) aineistosta tehtävät havainnot. Ryhmähaastatteluaineiston litteroinnin jälkeen olen lukenut aineistoni neljään kertaan. Tutkielmani on edennyt kahden vuoden aikana vaiheittain. Ryhmähaastatteluaineisto odotti useita kuukausia tutkimuksen jatkumista. Tutkielmatyöskentelyä hidasti kokopäiväinen ansiotyö. Opintovapaajaksot mahdollistivat tutkimuksen valmistumisen suunnitellussa aikataulussa.

Tutkimuskysymykseni rajaamana olen koonnut nuorten vastaukset ja puheenvuorot aineistostani erilleen. Kysymys; juomistilanteiden ja ryhmän ulkoinen kontrolli, erityisesti kysymys, miten nuorten vanhemmat edesauttavat tai estävät nuorten juomista? Tämän kysymyksen vastaukset olen redusoinut eli pelkistänyt. Aineistosta olen etsinyt ydinteemoihin liittyvät keskustelut ja sen jälkeen kirjoittanut pelkistetyt ilmaukset taulukkoon.

Seuraavassa vaiheessa olen yhdistänyt ilmaukset, jotka olen koonnut ryhmiin ja muodostanut niistä abstrahointivaiheessa tyypittelyn. Tyypittelyn avulla on muodostettu neljä erilaista alkoholikontrollia toteuttavaa vanhemmuuden tyyppiä. Vanhemmuuden tyypit on muodostettu vanhempien toteuttaman päihdekasvatuskäytännön mukaan. Kasvatuskäytännöt on jaettu alkoholinkäytön sallivaan, puolisolllivaan, puoliestävään ja estävään vanhemmuuden tyyppiin. Analyysissa on sovellettu aineistolähtöistä tapaa yhdistyneenä teoriaohjaavan sisällönanalyysitavan kanssa. Teoriaohjaava sisällönanalyysi perustuu aiheesta ja ilmiöstä jo ennestään tiedettyyn esimerkiksi aikaisemman tutkimuksen ja empiirisen tiedon pohjalta. Analyysissa on havaittavissa aikaisemman tiedon vaikutus. Aikaisemman tiedon avulla on mahdollista muodostaa uusia ajatuksia tutkittavasta aiheesta. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä tutkija voi tehdä tulkintoja ja päätellä asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113.)

4.2.3 Tutkimustehtävän tarkentaminen

Tutkielmassani etsitään vastausta kysymyksiin

- a) Mitä 17–23-vuotiaat aikuistuvat nuoret puhuvat omien vanhempiensa heihin kohdistaneesta alkoholikontrollista?
- b) Minkä tyyppisiä alkoholinkäyttöön liittyviä kasvatuskäytäntöjä 17–23-vuotiaiden nuorten vanhemmat toteuttavat nuorten puheiden mukaan?

Tarkennan tutkimuskysymyksiä tarkastelemalla tutkimusaiheeni sosiaalisen kontrollin ja sosialisatioteorioiden avulla. Sosiaalinen kontrolli jaetaan epäviralliseen ja viralliseen kontrolliin. Vanhempien ja lähiyhteisön toteuttama kontrolli on epävirallista sosiaalista kontrollia. Virallinen sosiaalinen kontrolli on viranomaisten, kuten poliisin ja alkoholilakia valvovien muiden viranomaisten toteuttamaa ohjausta ja valvontaa. Aikaisemman tutkimustiedon perusteella tiedetään, että epävirallinen kontrolli on usein vaikuttavuudeltaan tehokkaampaa ja toimivampaa kuin virallinen kontrolli. Virallinen ja epävirallinen kontrolli tukevat toisiaan. Epävirallista kontrollia tarkasteltaessa on syytä huomioida virallisen kontrollin yhteys epäviralliseen kontrolliin. (Laine 1991, 86–87.)

Tutkielmassani etsin vastausta kysymykseen, mitä nuoret puhuvat epävirallisen kontrollin puolesta tai vastaan, sekä minkälaisen painoarvon nuoret asettavat vanhempiensa päihdekasvatukselle ja kontrollille omaa aikuisuutta rakentaessaan. Sosiaalisen kontrollin kysymys liittyy läheisesti myös yksilön sosiaalistumisprosesseihin. Tutkielmani toisen kysymyksen tarkentavana kysymyksenä on,

miten nuoret sosiaalistuvat perheen päihdekasvatuskäytäntöihin ja minkälaisia tyypityksiä nuoret luovat vanhemmistaan päihdekasvattajina. Sosiaalisen kontrollin teoria ohjaa vastauksen löytämistä kysymykseen missä ja miten vanhemmat sosiaalista kontrollia toteuttavat ja miten nuoret kulttuurisiin käytäntöihin sosiaalistuvat.

5 NUORTEN JUOMINEN JA VANHEMPIEN VASTUU

Lastensuojelu- ja raittiustyölakien mukaan alaikäisiä tulee suojella päihteiden käytöltä. Päihteitä käsittävä lainsäädäntö koskee alaikäisten nuorten vanhempia, eri viranomaisia sekä kaikkia täysi-ikäisiä kansalaisia. Tutkielmassani vanhemmat on tyypitelty sen mukaan, minkälaista alkoholikontrollia vanhemmat nuorten haastateltavien mukaan heihin kohdistavat. Vanhemmat osoittautuvat tyypittelyn perusteella sallivaa, puolisallivaa, puoliestävää sekä estävää alkoholikontrollia toteuttaviksi päihdekasvattajiksi. Päihteidenkäytön salliva ja estävä vanhemmuus eroavat toisistaan käytännössä siten, mitä päihdekasvatuskeinoja ja -toimenpiteitä vanhemmat nuoriinsa kohdistavat.

Aiempien vuosien kouluterveys- ja kyselytutkimusten mukaan kaksi kolmasosaa 14-vuotiaista suomalaisista tytöistä ja lähes yhtä suuri osuus pojista on juonut alkoholia ainakin kerran. Saman ikäluokan tytöistä yli kaksi viidesosaa ja pojista kolmasosa on ehtinyt kokea ensimmäisen humalansa. Hankintakanavia on lähinnä kolme: 15–16-vuotiaista nuorista lähes 70 % ilmoittaa saaneensa juomansa alkoholin kavereiltaan tai vanhemmilta sisaruksiltaan. Vanhempiansa välityksellä nuoret kertovat saaneensa alkoholia 18 % vastauksia ja osa hankkii alkoholia ostamalla itse kaupasta. (Karlsson ym. 2005, 156; Lommi ym. 2011.)

Vanhempien alkoholijuomien välittämistä alaikäisille lapsilleen paheksutaan. Sama koskee nuorten alkoholin välittämistä nuoremmille sisarilleen ja kavereilleen. Aihetta kannattaa tarkastella syvemmin. Suomesta ja muualtakin löytyy muutamia tutkimuksia, joissa on selvitetty, miten isät ja äidit tai perheen aikuiset nuoret toimivat, perustelevat tai puolustavat alkoholijuomien toimittamista alaikäisille. Viime vuosiin asti on vaikuttanut siltä, että julkisessa keskustelussa aihetta on ollut hankala käsitellä. Vanhemmat eivätkä nuoret halua astua esiin paljastamaan laittomia edesottamuksiaan, joiden kohteena ovat perheen alaikäiset lapset tai sisarukset. (Simonen & Tigerstedt 2006, 239.)

Nuorten alkoholinkäyttö on muuttunut, alaikäiset juovat entistä vähemmän mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy (Raitasalo & Simonen 2011). Myös viimeisin Kouluterveyskysely vuodelta 2011 osoittaa, että nuorten viikoittainen alkoholinkäyttö on vähentynyt lähes kymmenen prosenttiyksikköä yläkoulun, lukion ja ammatillisten opiskelijoiden joukossa (Lommi ym. 2011). Vanhempien merkitystä päihteiden välittäjinä ja alkoholinkäyttöön yllyttävänä ja alkoholikäytön sallivana tahona on uskallettu aivan viime vuosina jo käsitellä avoimesti. Muun muassa mediassa alkoholista ei enää kirjoiteta siten, että se on yksityisasia (Renko 2007,3), joskin eri-ikäisiä kansalaisia käsitellään mediassa edelleen eri tavoin. Virallisen ja epävirallisen kontrollin vaatimukset mediakirjoituksissa näyttävät kohdistuvan useimmin nuoriin ja naisiin, syyllistäminen on ollut sallittua erityisesti ryhmiin, joiden alkoholikäytöstä ollaan huolestuneita. Nuorten syyllistäminen ei ole kohdistunut aina suoraan nuoriin itseensä vaan enemmänkin heidän vanhempiansa, jotka ovat laiminlyöneet kasvatusvastuunsa. (Renko 2007,3,53.)

Nuorten alkoholikäytössä on ollut havaittavissa jo vuodesta 2005 positiivinen trendi. Nuorten terveystapatutkimuksen 2013 mukaan raittiiden nuorten osuus 12–16 vuotiaista tytöistä ja pojista on nyt suurimmillaan koko 2000-luvun aikana. Tutkimusjaksolla 2011–2013 raittiita 14-vuotiaita poikia sekä tyttöjä oli lähes 70 % ikäluokastaan.

Kouluterveyskyselyn mukaan kymmenen viime vuoden aikana nuorten viikoittainen alkoholinkäyttö on vähentynyt huomattavasti. Vuonna 2010 enää 7 % alaikäisistä joi viikoittain alkoholia. Samoin on vähentynyt nuorten humalajuominen. Vuosina 2004–2005 reilu neljännes kaikista ylä- ja toisen asteen opiskelijanuorista joi itsensä tosi humalaan kerran kuukaudessa. Vuoden 2011 kouluterveyskyselyn mukaan tosi humalaan juo itsensä 15 % yläkouluasteen oppilaista mutta edelleen noin 25 % lukion oppilaista ja 40 % ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista. (Kinnunen ym. 2013, 37; Lommi ym. 2011.)

Alkoholin ohella nuoret kokeilevat ja käyttävät myös muita päihteitä. Vaikka käsittelen tutkielmassani alkoholia, niin on syytä pitää mielessä myös muiden päihteiden käyttö. Samaan aikaan kun alkoholin viikoittainen käyttö on vähentynyt viimeisten vuosien aikana, on laittomien päihteiden, kuten huumeiden kokeilu lisääntynyt vuodesta 2005 selvästi. Vuonna 2005 noin 7 % yläkoulun, lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista oli kokeillut huumeita. Vuonna 2011 luvut olivat seuraavat: 20 % ammattiin opiskelevista, lähes 15 % lukiolaisista ja noin 7 % yläkoulun oppilaista oli kokeillut huumeita. (Lommi ym. 2011.) Näyttäisi siis siltä, että se, mitä on saavutettu nuorten alkoholin käytön vähenemisenä, on menetetty samanaikaisesti laittomien päihteiden

lisääntyvänä kokeiluna. Tässä mielessä vanhempien kontrollille ja turvaa rakentavalle vanhemmuudelle on edelleen kovasti kysyntää.

5.1 Nuoren juomisen salliva vanhemmuus

Nuoren juomisen salliva vanhemmuus näyttäytyy aineistossani siten, että vanhemmat antavat alaikäisen nuoren vapaasti kokeilla ja käyttää alkoholia. Vanhemmat myös mahdollistavat lapsensa alkoholin käytön eri tavoin rajoittamatta sitä. Sallivassa vanhemmuudessa vanhemman valitsema käytäntö on salliva päinvastoin kuin juomisen estävässä vanhemmuudessa käytäntö on estävä.

5.1.1 Vanhemman salliva suhtautuminen nuoren juomiseen

Siirryn tulosten ja tulkinnan erittelyyn, jossa vanhempien salliva ja alkoholin käyttöä edesauttava toiminta nousee nuorten haastatteluissa ja puheissa esiin. Tarkastelen sitä, mitkä julkilausumattomat säännöt ja käytännöt ohjaavat vanhempia toimimaan liberaalisti ja lain vastaisesti nuoriaan koskevilla alkoholiasioilla.

Haastattelija: Entä sitten semmonen, että te käytätte alkoholia ei samanikäisten, vaan niinku vanhempien ihmisten kanssa, onks se, minkälaisii tapahtumii ne sit on? Entäs omien vanhempien kanssa?

Johannes: Me juotiin silloin meidän faijan kaa tuol juhannuksena, just tommottiin, juhannus niin silloin menee vanhempien kaa

Asko: Sama meillä oli juhannus

Johannes: Mut ei siis mitään viikonloppusin

Asko: Välillä antaa saunaan kun menee, ni saunakaljan, ei kyl hirveen usein (haast. 7)

Yhteisön merkitys korostuu alkoholin käytön ja välityksen ymmärtämisessä. Yhteisöt ja perheet poikkeavat toisistaan. On yhteisöjä, joissa päihteidenkäyttö ei tuota mitään ongelmia. On kuitenkin runsaasti yhteisöjä ja perheitä, joissa alkoholin aiheuttamat haitat ovat arkipäivää ja koskettavat perhettä tai koko lähiyhteisöä. Suomessa voidaan puhua vertaisryhmäorientoituneesta kulttuurista. Nuorten vertaisryhmä muodostaa aina myös yhteisön. Sosiaalinen kontrolli murenee tiettyinä poikkeusaikoina, kuten yllä olevassa lainauksessa (haast.7) juhannusaikana tai arkisemmin saunakaljan muodossa satunnaisesti.

Suomessa yhteisöllisyys korostuu erityisesti juhlapyhinä, jotka ovat muodostuneet juhlinnan tavoilta karnevaalia tai riehakkuutta ilmentäviksi juhlinnan päiviksi. Näitä juhlapäiviä ovat uusi vuosi, vappu ja juhannus. Nuorten kohdalla listaa voidaan täydentää lisäksi koulujen loppumisen ja alkamisen ajankohdilla. Uusi vuosi, juhannus ja vappu kokoavat yhteen joukoittain ihmisiä, jolloin yhteisöllisyys vahvistuu. Suomalaiseen juhlintaan kuuluu alkoholi. Juhlinnan yhteydessä murentuvat helposti normit ja moraaliset säännöt, kuin myös lain noudattaminen. Vanhemmat sallivat helpommin nuoren juomisen näinä erityisinä juhlapyhinä, koska juhlinta koskee usein myös heitä itseään ja nuoret ovat mukana perheen ja suvun yhteisessä juhlan vietossa. Juhla on sosiaalinen vuorovaikutustilanne ja vanhemmat valvovat nuoria perheen ja suvun aikuisten kesken.

Ruotsin, Hollannin ja Tanskan ohella Suomen lasten ja nuorten katsottiin edustavan vertaisryhmäorientoitunutta kulttuuria. Vertaisryhmäorientoituneissa maissa, kuten Suomessa vain noin 10 prosenttia lapsista ja nuorista viettää vapaa-aikaa perheensä kanssa ja vanhemmilla on vain harvoin tapana rajoittaa nuorten menemisiä ja tulemisia. Vastaavasti traditionaalisen perheorientoituneen kulttuurin maissa, kuten Espanjassa ja Ranskassa, viidennes teini-ikäisistä viettää suurimman osan vapaa-ajastaan perheen parissa ja vanhemmat myös rajoittavat heidän aktiviteettejaan. (Hoikkala & Suurpää 2005, 299–300.)

Terhi: Se oli aina jossain kaduilla, kavereiden luona ja kaverin mökillä tai pihalla

Sanna: Tai ulkona

Kirsi: Tai torilla

Kirsi: Mut sitten 16 vuotiaasta eteenpäin, mä sanoin, et mä lähen nyt

(haast. 5)

Yllä oleva lainaus vahvistaa käsitystä siitä, että suomalaiset nuoret kuuluvat vertaisryhmäorientoituneeseen kulttuuriin. Nuorten voidaan katsoa sosiaalistuvan yhteisön käytänteisiin ja tapoihin omissa vertaisryhmissään, ei niinkään kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa vanhempiensa kanssa. Nuorten kannalta merkityksellisiä ovat vertaisryhmät ja niissä vallitsevat normit ja arvot. (Harris 2000.)

Analysoidessani haastatteluaineistosta vanhempien alkoholin välittämistä omille alaikäisille lapsilleen, havaitsin, että perheorientoituneen ja vertaisryhmäorientoituneen yhteisön erolla on keskeinen rooli nuorten päihdekäyttäytymisessä. Vertaisryhmään orientoituneet nuoret saavat mahdollisuuden kokeilla päihteitä oleskellessaan valvomattomissa tiloissa vertaistensa kanssa, toisin kuin perheen ja vanhempiensa kanssa aikaansa viettävät nuoret. Perheessä vastuun kantaa

vanhempi. Vertaisryhmässä vastuu ohjautuu nuoren tovereille ja vertaisille. Yhteisöä korostava näkökulma kytkee tutkimuksen durkheimilaiseen perinteeseen. Émile Durkheimin mukaan yhteiskunta pysyy koossa sellaisten mekanismien avulla, jotka tuottavat moraalista solidaarisuutta. Yhteisön tulee huolehtia jäsenistään. Vanhempien kontrollin voidaan katsoa olevan yhteisössä toteutuvaa solidaarista toimintaa. Solidaarisuus perustuu yhteisön jäsenten samankaltaisuuteen. Yhteisön jäsenet toimivat, ajattelevat ja tuntevat samansuuntaisesti. Solidaarisuus saa hahmon altruistisina tekoina ja kiintymyksen osoituksina. Solidaarisuutta ilmenee sekä vertaisryhmäorientoituneessa että perhekeskeisessä yhteisössä. (Collins 2004, 102, 109.)

Vanhemmat ja täysi-ikäiset sisaret eivät ilmeisesti koe useinkaan tekevänsä rikosta, vaikka mahdollistavat alaikäisten lasten ja sisarten juomisen joko välittämällä juomat nuorille, sallimalla juomisen kodissa tai antamalla lapselle luvan siirtyä juomaan kodin ulkopuolelle.

Sanna: No siis on monia, kelle niinku siis on 15 vuotiaasta asti ostettu viinapullot sun muuta (haast. 4)

Sanna: Oli se aika hauskaa, sai nauraa monet naurut, just ku meni himaan ja yritti olla hiljaa hmm, tavaroita lentelee ja kaadun ja mutsi tulee (naurua) (haast. 4)

Vanhempi, joka toimittaa alle 18-vuotiaalle lapselleen alkoholia, syyllistyy alkoholilain rikkomukseen. Kyseessä on legaalinen rikos, eli rikos, joka on laissa rangaistavaksi säädetty teko. Samanaikaisesti kyseessä on myös lastensuojelulain rikkomus, jolloin asiaa katsotaan sosiaalisesta näkökulmasta. Moraalisesti tekoa voidaan myös pitää rikollisena toimintana, vaikka aikaisemmin kuvatussa durkheimilaisessa moraalisessa solidaarisuudessa perheen kiintymyssuhteet tuottavat myös toisenlaista solidaarisuutta, eli vanhemman luottamus on niin vahva lastaan kohtaan, että hän sallii alaikäiselle alkoholin juomisen mahdollisuuden, vaikka tietää toisaalta toimivansa lainvastaisesti. Hurrelmannin (1988) sosiaalisten ympäristöjen mallissa primaari sosiaalinen kontrolli, jota vanhemmilta odotetaan, joutuu koetukselle nuorten juomistilanteissa. Nuoret ovat samanaikaisesti usean sosialisatioympäristön vaikuttajatahon alaisia ja pyrkivät toimimaan yhdenaikaisesti sosiaalisen ja ekologisen ympäristön moninaisten odotuksien mukaisesti.

Nuorten keskinäisessä keskustelussa lain ulottuvuudet ja moraaliset kannat nousevat myös esille. Vanhempien kontrollin puutteen voidaan katsoa olevan yhteisössä toteutuvaa solidaarista toimintaa. Vanhempien salliva suhtautuminen nuorten juomiseen osoittautuu nuorten puheissa toisaalta hyväksi käytännöksi ja toisaalta nuoret pitävät sitä vanhemmiltaan ei-toivottavana toimintana. Sallivalla suhtautumisellaan vanhemmat uskovat saavuttavansa lapsiensa kohdalla asiallisen ja

toimivan suhtautumistavan päihteisiin. Pieni vähemmistö vanhemmista ei ajattele asiaa lainkaan, vaan he antavat nuoren sukkuloida vapaasti nuoruuden päihdekokeiluissa.

Timo: No Rikun faijan kaa ollaan aika useesti

Riku: No ei me nyt ehkä useesti

Timo: Aika monta kertaa

Riku: No joskus, tai jos me ollaan oltu siel, sit se on tullu sinne ja sit niin
(haast. 7)

Nuoret puhuvat isän osallistumisesta juomistilanteeseen. Tilanne on ilmeisen hyväksytty kaikkien osapuolien kesken. Nuori, jonka isästä puhutaan, haluaa vähätellä isänsä osallisuutta, koska lainvastainen toiminta tuntuu moraalisesti kiusallisesta. Perusteluna nuori kertoo, että isä vain sattuu tulemaan kotiin, jossa nuoret ovat viettämässä iltaa juopotellen ja näin ikään kuin isä joutuu liittymään nuorten juommisseurueeseen. Vieras nuori näkee ja kokee tilanteen toisin. Hän pitää Rikun isän mukana olemista nuorten juomistilanteessa tavanomaisena ilmiönä. Lainauksesta ilmenee, että vanhemman sosiaalinen kontrolli on vähäinen tai sitä ei ilmene tilanteessa lainkaan. Nuorten vertaisryhmässä vallitseva moraalit koskettaa isää, joka liittyy mukaan nuorten juomistilanteeseen. Nuorten vertaisryhmän käytännöt voivat joissakin yhteisöissä toimia niin vahvoina, että sosialisatiota tapahtuu nuorilta vanhemmille eikä päinvastoin (Harris 2000). Aineistossani nuoren juomisen täysin sallivia vanhempia on suhteellisen vähän.

5.1.2 Vanhemman ”puolisalliva” suhtautuminen nuoren juomiseen

Tyypiltään nuoren juomisen puolisallivaa vanhemmuutta edustavia vanhempia löytyy aineiston luokittelussa lähes puolet. Vanhemmat sekä välittävät alkoholia lapsilleen että toimivat muutoin alkoholin saatavuutta edesauttaen. Nuoren juominen sallitaan kodin juhlissa. Nuoren menemisiä ja tulemisiä ei valvota erityisen tarkasti. Prosessiteoriat selittävät rikollisuutta yksilön lähiympäristöstä käsin. Keskeisessä asemassa ovat muun muassa perhe ja toveripiiri. Kun puhutaan alkoholin välittämisestä omalle lapselle, voidaan ajatella, että kyse ei ole suoranaisestä rikoksesta. Vanhemmat perustelevat alkoholikokeiluja murrosikään kuuluvina, eivät pidä niitä rikoksina, vaan hyväksyvät alkoholin käytön nuorisokulttuuriin ja nuoren kasvuun kuuluvina ilmiöinä. Nuoren alkoholikokeilun ajatellaan olevan perheissä lievä ohimenevä ilmiö ja siitä pyritään yli ikään kuin konsensusmenetelmin mahdollisimman vähin haitoin. Vanhemman on vaikeaa myöntää, että alkoholia välitettäessä tapahtuu samalla rikos omaa lasta kohtaan. Otetaan esimerkiksi nuori, joka syyllistyy toistuviin varkauksiin, hänen katsotaan olevan rikoskierteessä. Rikoskierteeseen joutuvan

nuoren taustalla löytyy usein hoidon ja huolenpidon laiminlyöntejä kotona. Miten käsitellään rikkomusta, jossa vanhempi edesauttaa lapsensa toistuvaa juomista syylistyksen itse alkoholin välittämisrikokseen ja lapsen huolenpidon laiminlyöntiin?

Haastattelija: Toi viides kysymys liittyy teidän elämänvaiheeseen. Mä oisin kiinnostunut siitä, onko täysikäisyys vaikuttanut teidän juomiskäyttäytymiseen? mitä mieltä olette? te ootte siis kaikki täysikäisiä. Oliko hankalaa olla alaikäinen tässä alkoholin nauttimismielessä?

Erja: Ei todellakaan

Iisa: Ei

Marja: Ei

Miro ja Juha: vahvistavat nyökkäyksin
(haast. 6)

Haastattelija: Siis tarkoitatte sillä, että kuitenkin saatto saada sitä?

Iisa: Sai

Erja : Siis ei ollut mitään ongelmia ikinä varmaan. Aina sitä jostain sai, harvoin oli ees mitään ongelmia. Et aina tyyliin isosisko tai isovelji tai kaveri tai junkun porukat haki.

Jari: Tai ite

Erja: Niin tai ite, et harvoin oli ongelmia

Anna: Sillon kun mä olin alle 18, niin se oli lähinnä sitä, että kun se oli kiellettyä ni se oli kivaa ja sitä pöllittiin kaverin isän viinipulloja ja muuta, ni se oli melkein viikonloppuisin aina jotain...

Iisa: Enemmän oli ongelma siinä, et saako kuskia

Erja : Se ja sitte se paikka just että

Iisa: Kirkkopuistoon (naurahdus)

(haast. 6)

Sosiaalisen kontrollin teoria, leimautumisteoria ja sosiaalisen oppimisen teoria olettavat, että rikollinen käyttäytyminen kuuluu samanlaiseen kehitykseen kuin ei rikollinen käyttäytyminen, jolloin rikollinen toiminta voidaan tulkita mieluummin normaalina kuin poikkeavana ilmiönä. (Kiehelä & Hakonen 1993, 48.) Vanhemmat katsovat nuoren varhain aloittamat alkoholikokeilut niin sanotusti ”läpi sormien” nuoruuden kehitykseen kuuluvana ohimenevänä ilmiönä, eivätkä rikollisena toimintana. Hirschin (1996) teorian mukaan lain noudattamattomuus todistaneen tässä kohdin sen, että ne käsitykset, joiden varjolla lakia rikotaan, ylittävät käsitykset lain noudattamisesta. Alkoholin välittämisrikos uskalletaan tehdä. Yksilön lähikontrolli ei koe alkoholin

välittämistä rikoksena, eikä näin ollen suojele alaikäistä nuorta saamasta ja käyttämästä alkoholia. (Laine 1991, 76.)

Kuten aiemmin olen jo maininnut, Hirschin (1996) kontrolliteorian mukaan tekisimme rikoksia, jos uskaltaisimme. Teorian mukaan kaikilla on alttius rikolliseen toimintaan. Tutkielmassani nuoren juomisen sallivat ja ”puolisallivat” vanhemmat uskaltavat toimia vastoin lakia mutta juomisen ”estävät” ja ”puoliestävät” vanhemmat tukeutuvat kasvatuksessaan lain vaateisiin. Teorian mukaan oleellista on tietää, mitkä perustelut löytyvät vanhemmilta, jotka jättävät syyllistymättä muun muassa alkoholilain rikkomukseen.

Epävirallisen lähikontrollin merkitys arvojen ja normien sosiaalistamisessa korostuu. Tärkeimmässä asemassa ovat perhe, koulu, naapurusto ja muut lähiyhteisön toimijat. Yksilöt, joilla ei ole sidoksia lähiyhteisön instituutioihin, toteuttavat ihmisissä olevan paineen poikkeaviin tekoihin. On järkevää toteuttaa ja tukea epävirallista kontrollia, koska sen tiedetään olevan tehokas tapa estää poikkeavaa ja laitonta käyttäytymistä. (Laine 1991, 63, 86–87.)

Harrisin (2000) ryhmäsosialisaatioteoria antaa edellä kuvattuun vanhempien keskuudessa tapahtuvaan alkoholilain noudattamattomuuteen uuden näkökulman. Ryhmä voi sosiaalistaa toista ryhmää kohti tavoiteltavaa tulosta. Alkoholin välittämisen kysymyksessä vanhempien on yhdessä vertaisryhmänä mahdollista vaikuttaa lähiyhteisössään nuorten vertaisryhmään ja näin saada aikaan yhteisöllinen muutos alaikäisten päihteidenkäyttöön. Alaikäisten lasten ja nuorten alkoholin saatavuus ja juominen voidaan nähdä lähiyhteisön kontrollin puutteesta johtuvana toimintana tai jopa sosiaalisen kontrollin muuntumisena tukemaan lasten alkoholin saatavuutta ja alkoholikokeiluja. (Hirschi 1996.)

Nuorten vanhemmat ovat kolmanneksi yleisin väylä alaikäisten alkoholihankinnoissa (Lommi 2011) Vanhemmat toimittavat nuorille nuorten pyynnöstä alkoholijuomia. Joidenkin nuorten vanhemmat toimittavat alkoholia omien lastensa lisäksi myös näiden kavereille. Vanhempien luvalla nuorten on mahdollista saada alkoholia kodin varastoista. Yleistä on myös se, että nuoret verottavat vanhempiansa alkoholivarastosta alkoholia vanhempien huomaamatta ja luvatta.

Tutkimuksin on osoitettu, että sosiaalinen kontrolli ennalta estää ei-toivottua käyttäytymistä. Sosiaalisen kontrollin puute lisää osaltaan laittomuuksia yhteisössä, vaikkakaan sosiaalisen kontrollin puute ei yksin selitä epäsuotuisaa ja lainvastaista toimintaa. (Laine 1991, 87.)

Haastattelija: Mut siis ilmeisesti ei ollu, jos toi menee tolla tavalla niin ei ollu, tarkoittaa sitä ettei ollu kovin vaikee saada sitä ainetta?

Heta: No ei

Henry: Helppoahan sitä on saada

Ella: Aina löytyy niitä täysikäisiä kavereita, jotka pystyy ostamaan

Heta: tai äiti

Niin

Niin

Jouki: Tai isi

Mikko: Tai sit käy viinakaapilla

Aki: Mut sen se huomaa

(haast. 2)

Alkoholin kulutusta ja haittoja pyritään yhteiskunnassamme vähentämään virallisin, epävirallisin ja markkinoiden toteuttamin säätelyn keinoin (liite 4). Alkoholin käytön epävirallinen säätely, jota vanhemmat toteuttavat, on yksi osa alkoholin saatavuuden kontrollia. Alkoholin virallisesta säätelystä vastaavat valtion ja kuntien viranomaiset. Kolmas kontrollista vastaava taho on alkoholimarkkinat eli alkoholia myyvä elinkeino. Tiedetään, että alkoholin kulutukseen voidaan vaikuttaa tehokkaimmin alkoholin saatavuutta rajoittavin toimenpitein. Tiedetään myös, että yhteisössä tapahtuvat usealta toimijataholta suuntautuneet samaan tavoitteeseen tähtäävät toimenpiteet ovat vaikuttavuudeltaan tehokkaita. (Holmila ym. 2009.) Nuorten juomiseen on mahdollista vaikuttaa viranomaisvoimin, mutta aikuisten ja vanhempien juomatapoihin erityisesti kodeissa on hankala puuttua. Aikuisten ja nuorten juomatapojen ja kulttuuristen käytäntöjen välillä on kytkös. Alaikäisten juomiseen voidaan parhaiten vaikuttaa, kun saavutetaan juomiskulttuurissa muutos aikuisten juomatavoissa ja vanhempien alkoholikontrollissa. (Holmila, Warpenius & Tigerstedt 2006, 599.)

Juomisen virallisen säätelyn ja markkinoiden säätelyn ohella epävirallinen säätely kansalaisten, erityisesti vanhempien taholta tapahtuvana toimintana, koetaan nuorten kohdalla merkitykselliseksi. Vanhemmat ja perheenjäsenet ovat keskeisiä toimijoita. Vanhempien verkostot voivat toimia yhteisten tavoitteiden puolesta rinnan viranomaisten ja alkoholia myyvän elinkeinon kanssa. Virallisen, epävirallisen ja markkinoiden säätelyn toimiminen yhteistyössä on järkevää ja tuloksekasta alkoholin käytön ehkäisyä. (Holmila ym. 2006, 600; Holmila ym. 2009, 81–83, 97.)

Paikallisen alkoholipolitiikan alkoholin saatavuuden edellä esiteltyä yhteisöllisen alkoholikontrollin rakennemallia tukee aikaisemmin esitelty Hurrelmannin (1988) sosialisatioympäristöjen malli (liite 3). Yksilön persoonallisuus kehittyy yhteiskunnan teknologisen, poliittisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön rakenteissa. Pienryhmillä, kuten perhe, koulu ja sosiaaliset organisaatiot ja tiedotusvälineet, on merkittävä rooli kasvatuksessa. Helkama & Myllyniemi & Liebkind (1998.)

Sosiaalista kontrollia lisääviä tekijöitä ovat muuan muassa kiinnittyminen kotiin, kouluun ja kaveripiiriin, eli lähiympäristön sosiaalisiin instituutioihin. Sitoutuminen opiskeluun ja harrastuksiin toimii itsessään jo kontrolloivana mekanismina. Sakari Karvonen (2010) toteaa tutkimusanalyysissään, European School Survey Project on Alcohol and other Drugs, että koulumenestys korreloi raittiutta. (Metso. ym. 2009; Karvonen 2010, 186.) Hyvin pärjäävät oppilaat juovat harvemmin itsensä humalaan kuin huonosti koulussa pärjäävät toverinsa. Osallistuminen yhteiskunnan toimintaan estää osaltaan laitonta toimintaa. Laki on myös Hirschin (1998) mukaan vasta toisella sijalla rikollisen toiminnan ehkäisyssä. Yksilöä kontrolloivien siteiden olemassaolo turvaa yhteiskunnan sääntöjen ja lakien toteutumisen lähiyhteisöissä ja yhteiskunnassa aidosti. (Kiehelä & Hakonen 1993, 50.)

Haastattelija: No mitä ajattelette ikärajoista?

Miia: No nyt sen vois alentaa tai silleen, että olis kakskyt ikäraja

Jouki: Nostaa

Miia: Et se nostettais. Sillon ku, siit oli joskus puhetta, että jotkut ikärajat nostettais, mut nyt mä oisin iha sitä mieltä

Jouki: Mun mielestä vois nostaa vaikka siihen kahteen kymmeneen kahteen

Miia: Mä en oikein tiedä

Haastattelija: Tiettekste mikä ikäraja on USAssa

Miia, Mikko: 16

Haastattelija: 21

Jouki: Riippuu osavaltioista

Haastattelija: Ei, koko maassa

(haast. 2)

Haastatellut nuoret kertovat saaneensa alkoholia kohtalaisen helposti ollessaan alaikäisiä ja ovat haastatteluhetkellä valmiita nostamaan alkoholin ostoikää jopa 22 vuoteen (haast. 2). Kuudessa ryhmäkeskustelussa osa haastatelluista nuorista mainitsee alkoholin välittäjiksi omat vanhemmat sekä äidit että isät. Nuorten sosiaalinen verkosto kaikkineen vuotaa alkoholilain noudattamisen

suhteen. Kahdessa haastatteluryhmässä nuoret ehdottavat alkoholin myynnin ikärajaa nostettavaksi sen lisäksi, että he odottavat omien vanhempiensa ja lähiympäristön tukea ja ohjausta alkoholin saatavuuden ja käyttämisen kysymyksissä. Nuorten käsityksissä ja mielipiteissä tapahtuu muutos heidän varttuessaan murrosiästä aikuisiksi. Nuoret näkevät vanhempiensa toiminnan uudella tavalla kasvettuaan itse aikuisiksi. Tästä johtuu se, että nuoret pitävät vanhempiensa kontrollia ja huolenpitoa arvokkaana asiana.

Paula: Niitä tilanteita, et vanhemmat on ollu hereillä ja sit yrittää skarpata hirveesti ja tajuut et sekoot kaikissa sanoissa ja silti niinku ne porukat ei sano mitään, et taisit olla kännissä viime yönä, ei mitään (haast.4)

Haastattelut osoittavat, että nuoret ihmettelevät suuresti vanhempiensa puuttumattomuutta humalatilanteissa (haast. 4). Sosiaalisen tuen ja kontrollin kohdistaminen on siirtynyt vanhemmilta entistä enemmän yhteiskunnan kontrollibyrokratialle, jonka mahdollisuudet muuhun kuin viralliseen kontrolliin ovat olleet kuitenkin vähäisiä. Järjestelmässä ollaan tultu siihen, että yleisesti hyväksytyjä virallisia tai epävirallisia normeja rikkovat kansalaiset joutuivat ensisijaisesti kontrollin kohteiksi ja mahdollisesti konfliktiin kontrollia harjoittavan valtiollisen tahon kanssa. (Jyrkämä 1986, 42–45.)

Alkoholin myynnin ja saatavuuden kontrollipolitiikassa on tapahtunut viime vuosikymmeninäkin muutamia lähes täydellisiä suunnan muutoksia. Yhdeksänkymmentäluvun aikana virallista kontrollia purettiin ja uskottiin vahvasti liberaaliin alkoholipolitiikkaan. Säätelyn vähentämisen ajateltiin johtavan sivistyneisiin juomatapoihin ja ongelmien poistuvan itsestään kontrollitoimien karsituessa pois käytännöistä. Niin onnellisesti ei kuitenkaan käynyt, vaan alkoholihaitat lisääntyivät liberaalien toimenpiteiden myötä. Koko 2000-luku on liberaalin vaiheen jälkeen ollut vastaavasti paluuta takaisin kohti tiukempaa alkoholikontrollia. Kansalaiset ja viranomaiset ovat peräänkuuluttaneet alkoholihaitatonta ympäristöä ja turvallista asuinyhteisöä. Poliittinen taho, media ja jopa alkoholielinkeino ovat olleet erilaisten kontrollitoimien tiukentamisen takana. Kontrollivaatimuksia on kohdistettu kuitenkin vain joihinkin ryhmiin, kuten nuoriin, joiden on arvioitu olevan kykenemättömiä toteuttamaan keskiluokkaista vapauden ideaa päihteiden käytössään. (Warsell 2005, 107–109.) Tässä yhteydessä 2000-luvun ajan nuorten vanhemmille on säilytetty vastuuta nuorten haitallisesta juomisesta ja häiriöistä (Hurme 2004, 559–560).

Suomalainen nuorisokulttuuri ja alkoholipoliittinen liberaali ilmapiiri ovat 90-luvulla ja vielä 2000-luvun alussa mahdollistaneet runsaasti vapauksia nuorille. Suomalaisnuorten kuuluminen vertaisryhmäorientoituneeseen kulttuuriin tarkoittaa sitä, että Suomessa noin 90 prosenttia nuorista viettää vapaa-aikaa vertaisryhmässä kanssa. Vertaisryhmäorientoituneessa kulttuurissa vanhemmat rajoittavat nuorten menemisiä ja tulemisia hyvin harvoin (Simonen & Tigerstedt 2006, 240). Nuoret voivat liikkua suhteellisen turvallisesti iltaisin ja öisin kaupunkien kaduilla ja keskustoissa, mikä osaltaan lisää nuorten vertaisryhmässä viettämän ajan määrää. Suomalaiset vanhemmat sallivat nuorten pitkäkestoiset vapaa-ajanvietot tietämättä tarkkaan missä nuoret aikaa kuluttavat. Valtakunnallisen kouluterveyskyselyn mukaan lähes puolet lasten ja nuorten vanhemmista ei ole tietoinen alaikäisen nuorensa viikonlopun tai perjantai-illan viettopaikasta. Tätä vahvistaa osaltaan tutkimustieto, että yli puolet perheistä ei syö yhteistä päivittäistä ateriaa iltaisin kodeissa. Nuoret viettävät aikaa kauppakeskuksissa ja syövät aterioita kodin ulkopuolella. (Lommi ym. 2011.)

Suomessa nuorten alkoholinkäyttö alkaa edelleen varhain ja vapaasti (Lommi ym. 2011). Tutkielmani haastatelluista nuorista noin kolmannes kertoo alkoholin käytön vähenevän ja kohtuullistuvan heidän tullessa täysi-ikäisiksi. Yksi kolmannes haastatelluista jatkaa säännöllistä juomista aikuisena samaan malliin kuin alaikäisenä. Vajaa kolmannes nuorista on juonut teinivuosina arvionsa mukaan hyvin vähän ja vain harva nuori on saavuttanut täysi-ikäisyyden ilman alkoholikokeiluja.

Haastattelija: Toi viides kysymys liittyy teijän elämänvaiheeseen. Mä oisin kiinnostunut siitä, onko täysikäisyys vaikuttanut teijän juomiskäyttäytymiseen?

Kiira: Mulla ainaki on vähentynyt siitä mitä se oli kun sen aloitti

Tiina: Joo ihan totta

Kiira: Kaks ensimmäistä vuotta oli aina ihan lärvit ja nyt ehkä tosi harvoin

Tiina: Sillon joi ihan hirveesti

Kiira: Ja millä rahalla, kelaa sitä kun ei ollu mitää

Kalle: Vanhempien rahoilla

Kiira: Niin, nii. Ne selitykset, öö, bussikortti pitää uusia ja öö, kenkään tuli reikä

Heikki: Kerran viikossa

Kiira: Niin

(haast. 5)

On mielenkiintoista, että varhain juomiskokeilunsa aloittaneet nuoret vähentävät juomistaan aikuisiässä. Mielenkiintoiseksi havainnon tekee osaltaan se, että vanhempien kontrollitoimet ovat mahdollisesti edesauttaneet nuorten teininä juomista. Vanhempien kotona ylläpitämä kontrolli on

työntänyt alaikäiset kotona asuvat nuoret juopottelemaan niin kutsutulle vapaalle vyöhykkeelle kaupunkien keskustoihin, kauppakeskuksiin ja toisten nuorten koteihin eli paikkoihin, joista vanhemmat ovat poissa tai ylipäättään sinne, missä alkoholin juomisen valvontaa ei ole ollut. Vanhempien kontrolli on toisin sanoen mahdollistanut teini-iässä juomisen eikä estänyt sitä, vaikka vanhemmilla on ollut vilpitön pyrkimys estää nuoren juominen. Vanhemmat ovat tukeneet juomista antamalla rahaa nuorille eri tarkoituksiin. Vanhemmat eivät ole valvoneet kodin ulkopuolista vapaata vyöhykettä, eivätkä kontrolloineet antamiensa rahojen käyttöä. Vanhempien kontrollin voidaan katsoa jääneen puolitiehen.

Täysi-ikäiset nuoret kertovat sitä vastoin voivansa aikuisiksi vartuttuaan valita vapaasti, juovatko vai eivät ja milloin juovat, koska omassa asunnossa on oma vapaus. Tarve juopottelutilanteisiin vähenee monilla nuorilla myös seurustelukumppanin löydyttyä. Pakonomainen ja nopea salassa juominen vaihtuu aikuisten nuorten omaehtoiseen ajanviettoon, jossa päihteille ei ole aina tarvetta. Nuoret mainitsevat juomisen vähenemisen syynä myös rahavarojen vähenemisen muutettuaan lapsuuskodistaan omaan asuntoon. Teini-iän juominen rahoitetaan lähes poikkeuksetta vanhempien rahoilla. Nuoren on itsenäistyttyään rahoitettava asunto ja muut elinkustannukset, jolloin alkoholiin käytettävistä varoista tingitään eikä alkoholiin välttämättä haluta ainakaan ensisijaisesti käyttää omia varoja (haast.5).

Tiina: Must alaikäisenä tuli juotuu paljo enemmän kun sai sen mahdollisuuden

Kiira: Niin määrissä

Saara: Niin oli ja silloin ei tiennyt niitä rajoja, silloin oksennettiin ja

Kiira: Ja silloin tuli ostettua silleen et mä ostan vähintään 20 siiderii et varmasti riittää

Petri: Silloin sai vanhemmilta rahaa, enää ei saa. Ny on se huono puoli.

(haast. 5)

Heini: No mä oon ainakin huomannu sen, että sit kun mä oon muuttanu porukoilta pois, niin tota, nyt ei välttämättä aina silloin viitti juoda niinku joka viikonloppu ja lähteekin johki.

(haast. 6)

Vanhemmat mahdollistavat nuoren juomisen monin tavoin. Vanhemmat sallivat nuoren vapaa-ajanvieton valvomattomissa tiloissa, kuten edellä on käsitelty. Vanhemmat myös rahoittavat juomisen antamalla viikkorahaa, rahaa erilaisiin tarvikkeisiin kuten ruokaan, vaatteisiin ja välipaloihin, jotka ohjautuvat nuorten suorittamiin alkoholiosastoisiin. Joissakin tilanteissa vanhemmat rahoittavat myös tietoisesti nuoren alkoholiosotot. Valvomattomissa tilanteissa nuorten juomat alkoholimäärät muodostuvat kohtuuttoman suuriksi, kuten Kiira (haast.5) lainauksessa

mainitsee 20 siiderin ostamisesta kertajuomaksi. Vanhempien sosiaalinen kontrolli toimii kodin seinien sisäpuolella mutta kodin ulkopuolella käytäntö on vapaa kodin säännöistä.

Vertaisryhmän sosiaaliset normit ja käytännöt, joihin nuoret ensisijaisesti sosiaalistuvat nuoruusiässä, ohittavat kodin sosiaalisen kontrollin ja perhekeskeisen kulttuurin. Tunnepohjainen sidos, joka on tärkeä sosiaalisen kontrollin toteutumisessa, toimii perheen sisällä, mutta se toimii myös vastoin odotettua tavoitettaan silloin, kun vanhempien kontrolli ohjaa nuoret tilaan, jossa ei ole kontrollia. Sosiaalinen kontrolli sisältää lisäksi motivoituneen sitoutumisen konventionaalisiin instituutioihin, kuten perheeseen. Vaikka nuoret viettävät aikaa vertaistensa kanssa, hyvät suhteet vanhempiin vähentävät mahdollisia ylilyöntejä alkoholin käyttötilanteissa juuri motivoituneen sitoutumisen vuoksi (Hirschi 1969).

ESPAD, Eurooppalainen koululaistutkimus nuorten päihteidenkäytöstä, aineistossa etsitään selitystä alaikäisten nuorten vähenevään juomiseen nuorten vapaa-ajan vieton tapojen muutoksista, vanhempien kontrollista ja alkoholin saatavuudesta. Nuorten harrastaneisuudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Ulkona käyminen on hieman vähentynyt, mikä saattaa olla syynä vähentyneeseen juomiseen. Nuorten tietokoneella viettämä aika sitä vastoin on lisääntynyt. Tiedetään, että raittiit nuoret pelaavat tietokonepelejä muita nuoria enemmän. Voidaan olettaa, että tietokoneen käyttö vähentää muun muassa alkoholinkäyttöön varattua aikaa. Vanhempien kontrolli ei näytä lisääntyneen ESPAD tutkimuksen tilastoaineistossa. (Raitasalo, Huhtanen, Miekkala, & Ahlström 2012.)

Kansallinen kouluterveyskysely tukee oletusta. Vanhempien tietoisuus nuoren perjantai-illan viettopaikasta on edelleen heikkoa (Lommi ym. 2011). Vain raittiiden nuorten vanhemmat tietävät lähes aina, missä heidän lapsensa viettävät perjantai-iltansa. ESPAD-aineiston perustella näyttää myös siltä, että vanhemmat ostavat nuorille alkoholia aiempaa harvemmin, mutta tarjoavat sitä vastaavasti hieman useammin (vrt. Karlsson ym. 2007; Simonen & Tigerstedt 2006).

Nuorten alkoholinkäytön laskevan trendin kanssa nuoret itse ovat raportoineet alkoholinhankinnan vaikeutuneen. Aikaisemmissa tutkimuksissa ilmenee, että vähäistä juomista perustellaan pääosin moraaliin ja arvoihin liittyvillä selityksillä. Nuoret pelkäävät myös itsekontrollin menettämistä humalajuomisessa. Humalaa halutaan välttää. Valintaa perustellaan lähiympäristön vaikutuksella ja yhteisön merkityksellä toimia tahdikkaasti. Nuoret hakeutuvat mielellään yhteisen arvomaailman omaavien vertaistovereidensa seuraan. Nuoret eivät perustele juomattomuuttaan niinkään rahan tai

ajan säästämisenä, eivät terveyssyihin vedoten, eivätkä siihen, että ovat alaikäisiä. (Raitasalo & Simonen 2011, 22.)

Haastattelija: Mutta ilmeisesti oli niin et kuitenkin oli mahdollista ala-ikäisenäkin harrastaa?

Kaikki: Joo, juu

Mikael: Eihän se oo mikään ongelma.

Jarkko: Niin no kaupat ei suoraan myy, mut ei muuten rajoitettu mitenkään

Virva: Rahaakin oli paljon enemmän

(haast. 1)

Nuorten kaveriyhteisöt ja toisaalla perhe ja vanhemmat muodostavat kaksi erilaista taustaa nuoren kasvun kehikseksi. Kummallakin yhteisöllä on oma moraalinsa, joka on muodostunut yhteisöjen erityisestä asemasta ja tehtävästä nuorten elämänvaiheessa. Kaveriyhteisö on merkityksellinen nuoren itsenäistymisen prosessissa. Perheyhteisö vastaa nuoren huolenpidosta ja kontrollista. Kaveriyhteisössä korostuu eläminen nykyhetkessä. Perheyhteisössä katsotaan nuoren tulevaisuuteen. Näiden yhteisöjen solidaarisuuksien peruslogiikat ovat kovin erilaisia. On melko turhaa yrittää ulottaa perheyhteisön solidaarisuuteen perustuvaa suojelevaa logiikkaa kaveriporukan vapauden kaihoon.

Nuorten vertaisryhmässä hankkima sosiaalinen pääoma on viimeisimpien tutkimuksin todistettu merkitykselliseksi voimavaraksi nuoren kasvussa ja kehityksessä. Nuorten vertaisryhmä voi toimia monin tavoin sekä positiivisena että negatiivisena pääoman lähteenä. Vasta ilmestyneessä väitöskirjassaan Riikka Korkiamäki (2013) nostaa esiin nuorten keskinäisissä verkostoissa rakentuvan sosiaalisen pääoman merkityksen, kuin myös sen, että nuorten keskinäinen verkostoituminen voi muodostaa riskin perheen ja kouluyhteisön sosiaaliselle pääomalle. (Korkiamäki 2013, 128.)

Sanna: Kun me oltiin siel Riikassa, ni meidän äitihän oli ihan silleen, et se hirveesti puhu mun kanssa siitä kun mul on se pikkusisko kuka on niinku 15 vuotias, voikse nyt niinku siellä, saakse juoda siellä, saakse tulla meidän kaa johki siiderille ja tälle niinku, että, onks se tää Sanna sun mielestä ok, kun kuitenkin oli Annille iso juttu ja me päädyttiin siihen, et okei, et loma ja okei, nyt se saa ja näin, mutta se ei saa jatkua se sama meininki kotona.

Sanna: Et mun mielestä se oli ihan reilu veto meidän äidiltä, koska se ois nyt Annillekin ikävää sillai, et jäis hotellille, me muut lähetään.

(haast. 4)

Nuoren vanhemmilta vaaditaan monenlaisia kasvatuskyykyjä. Nuoret arvostavat avointa keskustelua ja päihdekysymysten ratkaisemista yhdessä vanhempiensa kanssa. Oheinen lainaus (haast.4) osoittaa, että lomamatkalla käyty alkoholiaiheinen keskustelu äidin ja tyttären kesken kuvaa erinomaisesti puolisolivaa kasvatuskäytäntöä. Puolisoliva kasvatuskäytäntö mahdollistaa nuoren ja vanhemman välisen keskustelun, jota voidaan pitää hyvänä kasvatuskäytäntönä. Puolisoliva käytäntö mahdollistaa myös nuoren juomisen, joka taas ei ole toivottava ratkaisu. Kasvatuksen hienovaraisuus ja keinojen vaikea valinta osoittautuvat pulmallisiksi asioiksi erityisesti päihde- ja seksuaalikasvatuskysymyksissä. Päihdekasvatustilanteet tulevat useimmin vanhemmalle ratkaistavaksi yllättävissä kohdin, eikä niiden ratkaisemiseen useinkaan ole ennalta suunniteltua aikaa eikä paikkaa. Vähäinen päihteistä puhuminen perheissä kuvastanee aiheen arkaluontoisuutta ja vanhempien hyväuskoisuutta lapsensa raittiudesta. Vanhemman tiedot päihteistä saattavat olla myös puutteellisia. Vanhemman oma päihteidenkäyttö ei myöskään suo asiantuntijuutta aiheeseen, vaan päinvastoin saattaa syyllistää vanhemman ja estää avoimen keskustelun alkoholista.

5.2 Nuoren juomisen estävä vanhemmuus

Sosiaaliseen hyvinvointiin ja terveyteen pyrkivän kasvatuskäytännön mukaan lapsia ja nuoria tulee suojella päihteiltä 18 ikävuoteen asti. Voidaan olettaa, että parhaimmillaan vanhemmat onnistuvat päihdekasvatuksen tehtävässänsä silloin, kun nuori saavuttaa täysikäisyyden kokeilematta päihteitä tai ainakin mahdollisimman vähäisin kokemuksiin. Juomisen estävää vanhemmuutta voidaan pitää nuoren kasvuprosessissa suojaavana kasvutekijänä. Vanhemmilla on vastuu myös lähes aikuisilta näyttävistä, murrosikäisistä lapsistaan. Lähes aikuisten nuorten kasvattaminen ja ohjaaminen saattaa olla vanhemmalle haastava tehtävä. Usein kasvatusta on sovitteluvaa luovimista nuoren päihdekokeiluista kohti nuoren omaa vastuunottoa ja tasapainoista aikuisuutta. Tiedetään, että suurin osa nuorista kasvaa ja kehittyy tasapainoisiksi aikuisiksi perheissä, joissa alkoholia käytetään kohtuullisesti ilman haittoja. Vanhemmat pyrkivät estämään nuoren alkoholikokeiluja kyykyjensä mukaan. Suurin osa tutkielmani ryhmähaastatteluun osallistuneista nuorista kertoo ja kuvaa vanhempiensa päihdekasvatuksen olleen suhteellisen joustavaa, vaikka se olisi ollut luokiteltavissa juomisen estävään vanhemmuuteen. Estävää kasvatuskäytäntöä toteuttavat vanhemmat lapsineen lukeutuvat perhekeskeistä kulttuuria suosiviksi. Perhekeskeisessä kulttuurissa nuoret viettävät vapaa-aikaa pääosin kotona perheen kanssa sekä osallistuvat aktiivisesti ohjattuihin harrastuksiin. Vertaisryhmässä vietetyn ajan määrä on rajattu ja vanhemmat valvovat nuorten vertaisryhmän toiminta aktiivisemmin kuin esimerkiksi puolisolivaa kasvatuskäytäntöä toteuttavat vanhemmat.

5.2.1 Vanhemman puoliestävä suhtautuminen nuoren juomiseen

Haastatellut nuoret hyväksyvät sekä estävän että vapauksia suovan alkoholikontrollin. Tutkielmani osoittaa, että nuoret eivät koe tiukkaakaan kontrollia kielteisenä. Nuoret pitävät vanhempien asettamia rajoja toivottavina ja oikean suuntaisina. Osa nuorista asettaisi itse itselleen ja tulevaisuudessa omille lapsilleen tiukemmat säännöt kuin omat vanhemmat ovat heille asettaneet. Nuoret puhuvat vanhempiensa toteuttaneen puoliestävää päihdekasvatusta.

Kalle: Kyl mä ainakin salailin juomista vielä alaikäisenä, en sanonut et mä lähen juomaan

Saaga: en mäkään

Kalle: vaikka ne kyllä tiesi varmaan ja huomasi kun tulin kotiin

Iivari: Aina salaa just jossain piilossa joi sitä ja

(haast. 5)

Kontrollilla, jolla vanhemmat pyrkivät ensisijaisesti estämään nuoren juomiskokeilut ennen 18 vuoden ikää, tavoitellaan tulosta, että nuoren alkoholinkäytön kokeilut siirtyvät mahdollisimman lähellä täysi-ikäisyyttään. Lähellä 18 ikävuotta juomisen aloittaneet nuoret ilmoittavat juovansa useammin omassa ensiasunnossa, toisin kuin ne nuoret, jotka ilmoittavat aloittaneensa juomiskokeilut jo varhain teinivuosina ja sitä vastoin vähentävät aikuistuttuaan juomistaan. Toinen ryhmä varhain juomisen aloittaneista nuorista jatkaa edelleen runsasta ja toistuvaa juomista myös omassa ensiasunnossaan. Pulkkinen (2003) mukaan varhain alaikäisenä aloitettu alkoholin käyttö ja sen jatkuminen nuorena aikuisena ennustaa myöhemmässä aikuisiässä todennäköisesti päihdeongelmia.

Pertsu: Mä aloitin ryypäämisen just ennen kaheksatoista, mä kävin niinku justin baareissa, mut en mä silloin juonu siellä paljon mitään

(haast. 5)

Pälvi: Just se että viikollakin tulee juotua kun yksin asuu, et himas ei voinu ees kuvitellakaan semmosta

Heini: Ei todellakaan voinu

(haast. 6)

Puoliestävää päihdekasvatusta ylläpitävät vanhemmat pyrkivät käyttämään laajaa keinovalikoimaa lastensa suojelemiseksi varhaisilta päihdekokeiluilta. Vanhemmat eivät salli nuoren omaehtoista alkoholin hankkimista, eivät välitä nuorilleen alkoholia. Vanhemmat pyrkivät järjestämään nuorelle mielekästä toimintaa ja suhtautuvat myönteisesti nuoren ystäviin ja asiallisina pitämiinsä nuoren

vapaa-ajan toimintoihin. Juomisen estävät vanhemmat eivät tarjoa nuorille alkoholia perheen juhlissa. Vanhemmat tietävät toimivansa myös mallina nuorille ja osa vanhemmista välttää juomista nuorten nähden.

Paula: Mun mielest ehkä vanhemmat naiset on aivan järkyttäviä. Mä oon hirveen kiitollinen, et mun äiti ei juo alkoholia, koska sit jos mä oon käyny niinku just Annan työpaikalla ravintolassa, missä on niinku vanhempia ihmisiä, niin ne vetää niinku semmoset örmykännit, ne kuvittelee olevansa hirveen seksikkäitä, sit ne vetää tanssilattialla

(haast. 4)

Alkoholinkäytön aikaisen aloittamisen on huomattu vaikuttavan keskeisesti päihdekäyttäytymiseen myöhemmällä iällä. Kun varhaisnuori alkaa käyttää alkoholia, hän omaksuu samalla elämäntavan, johon kuuluu alkoholin käyttö. Alkoholinkäytöstä saattaa kehittyä tapa, joka vie aikaa esimerkiksi harrastuksilta. Myös kotioiloissa varhaisnuorelle tarjottu alkoholi alentaa nuorten kynnystä käyttää alkoholia vertaisryhmissä. (Pitkänen & Pulkkinen 2002.) Ennalta estävät toimenpiteet ja vanhemman malli näyttävät saavan haastatteluissa nuorten hyväksynnän (haast.4).

Vanhemman antama selkeä kielteinen viesti yhdistyneenä ”puoliestävään” juomistilanteiden välttämiseen näyttää olevan yleinen vanhempien käyttämä toimintatapa. Nuoria haastateltiin seitsemässä ryhmässä, joista neljässä ryhmässä osa nuorista puhui vanhempiensa suhtautuvan jossain määrin kielteisesti heidän juomiseensa alaikäisenä. Kolmessa nuorten ryhmässä valtaosa haastatelluista nuorista kertoi vanhempiensa melko liberaalista suhtautumisesta teini-iässä juomiseen. Nämä vanhemmat on tyypitelty puolisolllivaa kasvatuskäytäntöä toteuttaviin vanhempiin. Edellä mainittujen kolmen ryhmän kolmessa yksittäisessä puheenvuorossa nuoret kuvasivat vanhempiensa tukevan heidän juomistaan. Näiden kolmen nuoren vanhemmat on luokiteltu aiemmin käsiteltyyn sallivaa vanhemmuutta edustavaan tyyppiin.

Puoliestävä toimintatapa näyttäisi olevan vanhempien käytössä olevista päihdekasvatuskäytännöistä yleinen keino pyrkiä ennalta estämään nuorten juomista. Täysin päihteidenkäytön estävää vanhemmuutta esiintyi vähäisesti. Tulos osoittaa, että täysi-ikäisyyteen päihteittä kasvaneista nuorista osa kokeilee aikuistuttuaan alkoholin juomista.

5.2.2 Vanhemman estävä suhtautuminen nuoren juomiseen

Ryhmähaastatteluissa ainoastaan yhdessä ryhmässä tuli esiin vanhemman kontrollitoimena toteuttama sanktio, jossa nuori oli saanut kotiarestia jäätyään kiinni vahvan humalan vuoksi jouduttuaan poliisin huostaan. (haast.4). Yleisesti estävä kontrolli ilmeni siten, että nuori ei saanut lupaa lähteä vertaisryhmän kanssa ulos iltaisin tai viipyä ulkona myöhään. Vanhemmat eivät salli kotona pidettäväksi valvomattomia nuorten juhlia, eivät laske nuoria valvomattomiin nuorten juhliin ja kaduille. Tiukan kontrollin vanhemmat ohjasivat sen sijaan nuoren usein valvottuihin harrasteisiin ja pyrkivät motivoimaan nuorta käyttämään vapaa-aikaa ohjattuihin ja valvottuihin toimintoihin. Estävää kontrollia ylläpitäneet vanhemmat myös tuntuivat olevan pääsääntöisesti tietoisia nuoren vapaa-ajan viettopaikasta toisin kuin puoliestävää tyyppiä edustaneet vanhemmat. (haast.6)

Miro: Kyl mun porukat tiesi tarkkaan, mis oon ja soitti koko ajan, enkä mä juur missään ehtiny ollaka, ku koko aja oli pelit ja harkat.
(haast. 6)

Jere: Joo kaverin tekemää, jota sitten ostettiin kovalla hinnalla ja se johti sitten tämmötteeseen tutustumiseen tonne poliisilaitokseen, ja kuukauden kotiarestiin. Että se oli sellainen reissu.
(haast. 4)

Suurin osa nuorista pyrki salailemaan juomistaan vanhemmiltaan, mutta erityisesti niiden perheiden nuoret, joiden vanhemmat kontrolloivat heidän menojaan ja tekemisiään tarkasti. Estävää ja tiukkaa alkoholikontrollia ylläpitävät vanhemmat pyrkivät käyttämään myös useita erilaisia keinoja lastensa suojelemiseksi varhaisilta päihdekokeiluilta. Haastattelut osoittivat, että edellä kuvattuja alaikäisen alkoholikokeilut täydellisesti ohittamaan onnistuneita perheitä on hyvin vähän. Tässä tutkielmassa yhtenä haastateltavien valintakriteerinä oli nuoruusiässä tapahtunut kokemus alkoholin kokeilusta tai käytöstä, mistä syystä aivan täysin raittiita nuoria aikuisia ei haastateltujen joukossa ollut. Haastatteluun osallistuneet nuoret edustivat tavallisia keskiverto suomalaisia opiskelevia nuoria aikuisia.

Haastattelija: Miten se on vaikuttanu, vai onks se vaikuttanu lainkaan, täs on tullu vihjeitä jo joiltain, et homma niinku muuttunu selvästi, voittekste siitä jotain sanoo?

Jere: Omalta osaltani kun täytin 18 niin lähti ihan räpylästä koko homma, että olin vähintään kolme päivää viikosta kännissä ja oli sama mitä oli, oliko kiljuu tai sahtii tai mitä vaan kuhan kolisee.

(haast. 4)

Turo: Mulla kans silleen, et kun mä sain ajokortin niin se on rajottanu hirveesti kun mä asun tuolla noin kaukana, niin mä en pääse kotoo mihinkään jos ei oo autoo.

(haast. 6)

Vanhempien estävä ja tiukka alkoholikontrolli toimii nuorten kohdalla eri tavoin. Nuoret saattavat välttyä alaikäisinä monilta haitoilta viettäessään suurimman osan aikaa kotona ja valvotuissa harrastuksissaan ennen aikuistumistaan. Nuorten kertomukset vahvistavat myös aikaisemman havainnon, että nuorena aikuisena aloitettu alkoholin kokeilu voi ryöpsähtää hallitsemattomaksi ja runsaaksi.

Pälvi: Mut kyl mä nykyään enemmän kun silloin kotona alaikäisenä

(haast. 6)

Miro: kyllä se on oma vaikeutensakin oli niinku alaikäisenä lähteekin, kun kotona aina kyseltiin ja sit ei viittiny tulla takasin. Se vähän hankaloitti, mut nyt kun on 18, niin sitä voi lähteä sanomatta melkein mitään

(haast. 6)

Kalle: kyl mä ainakin salailin juomista vielä alaikäisenä, en sanonut et mä lähen juomaan

Saaga: Mutta en mä kyllä 18 vuotiaanakaan välttämättä heti sanonu, ehkä nyt niinku ihan viime aikoina vasta ollaan puhuttu näist asioista porukoitten kanssa

Saaga: Kyl meijänkin isi kysy, mut mä oon aina valehdellut sille (naurua) nii, mut ehkä niinku vasta viimeaikoina on vast voinu sanoo, et ”on”

(haast. 6)

Suomalaisessa kulttuurissa on monia alkoholin käyttöön yllyttäviä tilanteita ja tapoja. Nuorten aikuisten kodista muutto, itsenäistyminen, huvittelu ja opiskeluelämä toimivat yllykkeinä runsaaseen juomiseen. Nuoret kertovat avoimesti tarpeestaan puhua päihteistä vanhempiensa kanssa, mutta vanhemmat ohittavat aiheen tarpeettomana tai kiusallisena. Nuoret eivät haastatteluissa kritisoi vanhempiensa heihin kohdistunutta kontrollia. Pikemminkin nuoret välittävät viestiä, että päihteistä olisi voinut puhua enemmän esimerkiksi kotiin humalaisena palatessa ja krapula-aamuina. Vanhempien toivotaan ylittävän kysymisen kynnys. Samanaikaisesti kun nuoret

toivovat, että vanhemmat eivät havaitsisi heidän juomiskokeilujaan, he näyttävät toivovan, että aiheesta puhuttaisiin kotona. Nuoret eivät kuitenkaan itse kykene ottamaan alkoholia keskustelun aiheeksi vaan toivovat vanhempiensa tekevän sen.

Tutkimuksen tulos on tältä osin yhtenevä aiemman tutkimuksen kanssa, jossa nuoret toteavat, ”että jos jotain nuorten päihteidenkäytölle voisi tehdä, toteuttajina olisivat aikuiset”. Nuoret kaipaavat aikuisilta edelleen hyvänlaatuista läsnäoloa ja odotus yhteistyöhön vanhempien kanssa elää edelleen vahvana nuorten keskuudessa. (Jaatinen 2000, 146–147.)

6 LOPUKSI

6.1 Yhteenvetoa

”Alkoholista tarjoava vanhempi aiheuttaa aina riskin lapselleen” (Rouvila 2013). Teini-ikäisten nuorten vanhemmilla on ensisijainen vastuu lastensa alkoholikokeiluista ja päihteiden käytöstä. Nykypäivän nuoret aikuistuvat varhain ja ottavat ohjat omiin käsiinsä monissa asioissa, myös alkoholin käytössä. Nuoret kokeilevat ja käyttävät alkoholia etupäässä omissa vertaisryhmissään vanhempien ulottumattomissa ja monta vuotta ennen virallista aikuistumistaan. Nuorten kuuleminen omien vanhempiensa suhtautumisesta heihin kohdistuvaan päihdekasvatukseen ja kontrolliin on avartavaa. Voitaisiin ajatella, että nuoret väheksyvät vanhempiensa kontrollia tai pitävät vanhempiaan ulkopuolisina ja tietämättöminä menneen aikakauden ihmisinä. Näin ei näytä olevan. Vanhemmat ovat tärkeitä ja merkityksellisiä nuorille kaikissa elämän vaiheissa. Tutkielmassani haastatellut nuoret aikuiset, joiden lähimuistissa ja kokemuksissa teini-ikä on vielä lähellä, puhuvat asiallisesti, asiantuntevasti, lämpimästi mutta myös haasteita asettavasti omien vanhempiensa päihdekasvatuskäytännöistä.

Suomalaisten nuorten varhainen alkoholin kokeiluikä ja humalajuominen ovat edelleen aiheellisia huolia, joita pyritään yhteiskunnassamme monin keinoin hälventämään. Kymmenen viime vuoden aikana alkoholin kokeiluikä on noussut ja nuorten juominen vähentynyt. (Lommi 2011.) Jotain on osattu tehdä oikein myös kodeissa. Nuoret odottavat edelleen vanhemmiltaan enemmän tasa-arvoista, vuorovaikutteista, arjessa tapahtuvaa avointa keskustelua erityisesti alkoholiasioissa. Pohdiskeleva keskustelu tai asiallinen väittely nuorten kanssa tuntuu olevan erityisen vaikeaa vanhemmille. Vanhemmat mieluummin kertovat faktoja päihteistä ja kokevat asian tulleen käsitellyksi. Osa vanhemmista jättää alkoholiaiheen tyystin käsittelemättä.

Tutkielmassa kuultiin 57 nuorta seitsemässä ryhmähaastattelussa. Tutkielmani kysymyksiin; Mitä 17–23-vuotiaat aikuistuvat nuoret puhuvat omien vanhempiensa heihin kohdistaneesta alkoholikontrollista? ja Minkä tyyppisiä alkoholinkäyttöön liittyviä kasvatuskäytäntöjä 17–23-vuotiaiden nuorten vanhemmat toteuttavat nuorten puheiden mukaan? Etsin vastauksia nuorten aikuisten ajatuksista ja puheista ja siitä miten heidän omat vanhempansa suhtautuvat päihdekokeiluihin. Tutkielmani analyysissa sovelsin Miles & Hubermannin teoriaohjaavaa sisällönanalyysin menetelmää, jolla tyypittelin aineiston. Vanhemmat tyypiteltiin

päihdekasvattajina lastensa päihteiden käytön salliviin, puolisoliviviin, puoliestäviin ja estäviin vanhempiin (Liite 5/1).

Sallivan ja estävän kasvatuskäytännön välillä on selvä ero. Sallivassa kasvatuskäytännössä nuoren alkoholin käytön ja kokeilun rajat ja yleiset säännökset rikkoutuvat, eikä niitä pyritä erityisesti noudattamaan. Estävässä kasvatuskäytännössä tavoitteena on lakien ja lasta suojelevien ohjeiden noudattaminen ja pyrkimys saattaa nuori aikuiseksi ilman päihdekokeiluja. Täysin estävää alkoholikontrollia ylläpitää vain hyvin harva vanhempi. Valtaosa vanhemmista sukkuloi puoli sallivan ja puoli estävän päihdekasvatuskäytännön välimaastossa. Puolisalliva ja puoliestävä vanhemmuus sisältävät toisistaan eriäviä keinoja ja menetelmiä, vaikka monilta osin kasvatuskäytännöt näyttävät ulospäin lähes samanlaisina. Oleellista kasvatuksessa on vanhemman tietoinen valinta toimia joko sallivasti tai estävästi.

Nuoret sosiaalistuvat pääasiassa vertaisverkostoissaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin käytänteisiin, kuten päihdekulttuuriin (Salmivalli 2005; Myllyniemi 2009, 88–92; Raitanen 2001, 189; Jaatinen 2000, 146, 2004, 93). Nuorten sosiaalistuminen perheen vaikutuspiirissä tapahtuu maassamme enää vain joka kymmenennen nuoren kohdalla. Hurrelmannin sosiaaliympäristöjen mallin mukaisesti persoonallisuus kehittyy välittömän sosiaalisen ja ekologisen ympäristön vaikutuksessa, johon kaikkineen perhe, suku, toveripiiri, päiväkodit ja koulu kuuluvat. Edellä mainitut tahot vastaavat yhdessä epävirallisesta sosiaalisesta kontrollista.

Nuoren alkoholin käytön kokeiluvaiheessa epävirallisen kontrollin edustajat ovat ensisijainen toimijataho, jolta odotetaan puuttumista tilanteeseen. Nuorten vertaisryhmän vastuulle näyttää jäävän epävirallisen kontrollin rooli erityisesti nuorten teinivuosina. Sosiaalinen kontrolli jakautuu epävirallisen kontrollin lisäksi viralliseen kontrolliin, josta vastaavat yhteiskunnalliset organisaatiot ja kontrollia ylläpitävät viranomaistahot sekä markkinavoimat. Sosialisatiion ja sosiaalisen kontrollin teorit sekä aiemmat tutkimukset ovat yhteneviä tutkielmassani esiin nousseiden havaintojen kanssa.

Nuoren varttuminen vertaisryhmien vaikutuspiirissä näyttäisi olevan yhteydessä päihteiden käytön sallivan vanhemmuuden kanssa. Vanhempien sosiaalinen kontrolli joustaa. Nuoret viettävät aikaa vertaistensa kanssa ja nuorten vertaisten kontrolli joutuu tässä tilanteessa vastaamaan epävirallisesta kontrollista. Päihteidenkäyttöön sosiaalistuminen tapahtuu nuorten vertaisten parissa. Simonen ja Tigerstedt (2006, 240–249) ovat todentaneet, että nuoret luovat omissa vertaisryhmissään

epävirallisen säännöstön, jolla pyrkivät selviytymään alkoholin välittämisestä, alkoholikokeiluista ja niiden aiheuttamista haitoista mahdollisimman vähin vaurioin.

Päihteiden käytön salliva vanhemmuus saattaa tahtomattaan nuoret myös tekemisiin useammin virallisen kontrollin kanssa. Sosiaalinen epävirallinen ja virallinen kontrolli kohtaavat toisensa esimerkiksi niissä tilanteissa, kun päihtyneen alaikäisen nuoren vanhempiin otetaan yhteyttä poliisiin tai sosiaalityön taholta (LastSL 2 §). Lastensuojelulain tehostuminen on viime vuosina todennäköisesti edesauttanut nuorten päihdekokeilujen vähenemistä sekä samalla aktivoinut vanhempia päihdekasvatustehtävässä.

Perinteiseen perhekeskeiseen kulttuuriin kuuluvan nuoren vanhemmat ovat yleisimmin juomisen estäviin vanhempiin tyypiteltävissä olevia isiä ja äitejä. Juomisen estävät vanhemmat huolehtivat tunnollisemmin epävirallisen kontrollin vastuulla olevista tehtävistä, kuten lastensa alkoholin käytöstä. Vertaisryhmän merkitys aikuistuvalla nuorella on monessa muussa suhteessa kuitenkin tärkeä ja hyödyllinen (Korkiamäki 2013, 55). Olisi liian helppo ratkaisu kääntyä täysin perhekeskeisen kulttuurin puolestapuhujaksi, vaikkakin vanhempien päihdekasvatus ja epävirallinen kontrolli toimisivat perhekeskeisessä kulttuurissa vahvemmin kuin nuorten vertaisverkostokeskeisessä kulttuurissa.

Aineistosta nousee esiin mielenkiintoinen havainto nuorten päihteidenkäytössä juuri aikuistumisen vaiheessa, jolloin nuoret muuttavat omaan ensiasuntoon. Noin kolmannes ryhmähaastatteluun osallistuneista nuorista aikuisista kertoo alkoholin käyttönsä lisääntyvän omaan asuntoon muutettuaan. Yhdellä kolmanneksella tilanne pysyy teinivuosien kaltaisena. Osa varhain teininä juomisen aloittaneista kertoo vähentävän juomistaan muutettuaan vanhempien kodista omaan asuntoon.

Nuoret, joiden vanhemmat ovat edustaneet estävää alkoholikasvatuskäytäntöä, näyttävät siirtävän alkoholikokeilut täysi-ikäisyyteen. Osa näistä nuorista kokeilee kohtuullisesti, toiset juovat hyvinkin runsaasti. Teini-iässä juomisen aloittaneet nuoret ilmoittavat aikuistuttuaan juomisen vähentymisen syyksi vanhempiensa alkoholiin antaman rahoituksen päättymisen ja itselle siirtyneet elinkustannukset. Seurustelu tai parisuhde ilmoitetaan myös useammin alkoholin käyttöä vähentävänä kuin sitä lisäävänä tekijänä. Nuorten aikuisten juominen ei ole viimeisimpien kansallisten tutkimusten mukaan vähentynyt, vaikka alle 18-vuotiaiden nuorten juominen on vähentynyt ja vähenee edelleen kaiken aikaa (Puusniekka 2011). Tutkielmani tulos antaa olettaa,

että yhtenä syynä nuorten aikuisten juomisen kasvuun saattaisi olla juomisen aloittamisen siirtyminen nuorten aikuisvuosiin.

Tiedon etsiminen välillisesti nuorten kertomuksista ja puheista heidän vanhempiensa toteuttamasta alkoholikontrollista ja päihdekasvatuskäytännöistä tuotti teoreettisen näkökulman ja taustoittamisen suhteen tutkielmani eri vaiheissa runsaasti pohdintaa. Sosiaalisen kontrollin teorian soveltaminen ja alkoholin saatavuuden kysymykset olivat syy pitäytyä sosiaalisen kontrollin (epävirallinen ja virallinen kontrolli) tarkastelussa. Sosiaalisen kontrollin ilmentyminen nuorten aikuiseksi kasvamisen sosiaalistumisprosessissa toimi kiinnostavana punaisena lankana tutkielmani teoreettisessa kehityksessä. Tutkimusprosessin aikana vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen vastuun pohtiminen on ollut hyödyksi, ei ainoastaan löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin, vaan enemmänkin työni kannalta ehkäisevän päihdetyön uusien näkökulmien ja menetelmien edelleen kehittämisessä. Tutkimusaineistoni on kerätty vuonna 2005. Nuorten päihteidenkäytössä on tapahtunut muutos parempaan viimeisten vuosien aikana. Aineistonkeruun ja sen jälkeen kuluneiden kahdeksan vuoden aikana tapahtuneet muutokset päihdekulttuurissa ovat antaneet perspektiiviä aineiston käsittelyyn erityisesti viimeisimmän alkoholi- ja nuorisotutkimuksen valossa.

Alkoholin juominen ja tupakan poltto ovat vähentyneet suomalaisnuorten parissa viimeisten kymmenen vuoden ajan. Mietoja huumeita kuten kannabista, kokeillaan kuitenkin aikaisempaa useammin. Yleisesti asenteet päihteiden käyttöä kohtaan ovat kiristyneet ja vastuuta nuorten päihteidenkäytöstä tarjotaan takaisin vanhemmille. Virallinen kontrolli on uudistuneen lastensuojelulain velvoittamana tarttunut aktiivisesti juopottelevien nuorten vanhempiin. Sosiaalityöntekijät ovat välittömästi yhteydessä nuoren vanhempiin, kun alaikäisellä nuorella tavataan päihteitä hallussaan tai hänet kohdataan päihtyneenä. Toimintatapa on osoittautunut tehokkaaksi. Vanhemmat huolehtivat nuorestaan paremmin käytyään sosiaalitoimen kuultavina päihdekasvatuskysymyksissä. Nuorisokulttuureissa päihteiden rooli on muutoksessa. Näyttäisi siltä, että alkoholin suosio nuorten keskuudessa vähenee tulevaisuudessa. (Lommi ym. 2011; LastSL 2 §; Holmila ym. 2010.)

6.2 Pohdinta

Nuoret kuvaavat vanhempiensa päihdekasvatusta vapauksia suovaksi, nuorten itsenäisyyttä arvostavaksi ja hyvää tarkoittavaksi. Vanhemmilla on yleisesti pyrkimys kasvattaa lapsistaan onnellisia ja pärjääviä kansalaisia. Vanhemmat toivovat, että nuoret osaavat aikuisena välttää liiallista päihteiden käyttöä. Aineistosta nousee esiin vanhempien asiallinen ja hyvään lopputulokseen pyrkivä suhtautuminen nuorten päihteiden kokeiluun ja käyttöön. Vanhempien hyvin aloitettu päihdekasvatus näyttää kuitenkin usein keskeytyvän neuvokkaiden keinojen puutteeseen.

Vanhemmat sallivat nuoren liikkumisen eli hengailun vapaalla vyöhykkeellä. Vapaalla vyöhykkeellä sattuneista tapahtumista vanhemmille ei kantaudu kovinkaan usein tietoa. Vanhemmat rahoittavat teini-ikäisten nuortensa juopottelun sekä tietäen että tietämättään usein jopa kolmesta viiteen vuoteen kestäväällä aikuiseksi kasvamisen ajanjaksolla. Vanhemmat lukeutuvat näin ollen puolisolallivaa päihdekasvatusta toteuttaviin vanhempiin. Puolisolliva päihdekasvatus on usein yhteydessä nuorten runsaaseen vertaisverkostoissa vietettyyn aikaan ja nuoren sosiaalistumiseen ensisijassa vertaiskulttuuriin. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan tunnepohjaiset siteet niihin läheisiin, joiden reaktiot koetaan tärkeinä, vähentävät ei-toivottua käyttäytymistä. Puolisollivaa kasvatusta toteuttavat vanhemmat pitävät usein toimivaa vuorovaikutussuhdetta yllä lapsiinsa, vaikka antavatkin runsaasti vapauksia. Sosiaalisen kontrollin voidaan katsoa toteutuvan näissä perheissä osittain.

Nuorten vertaiset ovat joutuneet ottamaan päihdekasvattajan roolin. Vertaisverkostoissaan nuoret ratkaisevat päihteisiin liittyviä pulmia ja toimivat toisilleen turvana ja ohjeistajana juomisen ja siitä selviämisen tilanteissa. Vanhempien saattaisi olla hyvä lähestyä nuorten vertaisryhmiä. Harrisin teorian mukaisesti toimiva tapa voisi olla vanhempien verkottuminen ryhmäksi ja nuorten kohtaaminen vanhempainryhmänä. Vanhempien olisi mahdollista perustella kasvatustehtävänsä myös lainsäädännön velvoitteilla.

Vanhemmilla on runsaasti mahdollisuuksia selviytyä päihdekasvatustehtävästään kunnialla. Nuorten ajanviettoa seuraamalla ja poikkeamalla nuorten kokoontumispaikkoihin vanhemmille tarjoutuu mahdollisuus puuttua juomistilanteisiin. Nuoret odottavat vanhempiensa väliintuloa ja huolenpitoa. Nuoret aikuiset kaipaavat avointa päihdekeskustelua vanhempiensa kanssa. Nuoret

hämmästelevät omien vanhempiensa vapauksia suovaa kasvatusta ja varovaista suhtautumista päihdekokeiluihin. Vanhempien saattaisi olla mahdollista pidättäytyä rahoittamasta nuorten juomista. Nuoret arvostavat selkeitä pelisääntöjä ja odottavat vanhempiensa pitävän yllä kontrollia. Nuoret kuuntelevat vanhempiaan ja vanhempiensa mielipiteitä enemmän kuin vanhemmat uskovat.

Vanhemmat ja nuoret ovat muodostaneet oman normistonsa, moraalin ja käytännöt. Alkoholin saatavuus on mahdollista myös alaikäisille nuorille. Nuoret kuvaavat onnistunutta päihdekasvatusta siten, että se pitää sisällään juomisen estävän ja siitä keskustelewan kasvatuksen. Tyypiteltynä edellä kuvattu kasvatuskäytäntö edustaa alkoholinkäytön puoliestävää vanhemmuutta. Siinä vanhempi pyrkii pääsääntöisesti estämään alkoholikokeilut, mutta säilyttää samanaikaisesti toimivan vuorovaikutussuhteen lapseensa. Juomisen puoliestävä vanhemmuus on yhteydessä useimmin nuoren perhekeskeiseen kulttuuriin sosiaalistumisessa. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaisesti ei-toivottua käyttäytymistä estävät, aiemmin mainitun läheisen tunnesiteen lisäksi, sitoutuminen konventionaalisiin instituutioihin kuten kouluun, ajan käyttäminen laillisiin toimintoihin kuten harrastuksiin, sekä lain noudattamista tukevat uskomukset. Sosiaalinen kontrolli näyttää tutkimuksessani toteutuvan vahvimmin puoliestävää ja estävää päihdekasvatusta toteuttavassa vanhemmuuden tyypissä.

Tutkielmani valmistui vaiheittain, tammikuusta 2012 syyskuuhun 2013, puolitoista vuotta kestäneen ajanjakson kuluessa. Muutaman kuukauden mittainen opintovapaa ansiotyöstä keväällä 2013 mahdollisti paneutumisen tutkielmaan ja edesauttoi tutkielmani valmistumista.

Tutkielman kirjoittaminen prosessina ja aiheen käsitteleminen pitkällä aikavälillä antoi mahdollisuuden eri näkökulmien huomioimiseen ja tutkimusaiheen monipuoliseen tarkastelemiseen.

Tutkimusaiheeni osoittautui yllättävän ajankohtaiseksi tutkimusprosessini loppuvaiheessa. Tuore, kesällä 2013 tehty mobiilitutkimus nuorten käsityksistä vanhempiensa alkoholin välittämisessä osoittaa aiheen ajankohtaisuutta. Kyselyn mukaan vanhempien on hyvä pidättäytyä mahdollistamasta nuoren juominen. Suurin osa mobiilitutkimukseen vastanneista nuorista ei hyväksy sitä, että vanhemmat ostavat alkoholia yläasteikäiselle nuorelle. Aikuisten oletukset eivät näin ollen perustu nuorten todellisiin toiveisiin alkoholin saatavuudesta. Vanhempien on hyvä tiedostaa, että nykynuoret voivat hyvin osallistua omiin juhliinsa selvänä, ehkä toisin kuin vanhempien omassa nuoruudessa. (EHYT ry:n kysely: Lapset eivät halua vanhemmilta juhannuskaljoja 2013, 38.)

Juuri valmistuneen kouluterveyskyselyn 2013 mukaan nuoret ovat vähentäneet tupakointia, alkoholin käyttöä sekä humalajuomista kaikilla luokka-asteilla peruskoulusta ammattikoulu- ja lukio-opiskelijoihin. Vanhemmat välittävät alkoholia lapsilleen selvästi harvemmin kuin kymmenen vuotta aiemmin. Nykyisin noin 15 % juovista koulunuorista ilmoittaa saaneensa alkoholijuoman oman vanhempansa välittämänä, kun vuonna 2003 vastaava luku oli 20 %. Nuorten raitistumiskehitys jatkuu. Nuoret kokevat myös tulleen entistä paremmin kuulluiksi sekä koulussa että kotona. (Paananen 2013.) Myönteinen kehitys osoittaa, että vanhemmat ovat mahdollisesti vahvistaneet sosiaalista kontrolliaan sekä pitävät aiempaa paremmin ja monipuolisemmin huolta lapsistaan.

Tuloksissa esitetyt havainnot ovat myös yhteneviä sen kanssa mitä Jaatinen kirjoitti aikaisemmin. ”Nuorten puheiden mukaan valistus sellaisenaan kuin he ovat sen kohdanneet, ei palvele heidän tarpeitaan. Se ei kohdistu siihen kohtaan, joka nuorten puheista nousee keskeiseksi heidän päihdekulttuurinsa synnyssä. Vahvimaksi tekijäksi nousee monissa kohdin nuorten keskinäinen tapa olla ja luoda merkityksiä ja arvostuksia.” (Jaatinen 2000, 146.)

Suomessa keskustellaan vanhempien tavasta tarjota alkoholia alaikäisille lapsilleen tai pidättyä siitä. Kannat vaihtelevat puolesta ja vastaan. Tarvitaan tieteellisiä tutkimuksia ja argumentteja, joista vanhemmat saavat tukea kasvatustavoilleen. Tähän haasteeseen tutkielmassani esiin nostetut havainnot voivat osaltaan vastata. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä tutkittavasta aiheesta ja siinä koen onnistuneeni. Vanhempien päihdekasvatuskäytännöistä puhuminen ja niiden tutkiminen ovat jääneet osin syrjään. Sitä vastoin yleisessä keskustelussa käsitettä vanhempien vastuu on kovastikin korostettu. Vanhempien kasvatuksen vastuukysymyksissä ei ole ehkä uskallettu ottaa avoimesti puheeksi alkoholia, sen välittämistä omille lapsille eikä vanhemman osuutta nuoren juomisen mahdollistamiseen.

Paneuduin valmiiseen aineistoon, jonka keräämiseen olin Stakesin (THL) tutkijaryhmän kanssa aiemmin osallistunut. Aineiston keruuta voidaan pitää luotettavana. Aineistoni analyysi on tehty Miles & Hubermanin (1984) teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmää hyödyntäen. Aineistossa esiintyvät haastateltavien nimet on muutettu, joten haastateltavia ei ole mahdollista tunnistaa. Aineistostani nousi tyypittelyn avulla neljä vanhemmuutta edustavaa päihdekasvatustyyppiä. Tyypit luokittelin sallivaa, puolisuallivaa, puolisuallivaa ja estävää päihdekasvatusta toteuttaviin vanhempiin. Teoreettisena viitekehyksenä olivat Hurrelmannin (1988) ja Harrisin (1995) sosialisatioteoriat sekä

Hirschin (1969) sosiaalisen kontrollin teoria. Nuoren alkoholinkäyttö, nuoren sosiaalistuminen yhteisön jäseneksi sekä yhteisön alkoholinkäytön sääntöjen omaksuminen vanhempien toteuttaman kasvatuksen ja kontrollin keinoin muodostivat tutkielmani fokuksen.

Tuloksia tarkasteltaessa on syytä muistaa, että aineistossa on haastateltu ja kuultu nuoria aikuisia. Vanhemmat esiintyvät päihdekasvattajina nuorten aikuisten käymän keskustelun ja tiedonannon mukaisesti. Tutkijana pyrin tietoisesti siihen, että käsittelin aineistoani mahdollisimman objektiivisesti. Se, miten hyvin olen onnistunut välttämään esioletuksia aiheesta, jää osin lukijan arvioitavaksi. Tutkimuksen alussa toivoin, että aineisto tulisi yllättämään minut. Aineisto yllätti siten, että analyysivaiheessa sekä tuloksia tiivistettäessä nuorten keskustelut nostivat esiin uusia, aiemmin käsittelemättömiä näkökulmia. Nuoret näkevät ja kokevat vanhempansa merkittävässä roolissa päihdekasvattajina, huolimatta siitä, että viettävät runsaasti aikaansa vertaistensa kanssa.

Lähteet:

Aaltonen, Marjo, Ojanen, Tuija, Vihunen, Riitta & Vilen, Marika (2003) Nuoren aika. 2. painos. Helsinki: WSOY.

Ahlström, Salme (1982) Alkoholien käyttö. Teoksessa Matti Ripelä, Salme Ahlström & Arja Eskola (toim.) Nuorten terveystapatutkimus. Nuorten terveystavat Suomessa 1970:lla. Helsinki. Lääkintöhallituksen tutkimuksia 25 (erillispainos).

Ahlström, Salme, Metso, Leena & Tuovinen, Eeva-Liisa (1999) Miten nuorten päihteidenkäyttö on muuttunut vuodesta 1995 vuoteen 1999? Yhteiskuntapolitiikka 64 (5-6).

Ahlström-Laakso, Salme (1973) Muuttuva nuorten alkoholinkäyttö. Alkoholipolitiikka 38 (6).

Ahlström-Laakso, Salme (1975) Nuorison juomatapojen muuttuminen. Alkoholikysymys XLIII (3).

Alkoholilaki 8.12.1994/1143. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19941143>. Viitattu 4.5.2013.

Alkoholiohjelma 2004–2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Sosiaali ja terveysministeriön julkaisuja 2004:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3471.pdf. Viitattu 13.1.2013.

Alkoholipolitiikan kuluttajaopas: Yhteenvedo kirjasta Alcohol – No ordinary commodity. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, esitteitä 2004: 6.

Babor, Thomas, Caetano, Raul, Casswell, Sally, Edwards, Griffith, Giesbrecht, Norman, Graham, Kathryn, Grube Joel, Gruenewald, Paul, Hill Linda, Holder Harold, Homel, Ross, Österberg, Esa, Rehm, Jürgen, Room, Robin & Rossow, Ingeborg (2003) Alcohol No Ordinary Commodity. Research and Public Policy. Oxford. Oxford University Press.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1998) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen – Tiedonsosiaalinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. Englanninkielinen alkuteos 1966.

Bruun, Kettil, Edwards, Griffith, Lumio, Martti, Mäkelä, Klaus, Pan, Luynn, Popham, Robert, E., Room, Robin, Schmitdt, Wolfgang, Skog, Ole, Jorgen, Sulkunen, Pekka & Österberg, Esa (1975) Alkoholipolitiikka. Kansanterveydellinen näkökulma. Alkoholitutkimussäätiön, Maailman terveysjärjestön Euroopan aluetoimiston ja Addiction Research Foundation of Ontarion yhteistyöprojekti. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja Nro 26, Forssa.

Collins, Randall (2004) Interaction Ritual Chains. Princeton ja Oxford: Princeton University Press.

Durkheim, Émile (1980) Uskontoelämän alkeismuodot – Australialainen toteemijärjestelmä. Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Tammi. Ranskankielinen alkuteos 1912.

EHYT ry:n kysely: Lapset eivät halua vanhemmilta juhannuskaljoja (2013) Asennetta, 3/2013.

Engels, Rutger (1998) *Forbidden Fruits – Social Dynamics in Smoking and Drinking Behavior of Adolescents*. Maastricht: Universitaire Pers.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Falk, Pasi (1983) *Humalan historia. Juomisen merkitysten historiallisuus*. Julkaisematon lisensiaattityö. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos.

Harinen, Päivi (2005) *Kansalaiseksi oppiminen ja monikansallistuva yhteiskunta*. Teoksessa Sabour M'hammed & Leena Koski (toim.) *Koulutuksen ja kulttuurin merkityksiä etsimässä*. Joensuu. Joensuu, University. Press.

Harris, Judith (1995) *Where is the child's environment? A group socialization theory of development*. *Psychological Review*.

Harris, Judith (2000) *Kasvatuksen myytti*. Suomentaneet Johanna Heikkilä, Tiina Holopainen & Pirkko Niinimäki. Helsinki: Art House.

Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela (1998) *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Oy Edita Ab.

Himberg, Lea & Jauhiainen, Riitta (1998) *Suhteita – Minä, me ja muut*. Helsinki: WSOY.

Hirschi, Travis (1969) *Causes of delinquency*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Hoikkala, Tommi & Hakkarainen, Pekka (2000) *Päihde-etnografian tarve*. *Nuorisotutkimus* 20 (1).

Hoikkala Tommi & Suurpää, Leena (2005) *Finnish youth cultural research and its relevance to youth policy*. *Young13* (3).

Hoikkala, Tommi (1983a) *Elämää tyhjiössä lapsuuden ja aikuisuuden välissä*. *Alkoholipolitiikka* 48 (4).

Hoikkala, Tommi (1993b) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus?* Jyväskylä. Gummerus.

Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2002) *Vanhempien näkemykset päihteidenkäytöstä ja sen ohjaamisesta*. Teoksessa Marja Holmila (toim.) *Asuinalue ja päihdehaitat*. *Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa*. *Tutkimuksia* 122. Stakes. Helsinki: Gummerus, 79–90.

Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2008) *Lapsuudenkodin alkoholin liikakäytön vaikutukset vanhemmuuteen ja omaan ongelmajuomiseen*. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Helsinki: Stakes, 294–307.

Holmila, Marja, Warpenius Katariina & Tigerstedt Christoffer (2006) *Paikallisten alkoholihaittojen ehkäisyn tila ja tulevaisuus*, *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2006): 6.

Holmila, Marja, Warpenius, Katariina, Warsell, Leena, Kesänen, Minna & Tamminen, Irmeli (2009) Paikallinen alkoholipolitiikka THL raportti 5/2009, Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (2006) Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia. Teoksessa Päivi Honkatukia ja Janne Kivivuori (toim.) Nuorisoriikollisuus – Määrä, syyt ja kontrolli. OPTL:n julkaisuja 221 Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66, Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 33. 341–364.

Hurme, Toivo (2004) Kontrollin muuttuva eetos, Yhteiskuntapolitiikka 69 2004/5 Helsinki. Stakes.

Jaatinen, Jaana (2000) Viattomuuden tarinoita – Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Helsinki: Stakes, Raportteja 251.

Jaatinen, Jaana (2002) Päihteiden käyttö nuorten näkökulmasta. Teoksessa Marja Holmila (toim.) Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Tutkimuksia 122. Helsinki: Stakes.

Jyrkämä, Jyrki (1986) Nuoret sivuraiteille? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Armi Mikkola (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1986. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus, 37–58.

Karlsson, Thomas, Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja (2007) Nuoret ja Alkoholi. Christoffer Tigerstedt (toim.) Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 75. Helsinki: Hakapaino.

Karvonen, Sakari (2010) Jakautuuko nuorten juominen kahtia? Yhteiskuntapolitiikka 75:2.

Kestilä, Laura & Salasuo, Mikko (2007) Nuorten aikuisten alkoholin käyttö – sosiaalinen eriarvoisuuden ilmentymä? Teoksessa Nuoret ja Alkoholi Christoffer Tigerstedt (toim.) Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 75. Helsinki: Hakapaino, 121–147.

Kiehelä, Hannu & Hakonen, Kimmo (1993) Rikostorjunnan perusteet. Poliisin oppikirjasarja 2/93. Helsinki: Sisäasiainministeriö, poliisiosasto.

Kinnunen, Jaana, Lindfors, Pirjo, Pere, Lasse, Ollila, Hanna, Samposalo Hanna & Rimpelä, Arja (2013) Nuorten terveystapatutkimus 2013. Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:16. Helsinki.

Korkiamäki, Riikka (2013) Kaveria ei jätetä – sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137.

Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena (2007). Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. 1. painos. Helsinki: WSOY.

Krueger, Richard A. (1998): Moderating Focus Groups. Focus Group Kit 4. London: Sage.

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa & Tani, Sirpa (2009) Hengailun maantiede – Arjen kaupunki nuorten olemisen tilana. Alue ja ympäristö 38 (1).

Laine, Matti (1991) Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Helsinki: Tietosanoma.

Lalander, Philip (1999) Produktivism, hedonism och skådesspel. Dryckemönster och identitetsformering I nutida ungdomskulturer. Nordisk alcohol- & narkotikatidskrift. Vol 16 (1).

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Viitattu 29.4.2013

Lommi, Anni, Luopa, Pauliina, Puusniekka, Riikka, Vilkki, Suvi, Jokela, Jukka Kinnunen, Tuula & Laukkanen, Essi (2011). Kouluterveyskysely 2011 Tampereen kuntaraportti. Helsinki: THL.

Luopa, Pauliina, Pietikäinen, Minna & Jokela, Jukka (2006) Nuorten elinolot, koulutyön, terveys ja terveystottumukset 1996–2005. Kouluterveyskysely 2005. Työpapereita 25. Helsinki. Stakes.

Luopa, Pauliina, Räsänen, Minna & Jokela, Jukka (2004) Helsinkiläisnuorten päihdekäyttämisen suuntia 1996–2004. Helsinki. Stakes.

Lähteenmaa, Jaana (2004) Nuorisokulttuuri ja alkoholi 2000-luvun alun Suomessa: lievää käännettä humala- ja alkoholikeskeisyyteen ja sen tulkintaa. Teoksessa Hannu, Alho, Jukka, Lindeman, Kirsi-Marja, Raitasalo & Risto Roine (toim.) Tommi 2004. Alkoholi- ja huume tutkimuksen vuosikirja. Helsinki: Alkoholi- ja huume tutkijain seura, 27–36.

Morgan, David L. (1998) The Focus Group Guidebook. Focus Group Kit 1. Thousand Oaks: Sage

Myllyniemi, Sami (2009) Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaianneuvottelukunta. http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2009.pdf. Viitattu 13.6.2013.

Myllyniemi, Sami (toim.) (2012) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri. Opetus- kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaianneuvottelukunta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2012_Verkkojulkaisu.pdf. Viitattu 23.7.2013.

Mäkelä, Klaus & Virtanen, Matti (1987) Kauppaoppilaiden suomalainen humala. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Valtio, väkijuomat ja kulttuuri. Tampere. Gaudeamus.

Norell, Margareta & Törnqvist, Claes (1995) Berättelser om ruset. Alkoholens mening för tjugo åringar. Tukholma: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Nurmi, Jari-Erik (1998) Nuoruusiän kehitys – etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teok-sessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissään. 1.–3.painos. Porvoo: WSOY.

Onikki, Erkki & Ranta, Hannu (2003) Suomen laki II. Helsinki: Talentum.

Paananen, Reija (2013) Kouluterveyskysely. <http://www.slideshare.net/Kouluterveyskysely/paananen2013>. Viitattu 23.9.2013.

Pietilä, Niina (2001) Tyttöjen karnevalistinen humala – Tulkintoja tyttöjen alkoholikulttuurista. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkimus.

Pitkänen, Tuuli & Pulkkinen, Lea (2003) Onko alkoholin käytön alaikäraja tuulesta temmattu? Tommi 2003. Alkoholi- ja huumetutkimuksen vuosikirja. Helsinki: Alkoholi- ja huumetutkijain seura ry.

Puuronen, Vesa (2006) Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.

Puusniekka, Riikka (2011) Kouluterveyskyselyn tulokset 2010–2011, Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, THL.

Pöysä, Ville (2013) Aktiivisten havainnoinnista ulkopuolisten kuuntelemiseen? nuorisotyön tutkimuksen sisällöt, menetelmät ja katvealueet. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 59.
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/aktiivisten_havainnoinnista_ulkopuolisten_kuuntelemiseen.pdf. Haettu 8.5.2013.

Raitanen, Marko (2001) Aikuistuminen. Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy, 189–190.

Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni (2011) Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. Yhteiskuntapolitiikka, 76 (1), 17–29. Helsinki: THL.

Raitasalo, Kirsimarja, Huhtanen, Petri, Miekkala, Mari & Ahlström, Salme (2012) Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2011, ESPAD -tutkimusten tulokset. Helsinki: THL.

Renko, Elina (2006) Alkoholinkäyttö ei ole yksityisasia – Alkoholiohjelmaan ja alkoholipolitiikkaan liittyvä lehdistökirjoittelu 2004–2005. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007: 20 Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Rouvila, Tuomas (2013) Alkoholia tarjoava vanhempi aiheuttaa aina riskin lapselleen. <http://www.ehyt.fi/fi/ajankohtaista/blogi/?itemid=1033&a=viewItem>. Viitattu 23.7.2013.

Salasuo, Mikko & Tigerstedt, Christoffer (2007) Miten nuorten juomista on tutkittu 1950-2007?. Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim): Nuoret ja alkoholi. Helsinki: Alkoholi- ja huumetutkijain seura & nuorisotutkimusverkosto / nuorisotutkimusseura, julkaisuja 75, 9–25.

Salmivalli, Christina (2005) Kaverien kanssa – Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Simonen, Jenni & Tigerstedt, Christoffer (2006) Mieluummin kaverille kuin läheiselle – solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisessä alaikäisille. Yhteiskuntapolitiikka 2006:3, 239–249.

Simonen, Jenni (2007) Monimuotoinen sosiaalisuus – Sosiaalisuuden lajit nuorten aikuisten alkoholinkäytössä. Pro gradu -tutkielma. Sosiologia. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Sulkunen, Pekka (1990) Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Sulkunen, Pekka (1998) Johdatus sosiologiaan – Käsitteitä ja näkökulmia. Helsinki: WSOY.

Sulkunen, Pekka, Alasuutari, Pertti, Nätkin, Ritva & Kinnunen Merja (1985) Lähiöravaintola. Helsinki: Otava.

Suurpää, Leena (1996) Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) Näin nuoret – Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Takala, Mikko (1992) ”Kouluallergia” – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka (2005) Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. Sosiologia 42 (1), 1–15.

Tigerstedt, Christoffer (2010) Nuo ennustamattomat nuoret. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010):2. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 6. uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2005) Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. Yhteiskuntapolitiikka 70 (3), 266–281.

Valentine, Gill (2004) Public Space and the Culture of Childhood. England: Ashgate Publishing Limited.

Valviran ja THL:n tiedote alkoholijuomien kulutus maassamme 8.3.2013. http://www.valvira.fi/files/Alkoholijuomien%20kulutus_2012.pdf Viitattu 7.6.2013.

Warsell, Leena (2005) Perikato vai uuden alku? Alkon purku 1990-luvulla. Helsinki: Stakes.

Winter, Torsten (2003) Nuorten raittius ja siihen vaikuttavat tekijät. Kansanterveystieteen julkaisuja M 182:2004.

Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuorisosa – epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suomentaneet Raija Sironen & Jussi Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

Österberg, Esa (2009) Alkoholi ja nuoret – Alkoholijuomien myynnin ikärajat. (toim.) Laura Stenbäck, Alkon julkaisu. Kolmas uudistettu ja tarkastettu painos esitteestä Tutkittua tietoa nuorten alkoholinkäytöstä. Erweko 2009.

Österberg, Esa & Karlsson Thomas (2010) Mitä tilastot kertovat suomalaisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa Pia Mäkelä, Heli Mustonen & Christoffer Tigerstedt (toim.) Suomi juo Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008 Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Liitteet

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Liite 1/1

I Ryhmän sisäinen juomisdynamiikka

Kuvitelkaa tilanne: on perjantai-ilta ja teille annetaan "juomapussi". Saatte täyttää pussin miten parhaaksi katsotte. Kaikenlaista juomaa on vapaasti tarjolla. Mitä pussiin tulisi ja mihin säkin kanssa suuntaisitte? Miten ilta etenisi..?

- Käykö äsken kerrottu tyypillisen juomiskerran kuvauksesta?

Juomistilanne

1. Millainen on tyypillinen juomistilanne?
2. Millainen on epätyypillinen juomistilanne?
3. Millainen on onnistunut juomistilanne?
4. Millainen on epäonnistunut juomistilanne?
  - Mitä te ymmärrätte hyvällä humalalla?

→ Edelliset juomistilanteet sukupuolen mukaan:

nais-, mies- ja sekaryhmät?

- Jos te kokoonnutte erilaisissa kokoonpanoissa (nais- ja miesporukat), niin mitä te yhdessä teette?

esim. "kisastudio", ihmissuhdekeskustelu, musan kuuntelu, maailman parantaminen, kotibileet, paskan jauhanta, ravintola-illanvietto, ulkona
hengaus, terassilla istuminen, bändikeikka/ festarit

- Millaisia *piirteitä* juominen niissä saa? Miten juominen *poikkeaa* niissä toisistaan?

Onko näissä tilanteissa yleistä, et kaikki juo vai et osa juo ja osa ei?

- Miten suhtaudutaan sellaiseen joka ei juo?
- Miten porukassa pärjää juomatta?

Juomalaadut: Te olette puhuneet juomisesta näissä tilanteissa, mutta onko sillä merkitystä, mitä missäkin tilanteessa juo?

Juomisen säätely: Miten määräytyy kuinka paljon porukassa juodaan?

- oma juomisen säätely, toisten juomisen säätely
- naiset, miehet
- juomavauhti, juomakiintiö (mietitäänkö illan mittaan juomavauhtia tai ostetaanko tietty määrä?)

II Juomistilanteiden ja -ryhmän ulkoinen kontrolli

Aiemmin puhuitte juomisen säätelystä tietyn porukan sisällä, mutta miettikää, miten juomisporukan ulkoinen kontrolli vaikuttaa juomiseen:

Juomisen esteet, rajoitukset?

- Miten juomisporukan ulkoiset tekijät (esim. ikärajat) tai eri toimijat (esim. vanhemmat) ehkäisevät (tai yllyttävät) juomista?

ALAIKÄISTEN ALKOHOLIN KÄYTTÖÄ OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ Liite 2/1

Alkoholilain 58 § 1. momentin mukaan alkoholijuoman nauttiminen on kielletty huoneistossa tai muussa paikassa, johon on järjestetty julkinen tilaisuus. Poliisi voi, milloin yleinen järjestyksen ylläpitäminen niin vaatii, kieltää alkoholijuomien nauttimisen julkisella paikalla. Alkoholilain 34 § mukaan 18 vuotta täyttänyt henkilö saa pitää hallussaan ja kuljettaa mietoa alkoholijuomaa. Vahvoja alkoholijuomia saa pitää hallussaan tai kuljettaa ainoastaan se, jolla alkoholilain mukaan on lupa tai oikeus valmistaa, maahantuoda, myydä tai käyttää vahvoja alkoholijuomia. Alkoholilain 60 § mukaan poliisi voi ottaa juopuneelta alkoholijuomat pois ja hävittää ne. Laki koskee erityisesti alaikäisiä ja vahvasti päihtyneitä henkilöitä. (Alkoholilaki 8.12.1994/1143.)

Lastensuojelun on lain 4 § mukaan edistettävä lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä. Viranomaisten, jotka toimivat lasten ja perheiden kanssa, on tuettava vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lapsen ja perheen ongelmia on pyrittävä ehkäisemään ja havaittuihin ongelmiin on puututtava riittävän varhain. Tarpeellista apua on pyrittävä tarjoamaan riittävän varhain ja tarvittaessa lapsi ja perhe on ohjattava lastensuojelun piiriin (2 §). Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon arvioitaessa lastensuojelun tarvetta ja toteutettaessa lastensuojelua. Kun lapsen etua arvioidaan, on kiinnitettävä huomiota siihen, miten turvataan eri toimenpidevaihtoehtojilla ja ratkaisuilla hänelle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi (4§). (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Järjestyslain 4 § 1. momentin mukaan päihdyttävän aineen nauttiminen on kielletty yleisellä paikalla taajamassa ja julkisessa liikenteessä olevassa kulkuneuvossa. (Järjestyslaki 27.6.2003/612). Lastensuojelulain 40 § 1. momentin mukaan jos sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa taikka luottamustoimessa oleva henkilö on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, hänen on ilmoitettava asiasta viipymättä

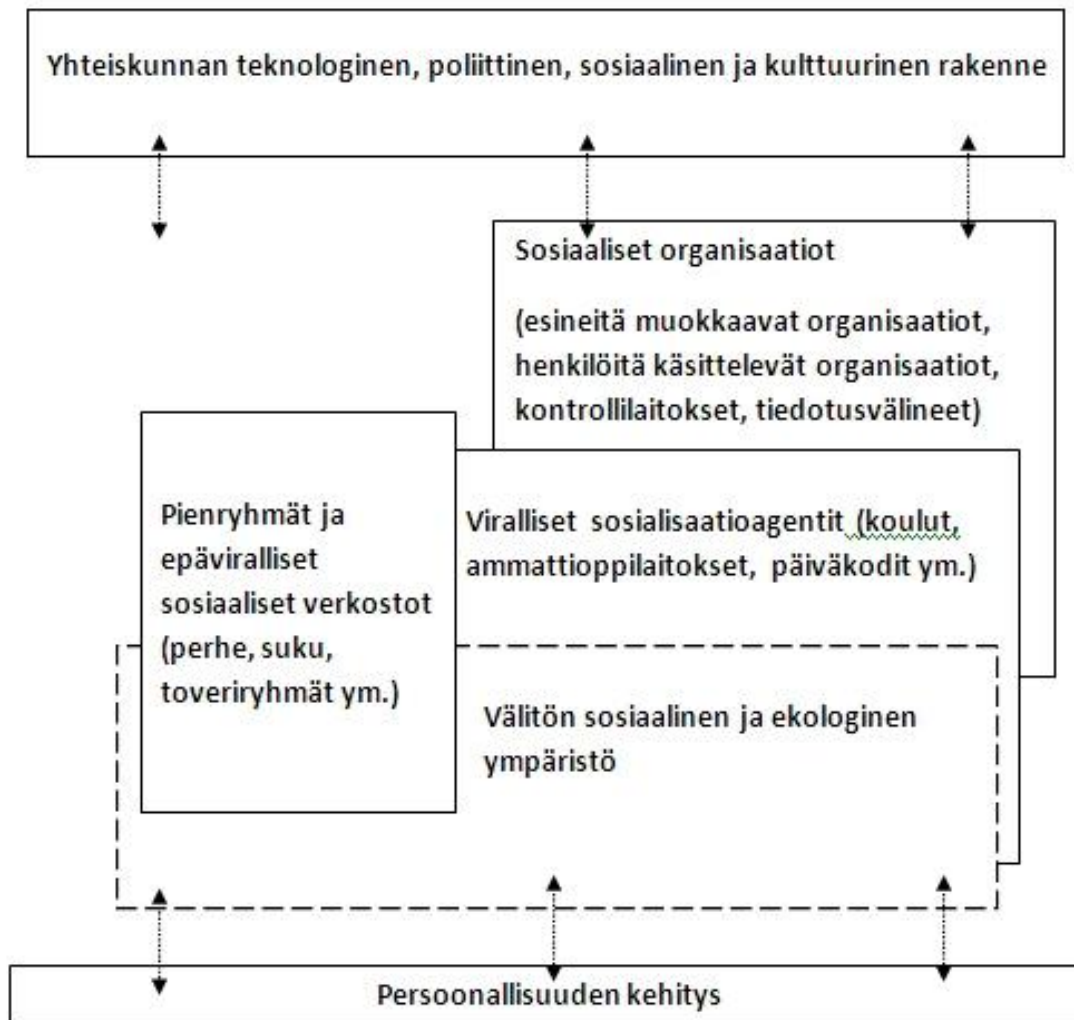
Liite 2/2

sosiaalilautakunnalle. Myös muu kuin 1. momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Poliisilain 11 § mukaan poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamiseen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin. Jos poliisilain 1. momentissa säädettyssä tarkoituksessa kiinniotettu on alle 18-vuotias, hänet on viipymättä luovutettava huoltajalle, tai jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. (Poliisilaki 7.4.1995/493.)

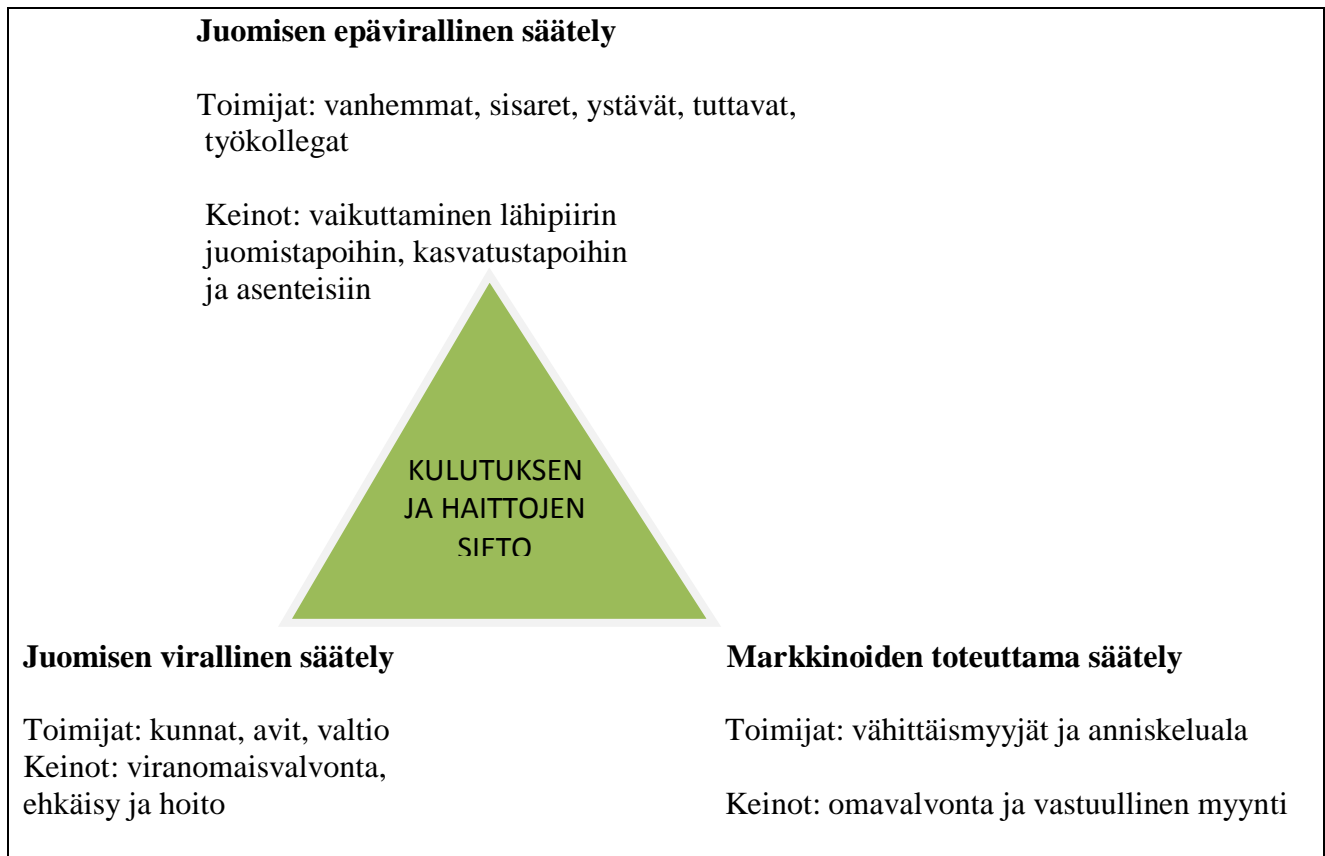
Nuorisolain 2 § sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tässä laissa nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä samoin kuin nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä sekä edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista. Nuorisolaissa mainitulla nuorisopolitiikalla tarkoitetaan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamista. (Nuorisolaki 27.1.2006/72.)

SOSIALISAATIOYMPÄRISTÖJEN MALLI (Hurrelmann, 1988) Liite 3/1

ALKOHOLIN KULUTUKSEN JA HAITTOJEN SÄÄTELYN KEINOT
(Holmila, Warpenius & Tigerstedt 2006, 600.)

TYYPITTELY NUORTEN AIKUISTEN KÄSITYKSISTÄ VANHEMPIENSA ALKOHOLIKONTROLLISTA

ESTÄVÄ	PUOLIESTÄVÄ	PUOLISALLIVA	SALLIVA
<ul style="list-style-type: none"> • Nuorella ei lupaa lähteä iltaisin ulos vertaisryhmässä • Ei lupaa viipyä ulkona myöhään • Ohjaavat nuoren valvottujen harrasteiden pariin • Motivoivat nuorta ohjattuun toimintaan • Pääsääntöisesti tietoisia nuorten vapaa-ajanviettopaikoista • Toteuttavat sanktioita esim. kotiaresti 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei virallista lupaa juoda • Ei puututa, vaikka juominen olisi tiedossa • Laaja keinovalikoima estää varhaisia päihdekokeiluita • Eivät salli omaehtoista alkoholin hankkimista • Eivät välitä alkoholia • Eivät salli kotonaan pitää valvomattomia nuorten juhlia • Eivät laske nuorta valvomattomiin nuorten juhliin ja kaduille • Pyrkivät järjestämään mielekästä toimintaa • Suhtautuvat myönteisesti nuoren ystäviin ja sallittuihin vapaa-ajan toimintoihin • Tietävät toimivansa mallina nuorelle • Välttää juomista nuoren nähden • Eivät tarjoa nuorelle alkoholia perheen juhlissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Käy keskustelua • Rajoittaa juomista • Sallii juomisen pienissä määrissä juhlissa ja kotona • Välittävät alkoholia nuorelleen • Toimivat alkoholin saatavuutta edesauttaen • Eivät koe tehneensä rikosta välittäessään alkoholia tai salliessaan juomisen • Uskovat alaikäisen nuoren alkoholinkäytön olevan harmiton, ohimenevä kulttuurinen ilmiö • Sallivat nuoren kotona järjestämät juhlat • Eivät valvo tarkasti kodin alkoholivarantoja 	<ul style="list-style-type: none"> • Lupa juoda alaikäisenä • Mahdollistavat nuoren alkoholinkäytön • Eivät rajoita juomista • Ostavat alkoholia ja rahoittavat juomisen • Vapaat kotiintuloajat • Eivät tiedä nuoren vapaa-ajanviettopaikoista • Nuorella mahdollisuus yöpyä usein esim. kavereiden luona • Juovat nuoren nähden ja yhdessä nuoren kanssa